

številka 4 1

april 1981 letnik 28

rodna gruda slovenija

Nova knjiga o ameriških Slovencih!

**Anna Praček-Krasna:
Moja ameriška leta**

Avtorica te knjige je preživela med ameriški Slovenci polnih 52 let in ves čas je bila v središču njihovega narodnostnega, kulturnega in socialnega dogajanja, zato izredno dobro pozna njihovo življenje in delo.

moja ameriška leta

Knjiga »Moja ameriška leta« prinaša izbor njenih časnikarskih sestavkov, glos, člankov in zapiskov, ki imajo izredno dokumentarno vrednost. Kot zadnja lastnica in urednica newyorškega slovenskega lista »Glas naroda« je še posebej dobro poznala razmere v velemestu New Yorku, hkrati s tem pa tudi razmere v vseh večjih slovenskih izseljenskih naselbinah v Ameriki. Knjiga je pisana v lepem, preprostem jeziku, ki ga bo razumel vsakdo. »Moja ameriška leta« Anne Praček-Krasne govore o newyorški slovenski naselbini, o življenju prvih priseljencev v Pennsylvaniji, o številčnosti slovenskih priseljencev v ZDA, o njihovih organizacijah, zlasti o SNPJ, Progresivnih Slovenkah, Slovenski ženski zvezi idr., o zbiranju pomoči za Jugoslavijo med II. svetovno vojno in po njej...

»Moja ameriška leta« je knjiga, ki jo je založba Lipa, Koper, izdala ob pisateljicini 80-letnici in je hkrati njena tretja knjiga. Pred tem je izdala pesniško zbirko z naslovom »Za lepše dni« (New York, 1952) in knjigo »Med dvema domovinama« (Koper, 1978).

Cena knjige je ugodna: 278 din ali 10 U.S. dol., 11,50 can. dol., 8 austr. dol.

Poštnina se zaračunava posebej. Naročajte jo na naslov:

Slovenska izseljenska matica
Cankarjeva 1/II, 61001
Ljubljana, Jugoslavija

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo*

Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet – Uvodni toni Bele hiše	6
Obisk v Skupščini SR Slovenije – Simbol samoupravljanja	8
Ob 40-letnici Osvobodilne fronte slovenskega naroda	11
Intervju – Svetloba teme, Železni samorastnik	12
Izbor iz slovenskega tiska	14
Po Sloveniji, Osebnosti	16
Reportaža na vašo željo – Šentjošt nad Vrhniko	18
Turistični vodnik	20
Slovenija v mojem objektivu – foto: Mirko Kambič	22
Zakladi slovenskih muzejev	24
Korenine – Slovensko izseljenstvo	26
Naši po svetu	28
Vaše zgodbe – Konec vojne s 35-letno zamudo	32
Za mlade po srcu	36
Skoci ameriško džunglo	38
Materinščina, Nove knjige	41
Mislimo na glas, Filatelija, Slovenski lonec	42

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/20-657

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169
Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/23-102
Telefon uprave 061/21-234

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednica

Jagoda Vigele

Uredniški odbor

Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešeren,
Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk,
Jagoda Vigele

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič, dr.
Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira
Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart
Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina),
Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
Revija izhaja vsak mesec,
8. in 9. številka izideta skupno.

Letna naročnina

Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$,
Avstrija 120 Aesch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija
260 Bfr, Danska 45 Dkr, Finska 35 FM,
Francija 33 FF, Holandija 18 Hfl, Italija
7.000 Lit, Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16
DM, Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica
15 Sfr, ZDA – U. S. A. 8 US \$,
Južnoameriške države 8 US \$.

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5
pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno
tudi po mednarodni poštni nakaznici ali
s čekom, naslovljenim na »Slovenska
izseljenska matica« v priporočenem pismu.
Poštšina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana
Oproščeno prometnega davka po
pristojnem sklepu št. 421-1/173
z dne 24. VII. 1973

**Slika na naslovni strani:
Pomladansko delo na polju
Foto: Mirko Kambič**

V razgovorih s številnimi našimi rojaki, ki že po več desetletij žive zunaj naše republike, pogosto slišimo vprašanje o tem, kako sploh deluje naš samoupravni sistem, kaj je državno, kaj je družbeno, kakšne pristojnosti ima delavski svet v podjetju, kateri so sploh najvišji organi oblasti v SR Sloveniji in SFR Jugoslaviji. Težko je vsakomur na kratko in preprosto obrazložiti naš notranjepolitični sistem. Ko že začnemo razlagati, se nam vse zazdi še bolj zapleteno, kot je v resnici. Zato smo se tokrat napotili v slovensko skupščino in v članku, ki ga boste našli na naslednjih straneh, objavljamo poskus prikaza dela skupščine SR Slovenije, kot se uradno imenuje najvišji slovenski organ samoupravljanja. Kako nam je tega prikaz uspel, boste morali presoditi sami, vsekakor pa smo vam kdaj v prihodnje pripravljene obrazložiti še vse, kar se nam tokrat ni najbolj posrečilo in kar vas bo še zanimalo. Vabimo vas, da nam kmalu sporočite vaša vprašanja. Za članek, o katerem vam govorim, smo se odločili še ob posebni priložnosti; v aprilu namreč Slovenija proslavlja pomemben jubilej – 40-letnico Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ki je odločilno vplivala na potek slovenskega narodnoosvobodilnega boja, in na ustvarjanje ljudske oblasti na Slovenskem. Članek o pomenu Osvobodilne fronte je za našo revijo napisal član predsedstva SR Slovenije dr. Marijan Brečelj. Prav bo, če vas že zdaj spomnim, da bo tudi letos v Škofji Loki tradicionalni izseljenski piknik. Organizatorji tako pri matici kakor tudi v Škofji Loki že vneto razmišljajo o kar najbolj primernem sporedu, za dobro voljo pa prav gotovo že večina izmed vas ve, da je je tam na pretek. Torej, označite si v koledarju soboto, 4. julija – piknik, Škofja Loka.

Jože Prešeren

Na koncu leta, na koncu življenja

Kljub temu da sem dal svoj delež ob ustvarjanju naše drage domovine, me je kruta usoda leta 1945 speljala v tujino. Ni mi bilo dano uživati sadove našega boja za svobodo. Lažna obrekovanja farizejev so bila močnejša kot pa dejanja malega partizana. Nenadoma sem postal brez krivde begunec, brezdomec in človek brez časti, brez domovine. Edino, kar mi je še ostalo, je bil moj trden značaj in prepričanje, da ne spremenim smernice svojega življenja, in globoka vera v našega velikega maršala Tita.

S tem notranjim bogastvom sem prepotoval skoraj polovico zemeljske oble. Vera v velikega Tita mi je dajala moči in volje. Vedno sem bil na njegovi strani in pogosto sem prav zaradi tega prišel v zelo nevarnem položaju.

Danes vem, da moj boj ni bil zastoj. Naš veliki maršal Tito je dvignil našo domovino zelo visoko na lestvici mednarodne politike in vedno si predstavljam, da sem čisto majhen delež k temu prispeval tudi sam. Vsa ta leta izgnanstva mi niso mogla uničiti idealov in vere v mojo domovino. Vsako leto po dvakrat obiščem mojo Zgornjo Savinjsko dolino, kraje, kjer se je nekoč boril mlad partizan za svobodo naše lepe domovine in našega naroda.

Sveča ob Titovi fotografiji

Danes je moja edina želja, da me pokrije slovenska zemlja, da moje kosti ne bi trohnele v tuji zemlji. Vem, da sem si to zaslužil. Ali se mi bo ta želja izpolnila? Kdo ve?

Prilagam vam sliko, kako je brezdomec-izgnanec v tujini obhajal dan pogreba našega največjega junaka vseh časov.

Ludwig Secko,
Frankfurt/M, ZR Nemčija

»Na višku visokih...«

Danes sem vam poslal naročnino za Rodno grudo. Če je kaj več, namenite po vaši volji. Vaše delo je izvrstno in je vse hvale vredno. Našemu malemu a visoko kulturnemu narodu je v čast revija, ki se drži na višku visokih!...

Od doma sem odšel še mlad leta 1920 in sem bil prek 47 let zunaj Evrope. Vedno sem bil ločen od slovenske govornice, vendar je nisem nikoli pozabil. Res pa je, da bolj težko govorim. Star sem že 83 let in lahko berem le s povečevalnim steklom.

Rad bi še obiskal domače kraje, s katerimi sem v nenehnih pismenih stikih. Med prvo svetovno vojno sem veliko prispeval tudi za osamosvojitve Jugoslavije, po vojni pa smo bili vsi precej razočarani, zato sem šel v Francijo, ki je bila in ostaja naša prijateljica.

Vse dobro želim vsemu osebju svetovno znane Rodne grude, ki jo spoštujemo vsi, ki živimo po svetu. Vsi smo odnesli od doma poštenost, pri-dnost in spoštovanje do skupnosti.

A. Jankovič, Montpellier, Francija

V vrtincu življenja

Lepa hvala vsem za vaš trud, da je Rodna gruda tako lepa in zanimiva, v lepi domači besedi, bogata s slikami naše lepe rojstne dežele, katere človek ne more nikoli pozabiti. Misli nanjo so še posebno žive v jeseni življenja, ko preneha vrtinec zaposlenosti. Takrat prihajajo iz notranjosti dolgo let shranjeni spomini na vse, kar smo pustili tam.

Ponosna Štajerka

Prav zanimivo je čitati pisma z vseh krajev sveta, od vsepovsod, kjer živijo Slovenci. Zanimivi so tudi dopisi učencev, ki tako lepo slovensko pišejo. Ponosna sem, da sem Slovenka, Štajerka, iz Šmartnega v Savinjski dolini. Ni lepšega, kot je slovensko petje in slovenska govornica. To je meni pri srcu.

Naj živi slovenski rod na veke!
Josie Remitz, Sacramento, Calif., ZDA

Umrli mi je mož

Rodno grudo in koledar z velikim veseljem prejemam in tudi preberem vse do zadnjega kotička. Barvaste slike so res lepe. Obenem vam tudi sporočam žalostno vest, da mi je v januarju 1980 umrl mož Franc Pančur in prosim, če mi vnaprej pošiljate na moje ime.

Valeria Pančur, Beechworth, Vic., Avstralija

Zanimivo pisanje

Rodno grudo vsi z veseljem preberemo. Zanimivo pisanje je v njej. Zelo se potrudite, da nam ponudite čim več novic o tem, kako napredujete. Tudi žalostne vesti nam prinašate. Obvestili ste nas, ko je umrl predsednik heroj Tito. Kako težka je ločitev od takšnega človeka, ki bi ga še zelo potrebovali. Tudi mi vsi ga pogrešamo, saj se vedno kaj kuha in vre med narodi.

Theresa Skoff, St. Clairsville, Ohio, ZDA

Nasmejte se z mano

Najlepša hvala za poslano številko revije Rodna gruda. Ogledala sem si jo, jo z veseljem prelistala in se brez obiranja naročila nanjo. Samo nekaj bi vas prosila, ker vidim, da je naročnina prirejena za navadno pošto. Rada bi namreč, da bi mi revijo pošiljali z letalsko pošto.

Prilagam tudi kratko zgodnico z naslovom »Nasmejte se z mano«, ki je bila pred kratkim objavljena v »Avstralskem Slovencu«. Morda bo prinesla nekaj dobre volje tudi drugim Slovincem po svetu. Saj konec koncev – ali ni smeh ena od najdragocenejših stvari?

Danijela Hliš Thirion, Greenwich, N. S. W., Avstralija

Žužemberški grad

Pošiljam naročnino za dve leti, drugo pa je v podporo reviji. Moje oči so bolj slabe, berem lahko samo s povečevalnim steklom. Prav razveselila me je slika Žužemberka na naslovni strani septembrske številke. Od tam sem jaz doma. Na grajskem stolpu je bil včasih petelin, vremenski oznanjevalec. Nekega lepega dne je zagrmelo, kakor bi treščilo z jasnega neba. Podrl se je stolp in z njim petelin. Tako je izginil naš oznanjevalec vremena.

Večkrat sem obiskala prelepo Slovenijo in Jugoslavijo. Lepe spomine imam. Pozdrav vsem Slovincem po svetu.

Kati Bernik, Clarendon Hills, O., ZDA

Notranjci in Primorci

V zadnji številki Rodne grude ste objavili novico z naslovom »Dve desetletji Sterletove restavracije«. V članek se vam je vrinila pomota – Frank Sterle ni doma iz Cerknice, ampak iz vasi Koritnice pri Knežaku na Pivki. Pred leti je tudi nekdo zapisal, da je doma iz Loškega potoka. On rad pove, da je na koncu Notranjske doma. Po starem je bila naša pokrajina tudi Notranjska, po zadnji vojni pa so nas dali med Primorce, čeprav smo daleč od morja. Danes naj bi bili Primorci vsi, ki smo bili med prvo in drugo svetovno vojno pod italijansko okupacijo.

Jože Kovačič, Knežak

V teh letih vsak človek, ki živi v tujini, različno reagira, mnogi se radi pogovarjajo (če imajo s kom). Drugi se zaprejo vase in trpijo. Jaz rada zlivam na papir spomine na moje razburkano življenje, čeprav nimam šol. Moja šola je bila le izkušnja v trdem življenju.

Skupaj z možem, hčerkami in družinami lepo pozdravljam vse Slovence po svetu, še posebno pa vse prijatelje in znance ter sorodnike v Buenos Airesu v Argentini, kjer smo živeli polnih 31 let.

Prilagam tudi pozdrave in prisrčna voščila za praznike dr. Majdi Mačkovšek, ki mi je leta 1945 v koncentracijskem taborišču Ravensbrück rešila življenje. Rada bi, da bi to moje priznanje hvaležnosti prejela vsaj prek Rodne grude.

Petrina Ž. Trojer, Houston, Tx., ZDA

Človek je potreben sanj

Žalostni in iztirjeni vam šele zdaj sporočamo žalostno novico, da smo 16. januarja 1980 izgubili mamo Katarino Čargo, dva meseca prej pa mojo mamo Angelco Strgar. Prilagam sliko mame Tinče, ki je umrla v svojem 79. letu. Po svetu je imela veliko prijateljev in marsikoga bo zanimalo, da je ni več med živimi.

Prilagam nekaj misli, prepisanih iz zvezka moje mame, ki je umrla v novembru 1979.

Strašno je nositi v srcu smrt in ljubiti.

Srce pozna bridkosti, za katere še ni imena.

Čimbolj je kruta stvarnost, tembolj je človek potreben sanj, ker ga sicer zaduši nesmisel obstoja.

In naj še dodam: Ko človek zapusti domovino in izgubi svoje, začuti – o, rodna gruda, mati, o svet – moja domovina in ljudstvo – moji bratje!

Milena Strgar-Križnič, Angleur (Liège), Belgija

Katarina Čargo

dogodki

televizijske režije, akademski slikar Janez Bernik za likovne stvaritve v zadnjih letih, režiser Mile Korun za režije v slovenskih gledališčih, Filip Kumbatovič za življenjsko delo na področju leposlovja, esejistike in teatrologije, igralka Majda Potokar za igralske stvaritve v Drami Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, akademski slikar Gabrijel Stupica za življenjsko delo na področju likovnega ustvarjanja ter pesnik in dramatik Dane Zajc za pesniško in dramsko delo.

Prešernove nagrade 1981

Ob slovenskem kulturnem prazniku so v novem kulturnem domu Ivan Cankar v Ljubljani slovesno podelili letošnje Prešernove nagrade za največje slovenske dosežke na področju kulture. Slavnostni govornik je bil akademski slikar Jože Ciuha, predsednik društva slovenskih likovnih umetnikov. Letošnje Prešernove nagrade so prejeli:

režiser Jože Babič za življenjsko delo na področju gledališke, filmske in

Nagrade Prešernovega sklada pa so prejeli: Janez Albreht, gledališki igralec, Ljerka Belak, igralka, Alenka Gerlovič, akademska slikarka, Herman Gvardjančič, akademski slikar, Janez Hočevar, igralec, Andrej Inkret, literarni kritik, Miša Jelnikar, oblikovalka nakita, Silvester Komel, akademski slikar, Marko Kravos, pesnik, Uroš Lajovic, dirigent, Janez Matičič, skladatelj, Valentin Oman, akademski slikar, Milan Pajk, umetniški fotograf, Jože Privšek, skladatelj, ter arhitekta Bibi Bertok in Marjan Gašperšič.

Uspešen obisk v Bonnu

Predsednik zveznega izvršnega sveta Veselin Đuranović je bil v začetku februarja na uradnem obisku v ZR Nemčiji, kjer je imel več srečanj z nemškim kanclerjem Helmutom Schmidtom, s predstavniki nemškega gospodarstva, z nemškim predsednikom Carstensom in tudi z našimi delavci, ki so zaposleni v tej državi.

Po izjavah obeh predstavnikov vlad naj bi dosegli »visoko stopnjo vzajemnega razumevanja in soglasje o tem, da je v korist obeh držav, če se gospodarsko in politično sodelovanje razširi. Novo z zahodnonemške strani je, da priznava pomen uravnotežene bilance blagovne menjave in se ne sklicuje le na trgovinsko bilanco, ko načelno ureja gospodarske odnose z Jugoslavijo.« Kancler Schmidt je s svoje strani zagotovil, da si bo ZR Nemčija prizadevala storiti več, da bi olajšala izvoz jugoslovanskega blaga na svoj trg.

Koroški Slovenci pri deželnem glavarju

V začetku februarja so se predstavniki koroških Slovencev sestali z de-

Med slovesnostjo v čast letošnjim Prešernovim nagrajencem v srednji dvorani kulturnega doma Ivan Cankar v Ljubljani (foto: Janez Zrnec)

želnim glavarjem Leopoldom Wagnerjem, srečanju pa so prisostvovali tudi predstavniki vseh treh koroških deželnih strank. S strani koroških Slovencev sta bila na razgovoru oba predsednika osrednjih organizacij naših rojakov dr. Franci Zwitter in dr. Matjež Grilec. Ti pogovori so bili izredno pomembni za nadaljnji razvoj odnosov med večinskim in manjšinskim narodom na Koroškem.

Kmalu naj bi bili na vrsti tudi pogovori z avstrijskim kanclerjem Kreiskym, dogovarjajo pa se tudi že o nekaterih bolj konkretnih stvareh – o srednji strokovni šoli za Slovence, o samostojni radijski oddaji, o dvojezičnih vrtcih idr.

»88 dreves za Tita«

V vsej Jugoslaviji potekajo priprave za izvedbo akcije z naslovom »88 dreves za Tita«, za katero je dala pobudo mladina. Namen akcije je, da bi z 88 drevesi počastili vsako leto življenja Josipa Broza Tita in tako v sodelovanju z arhitekti in urbanisti nasadili gaje, gozdičke ali drevorede v vseh jugoslovanskih večjih in manjših krajih. Pri izboru sadik bodo sodelovali gozdarski strokovnjaki. Za posajena drevesa bodo skrbeli šolarji, taborniki, planinci in mladinske organizacije.

Pomen turizma narašča

V lanskem letu smo v Jugoslaviji zabeležili 37 milijonov nočitev tujih gostov, in smo uradno registrirali 1,2 milijarde dolarjev dohodka, s čimer je bil dosežen rekord.

Tujski turizem je izredno pomemben za našo devizno bilanco in stabilizacijo, zato mu tudi v prihodnjih letih pripisujemo izreden pomen. Sredi tega desetletja naj bi se število nočitev tujih gostov povzpelo na 52 milijonov, devizni dohodek pa naj bi se povečeval po povprečni letni stopnji 8 odstotkov. Močno se bo povečalo tudi število prostorov v kampih in drugih objektih.

Gradnje novih cest

Letošnjo pomlad bomo v Jugoslaviji nadaljevali z gradnjo novih odsekov cest avtomobilske ceste bratstva in enotnosti prek Slovenije, Hrvaške, Vojvodine in Srbije. Denar je v glavnem zagotovljen, tako da bodo začeli polagati asfalt tudi na novem odseku Naklo–Kranj–Ljubljana (28,8 kilometra). Celotna dolžina avtomobilskih cest v naši državi znaša približno 390 kilometrov.

Italijansko posojilo

V narodni banki Jugoslavije so pred nedavnim podpisali sporazum med Ju-

goslavijo in Italijo s katerim so se dogovorili, da bodo italijanske banke pod ugodnimi pogoji dale Narodni banki Jugoslavije 300 milijard lir posojila. Sredstva tega posojila pomenijo obliko podpore vzdrževanju in razvoju ekonomskih odnosov med državama.

»Dnevi kulture ZR Nemčije« v oktobru

V februarju so v Ljubljani podpisali protokol o razgovorih mešane delovne skupine o »dnevi kulture ZR Nemčije«, ki bodo v Ljubljani in nekaterih drugih jugoslovanskih mestih od 12. do 16. oktobra 1981. Ta prireditev je predvidena s programom prosvetno-kulturnega sodelovanja med SFR Jugoslavijo in ZR Nemčijo.

Modernizacija Jugoslovanske ljudske armade

V prihodnjih petih letih bo naša država posvečala tudi posebno pozornost modernizaciji in krepitvi Jugoslovanske ljudske armade. Kot udarni del oboroženih sil se bo JLA usposabljala, da samostojno in skupaj s teritorialno obrambo in drugimi silami sistema splošnega ljudskega odpora prepreči presenečenje in zagotovi mobilizacijo ter prehod oboroženih sil in družbe v vojno stanje. To pomeni, da se bo JLA usposobila za vodenje oboroženega boja na kopnem, na morju in v zraku in to v klasičnih kot tudi v jedrskih pogojih vojne.

Prva kolajna za Jugoslavijo

Na evropskem prvenstvu v umetnostnem drsanju, ki je bilo v Innsbrucku v Avstriji, je Zagrebčanka Sanda Dubravčič osvojila srebrno kolajno in s tem prvo jugoslovansko kolajno v tej športni panogi.

Priznanje Dolenjskemu kulturnemu festivalu

Na slovesnosti ob slovenskem kulturnem prazniku so v Kostanjevici na Dolenjskem izročili tamkajšnjemu Dolenjskemu kulturnemu festivalu posebno priznanje ob 25-letnici te ustanove. Ta festival je izredno veliko prispeval za rast naše kulture v tem delu Slovenije, njegov pomen pa je daleč presegel meje ožjega dolenjskega območja.

Enciklopedija Slovenije

Pred nedavnim je bil podpisan družbeni dogovor o pripravi, izdaji in financiranju Enciklopedije Slovenije ter so tako dani vsi pogoji za razmah strokovnega dela 62 uredništev in okrog 300 strokovnjakov z vseh znanstvenih območij, ki so že pripravili 10.000 stvarnih gesel in biografskih geslovnik. Vseh tekstov se bo nabralo za sedem knjig. Glavni urednik Enciklopedije Slovenije je Franček Bohanec. Zamisel o prvi slovenski enciklopediji je nastajala že nekaj let.

Četrtnina avtomobilov v izvoz

Vsako tretje vozilo, narejeno v januarju letos v tovarni avtomobilov Crvena zastava v Kragujevcu, so prodali v tujino. Ta podatek potrjuje trditve jugoslovanskih izdelovalcev avtomobilov, da uspešno prodajajo svoje izdelke tudi v tujini. Zastava je pred nedavnim odprla svoje predstavništvo tudi v Veliki Britaniji, kjer je baje precejšnje zanimanje za njihova vozila.

Tudi novomeški IMV namerava letos precej povečati izvoz avtomobilov, saj prodaja v zahodnoevropske države avtomobile renault 4, ki jih izdeluje v sodelovanju s francosko tovarno Renault.

Nagrada »Nikola Tesla«

Na letni skupščini elektroinženirjev ZDA, ki je bila v navzočnosti več kot 2000 članov v Atlanti, Georgia, je tradicionalno nagrado »Nikola Tesla« dobil inženir Dean Harrington.

Obrazložitev sklepa žirije o podelitvi nagrade, ki jo v spomin na ameriškega znanstvenika in izumitelja jugoslovanskega rodu Nikolo Teslo podeljujejo vsako leto, pravi, da je bil inženir Harrington izredno zaslužen na področju proizvodnje in uporabe električne energije. Nagrajencu je jugoslovanski generalni konzul Andonov izročil tudi kolekcijo zlatnikov in srebrnikov z likom Nikole Tesle, ki mu jo je dodelila skupnost jugoslovanskega elektrogospodarstva.

prijetnim in nevarnim vprašanjem: kaj storiti, če Iranci talcev ne bi spustili? Pred volitvami se je tako zelo postavljaj kot človek moči in trde roke, da bi brzda moral kaj storiti.

Izpustitev talcev ga je odvezala te nevarne nuje in zato se lahko posveča dokazovanju svoje »trdnosti« na področjih, kjer je manj neposrednega tveganja. Eno takih je odnos do politike popuščanja napetosti, ki ga je nova administracija ob zori svojega vladanja izpričala zlasti na dveh področjih: v odnosih s Sovjetsko zvezo in s svojo politiko na madridski konferenci o evropski varnosti in sodelovanju.

V zvezi z odnosi s Sovjetsko zvezo je Reagan že na svoji prvi tiskovni konferenci v funkciji predsednika izjavil, da je bila politika popuščanja napetosti »doslej enosmerna ulica, ki jo je Sovjetska zveza izkoriščala za lastne cilje«. Tudi novi ameriški zunanji minister je bil v prvem uradnem javnem nastopu silno oster do ZSSR, ki jo je med drugim obtožil, da s pomočjo kubanske vojske, ki jo Kuba pošilja v razne afriške države, podpira »mednarodni terorizem«. Ob vsej tej toči ostrih besed in obtožb pa je bilo vendar slišati tudi zagotavljanja, da ZDA niso proti pogajanju in celo sodelovanju s Sovjetsko zvezo.

Tako se torej besedišče in stil ameriške politike do ZSSR sicer res zelo zaostruje in včasih mučno spominja na čase hladne vojne, dasi v bistvu vendar ostajajo še vsa vrata odprta in noben most ni do kraja porušen. Za dokončno oceno, ali v odnosih med ZDA in ZSSR, ki so tako pomembni za ves svet, res prihaja do resne ohladitve, je torej vendarle še prezgodaj.

Nekaj od svojega »novega sloga«, ki je ostrejši in bolj grob, so ZDA že pokazale tudi na madridski evropski konferenci. Tu ne gre samo za besedne polemike in medsebojne obtožbe med Vzhodom in Zahodom, ki so se zaostrile, ampak tudi za nekatere konkretne poteze. Tako so ZDA na primer dale veto na predlog, naj bi na konferenco v Madrid povabili tudi neevropske sredozemske države iz severne Afrike, ker razmer v Evropi ni moč ločevati od razmer v Sredozemlju. Za tako razširitev so se zavzemale mnoge evropske države, med njimi tudi Jugoslavija. Ameriški veto škoduje interesom severnoafriških sredozemskih držav, ki so večinoma neuvrščene in vsaj delno opozarja tudi na določeno hladnost nove administracije do neuvrščenih držav.

Uvodni toni iz Bele hiše torej niso ravno mili – res pa je, da so za zdaj pač šele uvodni.

Gospodarske novice

Macy's kupuje tudi v Jugoslaviji

Ena izmed največjih ameriških trgovskih hiš Macy's ima že več kot leto svoje predstavništvo tudi v Jugoslaviji, v Beogradu. Za naše razmere je najbolj zanimivo, da predstavništvo te tvrdke v Jugoslaviji zgolj išče blago široke porabe, ki bi ga bilo možno uvažati v ZDA. V trgovinah te tvrdke, skupno jih imajo v ZDA 90, prodajajo tudi izdelke steklarne iz Rogaške Slatine, s katero sodelujejo že okrog 50 let. Lani je naša steklarna prodala s posredovanjem omenjene tvrdke za okrog 1,5 milijona dolarjev svojih izdelkov. Po mnenju predstavnikov trgovske mreže Macy's so izdelki iz Rogaške Slatine med najboljšimi na svetu.

Slovenska zdravilišča tudi za tujce

Slovenska naravna zdravilišča so že zdaj usposobljena tudi za širšo vključitev v mednarodne turistične tokove. V zadnjih letih so pridobila 1321 novih ležišč, tako da imajo zdaj skupno že okrog 4549 postelj, ki so bile v celoti izkoriščene 85-odstotno. Skoraj polovica njihovih postelj je namenjena medicinski rehabilitaciji. V sodobnih prostorih v slovenskih zdraviliščih dela 43 zdravnikov, 109 fizioterapevtov in 181 medicinskih tehnikov.

Do nafte – s tujimi partnerji

INA-Naftapljin namerava nadaljevati iskati nafto in plin na srednjem in južnem Jadranu skupaj s tujimi partnerji. Za sodelovanje je zainteresiranih blizu 30 tujih družb, ki naj bi raziskovale na treh območjih južnega Jadranskega morja. Minimalne finančne obveznosti tujih družb znašajo

Uvodni toni Bele hiše

Prvi tedni novega leta so v svetu minevali v znamenju mnogih sestankov, konferenc, novih državnikov in podobnih dogodkov. Januarja, na dan, ko je Ronald Reagan tudi uradno prevzel dolžnost predsednika ZDA, so v Iranu končno izpustili 52 ameriških talcev. Tako se je za te ljudi in njihove svojce končalo mučno, več kot leto dni trajajoče ujetništvo.

Toda, če je bil to za najbolj neposredno prizadete res konec in razplet, pa kaj takega ni mogoče reči tudi za mednarodno življenje. V novejši zgodovini diplomacije je bil to prvi primer, ko je neka država zajela tolikšno skupino tujih državljanov, jih tako dolgo zadrževala in nazadnje izpustila šele po pravih pravcatih meddržavnih pogajanjih in kupčiji, ki sta jo dejansko sklenili dve vladi.

Pri vsem tem je za širšo mednarodno skupnost najbolj zaskrbljujoče, da se je prvič v resnici zgodilo nekaj, česar si prej sploh ni bilo mogoče zamisliti, in da je tako nastal primer, ki ga utegnejo posnemati še kdaj in še kje. Pri tem nič ne pomaga ugotavljanje vsega sveta, da je jemanje talcev in taka kupčija z ljudmi nezakonita in nesprejemljiva; tudi ne pomaga ugotavljati, je Iran dobil pravzaprav malo – le svoj, pa še to ne ves, denar. Veliko večjega psihološkega pomena je, da je s takšnim sicer nezakonitim in tudi neciviliziranim dejanjem, več kot leto dni izsiljeval najmočnejšo velesilo in končno izsilil razplet, ki ga lahko razlaga tudi kot svoj uspeh.

Tako je Iran ustvaril zgled, ki ga ob kaki drugi priložnosti in kjer drugje, morda tudi zaradi čisto drugačnih pobud, lahko poskuša uresničiti še kdo – saj kriz, vročih glav in s tem priložnosti za skrajnosti v svetu žal ne manjka. Ena od neprijetnih posledic sicer srečnega razpleta s talci je torej, da je svet soočen z novo slabo izkušnjo in bojaznijo, da ne bo tudi zadnja.

Razplet s talci je bil še posebno srečen – če izvzamemo seveda njih same in njihove družine – za Ronalda Reagana, ki se mu tako ni bilo treba že takoj spočetka spopasti se z zelo ne-

29,4 milijona dolarjev za vsako raziskovalno območje. V primeru odkritja komercialnih količin nafte ali plina bi imel tuji partner pravico sodelovanja pri delitvi dohodka v določenem obdobju. INA je doslej v raziskovanja Jadrana vložila že okrog 300 milijonov dolarjev za 24 vrtin, treba pa jih bo izvrtati še 40, od katerih vsaka stane 15 milijonov dolarjev.

Slovenijales – rekorden izvoz

Delovna organizacija Slovenijales bo letos izvozila za 230 milijonov dolarjev izdelkov, kar bo za okrog 15 milijonov dolarjev več kot lani. V tem podjetju menijo, da je mogoče doseči boljše izvozne rezultate na tujem tržišču z boljšim organiziranjem in z izvozom tehnologije. V letu 1980 je Slovenijales za okrog 20 odstotkov presegal načrt izvoza. V srednjeročnem obdobju 1981 do 1985 si bo Slovenijales prizadeval, da bi okrog 30 odstotkov vseh svojih izdelkov prodal na tujem tržišču.

Cene pod nadzorom

Zvezni izvršni svet je konec januarja sprejel odlok, po katerem je obvezno dostavljanje cenikov za posamezne izdelke in storitve v overovitev zvezni skupnosti za cene. Namen tega odloka zvezne vlade je v tem, da bi se izboljšale razmere na tržišču. Ta odlok velja za naftne derivate, več izdelkov črne in barvaste metalurgije, strojogradnje, nekatere izdelke kemične industrije, predelavo papirja idr.

Nova cena bencina v Jugoslaviji

V januarju smo v Jugoslaviji ponovno dobili nove cene bencina. Do te podražitve je prišlo tako zaradi ponovne spremembe cen nafte na mednarodnem trgu kakor tudi zaradi spremenjenega odstotka drugih prispevkov v ceni litra bencina. Jugoslavija ima tako zdaj bencin, ki je med najdražjimi v Evropi. Nova cena litra bencina super je 26 dinarjev.

Ker zvezna vlada računa, da bodo zaradi visokih cen goriva prebivalci bolj varčevali z njim, je bil tudi ukinjen zakon, ki je ob določenih dneh prepovedoval vožnje z osebni motornimi vozili.

Novo posojilo Jugoslaviji

Odbor izvršnih direktorjev mednarodnega monetarnega sklada v Washingtonu je sprejel predlog, po katerem bo Jugoslavija v naslednjih treh letih lahko dobila posojilo okrog 2,2 milijarde dolarjev z običajno ugodno obrestno mero. Ta sredstva predstavljajo plačilno-bilančno podporo naši državi za uresničevanje programa stabilizacije, programa, ki so ga strokovnjaki sklada preučili in imajo o njem dobro mnenje. Kot se je izvedelo, je bilo med razpravo na seji odbora izvršnih direktorjev tega sklada posebej poudarjeno, da Jugoslavija že

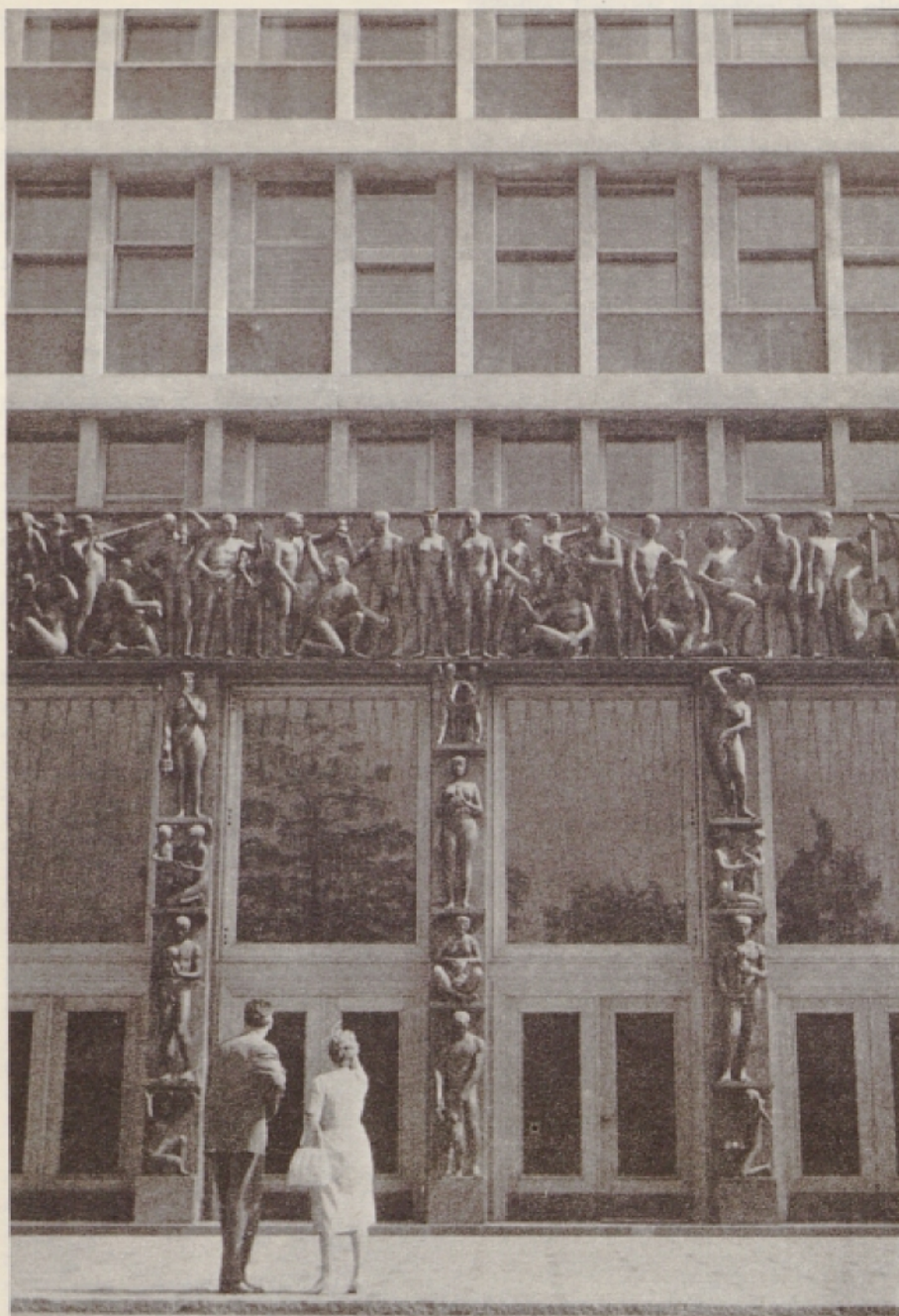
vrsto let zelo dobro sodeluje s to mednarodno finančno institucijo.

V zelo jedrnatem sporočilu o odobritvi tega posojila strokovnjaki sklada tudi poudarjajo, da bo ena izmed glavnih značilnosti programa stabilizacije v Jugoslaviji povečanje izvoza, pri čemer bo opazno prizadevanje, da bi se zmanjšala odvisnost od uvoza.

V zadnjem času se je založenost trgovin v Jugoslaviji občutno izboljšala (Foto: Janez Zrnc)

Simbol samoupravljanja

Za razliko od večine zahodnih sistemov organizacije oblasti, kjer se splošna ljudska volja prenaša na oblast prek določene stranke, sloni jugoslovanski sistem, ki mu daje pravnjo obliko ustava iz leta 1974, na delegatskem sistemu. Le-ta raste iz tako imenovanih temeljnih samoupravnih družbenih celic, kot so

- krajevne skupnosti,
- organizacije združenega dela (podjetja, ustanove, tovarne),
- družbenopolitične organizacije.

Najvišji organ družbenega samoupravljanja in organ oblasti v SR Sloveniji je v okviru svojih republiških pravic in dolžnosti - kadar le-te niso izjemno pridržane skupščini SFRJ (zvezna skupščina) odnosno občinam, samoupravnim interesnim skupnostim in drugim samoupravnim organizacijam - skupščina SR Slovenije.

Slovenska skupščina uzakonja pravice in dožnosti SR Slovenije in sprejema vse najpomembnejše politične odločitve, voli oziroma imenuje in razrešuje funkcionarje drugih republiških organov. Med njenimi zelo obsežnimi pristojnostmi so tudi nekatere, ki so posebnega pomena za opravljanje izvršilne funkcije. Tako skupščina SR Slovenije obravnava in določa politiko izvrševanja republiških zakonov, nadzoruje izvrševanje družbenega plana SR Slovenije in republiškega proračuna in opravlja politično nadzorstvo nad delom izvršnega sveta in republiških upravnih organov.

Da bi skupščina lahko uspešno opravljala svoje obsežne naloge, se v njenem okviru oblikujejo občasna in stalna delovna telesa zborov in skupščine SR Slovenije kot celote. Tako ima zbor združenega dela šest, zbor občin štiri in družbenopolitični zbor dva odbora kot stalna delovna telesa, skupščina SR Slovenije pa ima osem komisij kot stalna delovna telesa.

Pomembno vlogo za usklajeno delo zborov in delovnih teles skupščine imajo njeni funkcionarji. Po ustavi SR Slovenije predstavlja njen predsednik skupščino, sklicuje in vodi skupne seje njenih zborov, skrbi, da se dela po skupščinskem poslovniku, podpisuje

akte skupščine, seveda razen resolucij, deklaracij in priporočil njenih posameznih zborov.

V minulem letu je skupščina SR Slovenije pod vodstvom njenega predsednika Milana Kučana živila zelo razgibano: zbor združenega dela in zbor občin sta imela okrog dvajset sej, enako družbenopolitični zbor. Sprejetih je bilo 51 zakonov...

Prav gotovo je zanimivo vprašanje delegatskega sistema. Kako poteka v skupščini njegovo uresničevanje?

Povsem naravno. Nihče ne ostane brez odgovora na svoje vprašanje. »Delegatska vprašanja zaslužijo posebno pozornost,« pravi predsednik skupščine SRS Milan Kučan, »ker so zaenkrat prevladujoča oblika neposredne delegatske pobude. Delegatsko vprašanje je tudi način opozarjanja javnosti in usmerjanje njene pozornosti na posamezne družbene probleme, anomalije ali neustrezna stanja in ravnanja v družbi. Doslej je bilo zastavljenih razmeroma malo vprašanj, tako na primer v zboru združenega dela 43, v zboru občin 31 in v družbenopolitičnem zboru devet.«

Glede funkcij, ki jih določa ustava SR Slovenije predsedniku in podpredsednikom: vsi opravljajo svoje delo po poslovniku skupščine SR Slovenije. V obdobju po sprejemu ustave SR Slovenije je imelo predsedstvo že precej sej, na katerih je reševalo najpomembnejše republiške probleme, usklajevalo delovne programe in razpravljalo o delovni povezavi s skupščinami ostalih jugoslovanskih republik in pokrajin.

V minulem letu je skupščina SR Slovenije sprejela kopico novih zakonov:

- zakon o družbenih svetih, organizaciji in delovnem področju republiških upravnih organov in organizacij,
- o varstvu samoupravnih pravic in družbene lastnine, o zavarovanju odgovornosti pred jedrsko škodo, usmerjenem izobraževanju, osnovni šoli, vzgoji in varstvu predšolskih otrok, skupnostih socialnega varstva,
- zakon o stanovanjskem gospodarstvu, družbeni kontroli cen, razlastitvi in prisilnem prenosu nepremičnin v družbeni lastnini...

To je plodno in hudo delovno leto, vendar skupščina ni mogla rešiti vseh težav, s katerimi so se spoprijeli njeni delegati. Reševala jih bo še letos. In katere?

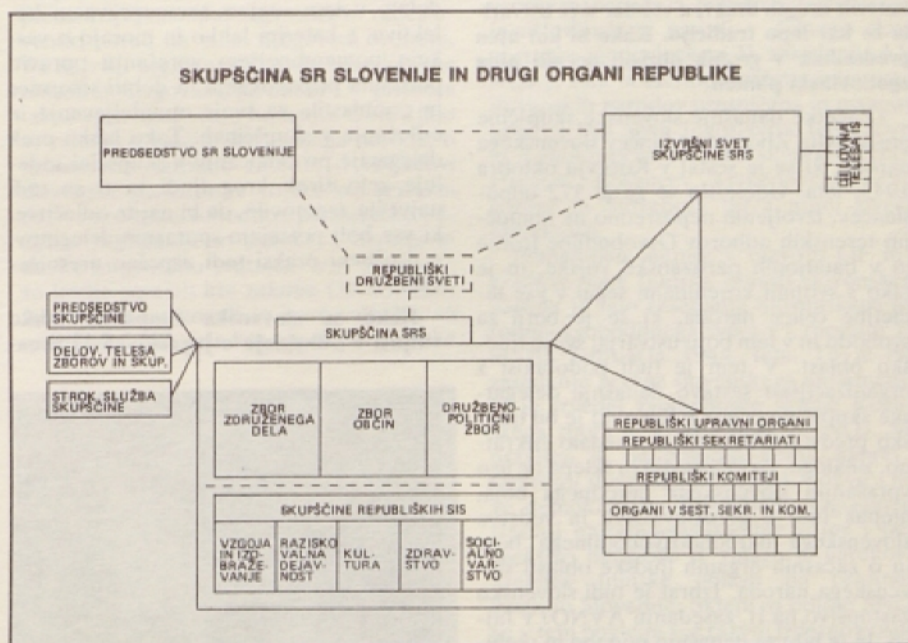
- Srednjeročno obdobje uresničevanja zastavljenih načrtov napredka republike,

- ureditev družbenoekonomskih odnosov v samoupravljanju interesnih skupnostih materialne proizvodnje, semkaj pa sodi še:

- stanovanjska zakonodaja (poslovne stavbe, prostori, razmerja),

Pogled v veliko sejno dvorano slovenske skupščine

- davčna zakonodaja
- zakon o urejanju prostora,
- zakon o sanitarni inšpekciji.

Kaj lahko pove »prvi delegat« Slovenije, predsednik skupščine SR Slovenije še o svojem dnevnem delu?

»Nisem 'prvi delegat', vsekakor pa sem profesionalca, ki v skupščini opravlja posle, ki zaenkrat gredo njenemu predsedniku. To nekako opravičuje tudi značaj mojih dnevnih opravil in nalog. Predvsem je to vrsta pogovorov, posebej s predsedniki zborov in delovnih teles skupščine, o problematiki, ki je že predmet skupščinskega

razpravljanja ali naj bi to še postala: pogovorov o njeni ustreznosti oziroma ustreznosti pripravljenosti za delegatsko razpravo...«

V skupščinskih klopih ni vedno vse mirno. Tudi prav bučno je včasih, napeto in dramatično. Denimo o nekajmesečnem zakonu sodi-lihi, ki je določal vozne dni glede na avtomobilske tablice, pa razpravljanje o zakonu, ki bi naj zaščitil slovensko pokrajino... In tako naprej.

Na kratko bi lahko rekli: skupščina SR Slovenije je prizorišče bojev za boljši vsakdanjik slovenskega človeka.

J. Vi.

Slovenci v krogu suverenih narodov

Predsednik slovenske skupščine je 40-letni Milan Kučan, po poklicu diplomiran pravnik, ki že vse od študentovskih let aktivno sodeluje pri delu naših družbenopolitičnih organizacij, pri čimer je dokazal svoje izjemne sposobnosti. Doma je iz Križevca v Prekmurju in v pogovoru v njegovi delovni sobi nam je zatrdil, da je kljub temu, da je že dve desetletji v Ljubljani, še vedno ostal pravi Prekmurec. Kljub veliki zaposlenosti, številnim sestankom, razgovorom in sejam je z veseljem pristal na kratek pogovor posebej za Rodno grudo.

Slovenska skupščina kot najvidnejši zunanji dokaz slovenske državnosti je še mlada, da je primerjamo s parlamenti nekaterih drugih držav, a vendar si je ustvarila že kar lepo tradicijo. Kako bi kot njen predsednik v grobih obrisih ocenili njen zgodovinski pomen?

»Začetke današnje slovenske skupščine predstavlja Zbor odposlancev slovenskega naroda, ki se je sestel v Kočevju oktobra 1943. leta. Udeležilo se ga je 572 odposlancev, izvoljenih neposredno na območjih terenskih odborov Osvobodilne fronte in v bataljonih partizanske vojske, in je tako s svojimi koreninami segal v vse temeljne celice naroda, ki se je boril za svobodo in v tem boju ustvarjal svojo ljudsko oblast. V tem je tudi podobnost z organizacijsko sestavo današnje delegatske skupščine. Zbor v Kočevju je bil ljudsko predstavništvo, ki je zasedalo enkratno, z nalogo, da razpravlja in sklepa ne le o vprašanih slovenskega narodnega boja, ampak tudi o predstavnstvu in vodstvu slovenskega narodnoosvobodilnega boja in o začasnih organih ljudske oblasti slovenskega naroda. Izbral je tudi slovensko zastopstvo na II. zasedanju AVNOJ v Jajcu, ki je bilo za današnjo podobo in vsebino življenja naših narodov in narodnosti odločilno. S svojimi sklepi predstavlja Zbor pravne začetke slovenske državnosti, saj je postavil njeno ogrodje in ga opredelil kot federalno enoto Jugoslavije. V razglasu, ki ga je Zbor sprejel, tudi sam najbolje opredeljuje svoj pomen, ko pravi: »kot svobodno izvoljeni odposlanci, izbrani sredi najhujše borbe za narodni obstanek, izpovedujemo v imenu vsega borečega se ljudstva, da je slovenski narod danes končno veljavno stopil v krog suverenih narodov«.

Takšnemu svojemu slavnemu začetku je slovenska skupščina v 38 letih delovanja poskušala ostajati zvesta ves čas. Od ustavodajne skupščine, ki se je sestala novembra 1946 z nalogo, da sprejme prvo ustavo ljudske republike Slovenije, do današnje, ki bo prav te dni sprejemala srednjeročni

plan družbenogospodarskega razvoja do leta 1985.«

Našo skupščino zdaj sestavljajo delegati, prej so jo poslanci, katerih velik del je to funkcijo opravljal poklicno. Zdajšnji delegati so delavci, predstavniki posameznih delovnih organizacij, interesnih skupnosti ali družbenopolitičnih skupnosti. Kako so se oni vključili v odločanje o politiki?

»Dejal sem že, da tudi današnja delegatska skupščina raste – kot kočevski zbor – iz temeljnih družbenih proizvodnih in življenjskih celic, iz temeljnih organizacij združenega dela (tovarn in iz krajevnih skupnosti). Vsaka ta celica izvoli na tajnih volitvah svoje delegacije, te pa delegirajo na podlagi pooblastil, ki jih imajo, izmed sebe delegate za zasedanje ustreznih zborov občinske ali republiške skupščine. Smisel takega načina organiziranja delegatskih skupščin je ta, da bi bili pri odločanju o vprašanih iz njihove pristojnosti v kar največji meri prisotni pogledi, interesi in potrebe teh temeljnih samoupravnih družbenih celic, v katerih delajo in živijo naši ljudje, da bi torej vsebina teh odločitev, ne glede na to, na kateri ravni družbene organizacije se le-te sprejemajo, bila izraz teh interesov in potreb. To pa gotovo veliko bolj neposredno poznajo in lažje uveljavljajo ljudje, delegati, ki živijo in delajo v tem svojem samoupravnem kolektivu, s katerim lahko in morajo o vsakem pomembnejšem vprašanju opraviti potrebna posvetovanja in dobiti smernice in pooblastila za svoje opredeljevanje in odločanje v skupščinah. Tako lahko prek delegacije pri odločanju v skupščini sodeluje zelo širok krog ljudi in ti so tudi največje zagotovilo, da bi naj te odločitve, ki vse bolj postajajo sporazum delegatov, v družbeni praksi tudi uspešno uresničevali.«

Kako se slovenska skupščina lahko vključi v odločanje o jugoslovanski zuna-

Milan Kučan, predsednik skupščine SR Slovenije

nji politiki? Katere zadeve lahko vodi samostojno?

»Mislim, da je zunanjepolitična aktivnost naše republike pri oblikovanju in uresničevanju zunanje politike Jugoslavije precejšnja in ustrezna. Navezana je vrsta najrazličnejših meddržavnih in mednarodnih stikov državnih, političnih, gospodarskih, znanstvenih, kulturnih, športnih in drugih organizacij. Pri tem je zlasti pomembna aktivnost našega izvršnega sveta, ki se ni ustavil na obalah Evrope, ampak razvija sodelovanje tudi z državami v razvoju v Afriki in Aziji. Taka vsestranost je gotovo tudi naša perspektiva. Posebej pomembno, in dejal bi, da tudi uspešno, je naše sodelovanje s sosedi, h kateremu nas zavezujejo ne le politični in gospodarski interesi, ampak tudi dejstvo, da v vseh treh sosednih državah živijo deli našega slovenskega naroda. Dobri, urejeni in razviti odnosi s temi državami zagotavljajo tudi uspeh naše dolžne skrbi in zavzemanja za ureditev njihovega položaja.«

Po nekaterih podatkih živi zunaj meja SRS petina ali celo četrtnina slovenskega naroda, med katerimi je tudi precej naših državljanov. Kako bi lahko ti naši ljudje vplivali na odločitve slovenske skupščine?

»Mislim, da je to vprašanje za zdaj odprto. Formalno bi sicer tisti naši državljanji, ki so na delu v tujini, a kot delavci naših podjetij, imeli možnosti takšnega vpliva prek delegacij teh podjetij. Praktično pa je to težko uresničljivo. Zato se mi zdi, da je ustreznejše iskati možnosti njihovega vpliva, zlasti glede vprašanj, ki so zanje posebej zanimiva, prek Slovenske izseljenske matice, klubov, društev in drugih oblik njihovega vplivanja v socialistični zvezi in v zvezi sindikatov, ki sta neposredno vključeni v skupščinski sistem. Pri odločitvah, ki zadevajo položaj naših manjšin ali uveljavljanje dolžne skrbi za naše ljudi v tujini, pa je utečena metoda posvetovanj in razgovorov, ki omogočajo, da tudi pogledi manjšin in drugih delov našega naroda, ki živijo zunaj meja domovine, pridejo v delovna telesa in med delegate naše skupščine.«

Pred nekaj leti ste bili tudi med našimi izseljenci, kjer ste lahko spoznali del njihovega udejstvovanja. Kako ocenjujete njihova prizadevanja po ohranitvi narodne identitete?

»Bil sem – še kot otrok – med našimi izseljenci v Limburgu na Nizozemskem in pred nekaj leti pri Triglavanih v Sydneyu. Povsod sem bil, čeprav je med obema obiskoma velik časovni razmak, prijetno presenečen nad nacionalnim ponosom in delom naših ljudi. Trdoživa volja in delo ohraniti svojo narodno pripadnost in se z njo uveljaviti v praviloma ekonomsko daleč močnejših tujih okoljih z njihovimi asimilatornimi težnjami, je gotovo občudovanja vredna. Kulturne in druge vezi z domovino skozi dve, tri in več generacij, so gotovo svojevrsten fenomen, ki razkriva naravo slovenske duše. In morebiti je njej neprestani izziv prav Župančičev memento, vklesan na grobnici narodnih herojev v Ljubljani – tu tik pod oknom moje delovne sobe – ki se začne prav z verzom »Domovina je ena, nam vsem dodeljena!«.

J. P.

Ob 40-letnici Osvobodilne fronte slovenskega naroda

V aprilu 1941. leta sta Hitlerjeva Nemčija in Mussolinijeva Italija s svojimi vojskami napadli kraljevino Jugoslavijo, jo podjarmili in razkosali. Jugoslavije takorekoč čez noč ni bilo več. Ljubljano, Dolenjsko, Notranjsko in Kočevsko (takoimenovano ljubljansko pokrajino) je okupirala Italija, Gorenjsko in Štajersko Nemčija, Prekmurje pa Madžarska. Slovenski narod je bil tedaj razkosan med tri fašistične imperialiste. Nastop okupatorjev, predvsem nacistične Nemčije, je nedvomno razkril njihovo odločitev, da nas hočejo uničiti kot narod. To, kar se je zgodilo, je pomenilo za slovenski narod največjo nacionalno katastrofo v vsej njegovi zgodovini.

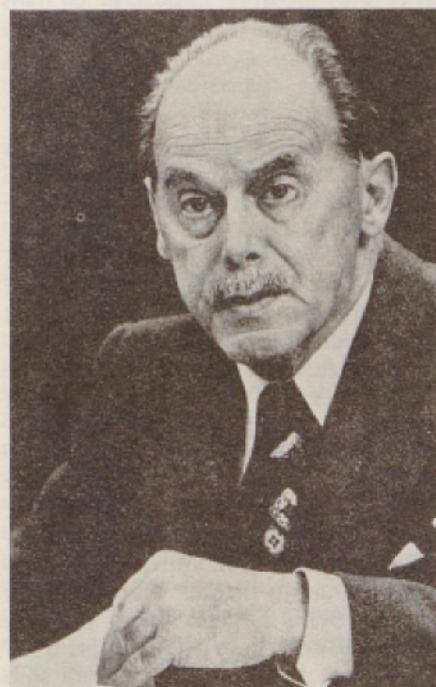
Okupacija je povzročila razsulo vseh uradnih političnih strank, kakor tudi vseh drugih političnih in državnih organov in ustanov, ki so do tedaj nastopali v javnem življenju. Nihče od teh ni v tem za narodovo usodo prelomnem času dvignil glasu. Edina organizirana politična sila v Sloveniji, ki je preživela ta zlom, je bila KP Slovenije. Ta je, zavedajoč se odgovornosti za usodo svojega naroda, takoj stopila v akcijo. V njenem imenu je Boris Kidrič sklical 27. aprila 1941 sestanek s predstavniki tistih naprednih političnih gibanj in skupin, s katerimi so sodelovali že v predvojnem času. To so bili napredni kulturni delavci, krščanski socialisti in napredni Sokoli. Sklenjeno je bilo, da se je treba okupatorjem upreti in organizirati osvobodilni boj. In tako je bila na tem sestanku ustanovljena Osvobodilna Fronta, tisto vsenarodno osvobodilno gibanje in tista enotna vsenarodna politična organizacija, s katero je slovenski narod izbojeval v vsej svoji zgodovini največjo zmago. Ustanovitev Osvobodilne fronte je v naši nacionalni zgodovini nadvse pomembno in odločilno dejanje. Sedemindvajseti april je postal zato naš osrednji narodni praznik.

V Osvobodilno fronto so se v najkrajšem času vključile tudi vse druge skupine in frakcije bivših političnih strank, delavski in nameščenski sindikati, razne družbene, kulturne in patriotske organizacije, prav tako pa tudi posamezni vidni politični, javni in kulturni delavci. Najvišji organ Osvobodilne fronte, to je njen vrhovni plenum, je po svoji sestavi odražal to njeno širino. Osvobodilna fronta je ves čas uporno vodila boj za enotnost slovenskega naroda in to enotnost tudi v celoti dosegla. Izven Osvobodilne fronte so ostali samo okupatorjevi hlapeci in narodni izdajalci.

Na dan napada Hitlerjeve Nemčija na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. leta je bilo ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet – najvišji vojaški organ Osvobodilne fronte. Začela je nastajati slovenska partizanska vojska in čez mesec dni je bil prvi oboroženi napad na

okupatorja. Dvaindajseti julij je zato postal praznik vstaje slovenskega naroda. Ljubljana je bila dejansko središče narodnoosvobodilnega boja. Zaradi izredno pomembne vloge, ki jo je odigrala v vsem času med drugo svetovno vojno, je prejela kot prvo mesto v Jugoslaviji najvišje priznanje – MESTO HEROJ.

Že v prvem letu svojega revolucionarnega razvoja dobiva Osvobodilna fronta značaj nastajajoče nove ljudske oblasti slovenskega naroda. Široke ljudske množice se nočejo podrežati okupatorjevi oblasti, priznavajo samo Osvobodilno fronto in to ne le kot svojo politično organizacijo, ampak tudi kot organ prave ljudske oblasti. Vrhovni plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda se že v septembru 1941. leta konstituira kot narodnoosvobodilni odbor, ki v času osvobodilne vojne edini predstavlja, zastopa, organizira in vodi slovenski narod na vsem njegovem ozemlju. Ta najvišji organ nastajajoče nove ljudske oblasti in njegov izvršni odbor OF pričneta takoj opravljati svojo funkcijo. Objavljajo se odloki o zaščiti slovenskega naroda, o ustanovitvi narodne zaščite, o vključitvi slovenske partizanske vojske kot sestavni del v narodnoosvobodilne partizanske oddelke Jugoslavije in odloka o narodnem davku in posojilu svobode. Vse te odloke so ljudje sprejeli kot zakone Osvobodilne fronte, jih spoštovali in izvrševali. Ko so spomladi 1942. leta kot uspeh partizanske

Dr. Marijan Breclj, član predsedstva SR Slovenije

vojske nastala obširna osvobojena ozemlja na Kočevskem, Dolenjskem, Suhi Krajini in Notranjskem, so tu prevzeli oblast terenski odbori OF in v kratkem izvedli volitve za narodnoosvobodilne odbore kot redne oblastvene organe. Izvršni odbor Osvobodilne fronte deluje kot vrhovni oblastveni organ in izdaja predpise za organizacijo in delovanje organov ljudske oblasti ter ureja še številna druga vprašanja s področja gospodarstva, prosvete in notranje uprave.

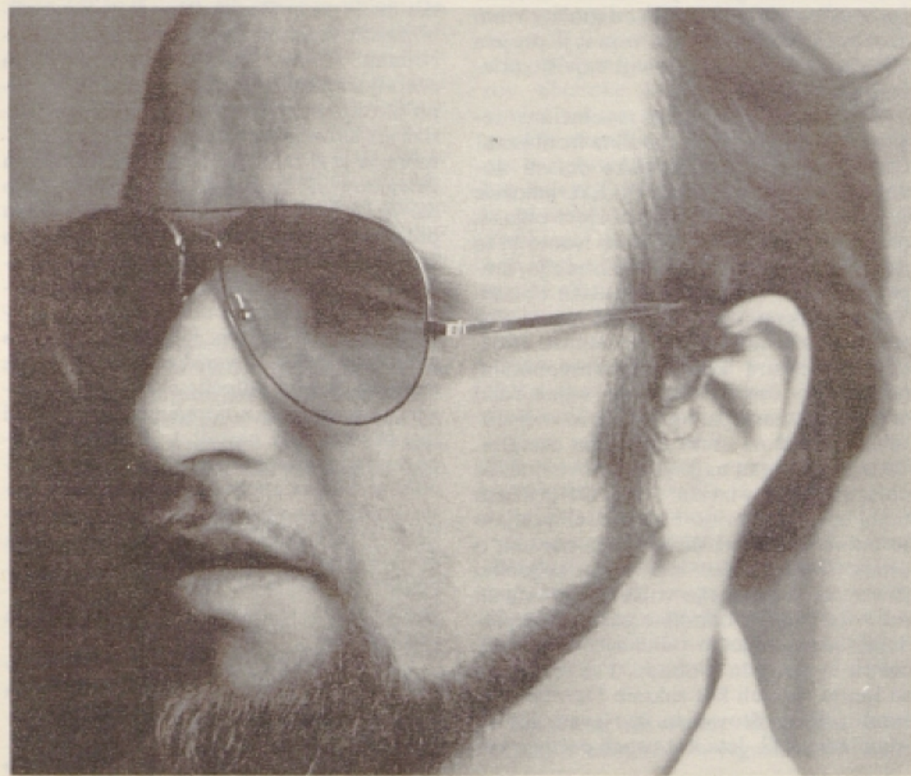
S kapitulacijo Italije v septembru 1943. leta nastopi novo obdobje osvobodilne vojne slovenskega naroda. Ljubljanska pokrajina je bila razen Ljubljane praktično v celoti osvobojena, prav tako Primorska do Trsta in Gorice. Na celotnem osvobojenem ozemlju prevzema oblast osvobodilna fronta. Tako na osvobojenem ozemlju, kakor tudi na okupiranih področjih Slovenije, so bile volitve v Zbor poslancev slovenskega naroda. V začetku oktobra se je zbralo v Kočevju 572 izvoljenih delegatov in 78 drugih zastopnikov, tako da je ta, po vsej verjetnosti edinstveni politični zbor v času med drugo svetovno vojno štel 650 ljudi. Odločitve Kočevskega zbora so pomenile največji politični domet osvobodilnega in revolucionarnega gibanja na Slovenskem. Postavljeno je bilo trdno ogrodje slovenske državnosti in sprejeta je bila odločitev o združitvi slovenskega naroda z borečimi se bratskimi jugoslovanskimi narodi v državno skupnost. Na zgodovinskem II. zasedanju AVNOJ je bila ta enotno izražena želja jugoslovanskih narodov uresničena in ustanovljena je bila nova Jugoslavija, federativna in demokratična državna skupnost Srbov, Hrvatov, Bosancev, Makedoncev, Črnogorcev in Slovencev ter z njimi živečih narodnosti.

Pomemben mejnik v razvoju OF in v graditvi nove ljudske oblasti slovenskega naroda je bilo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta v Črnomlju 19. in 20. februarja 1944. leta. To je bilo zasedanje prvega slovenskega parlamenta, ki je izvedel zgodovinske sklepe Kočevskega zbora in I. zasedanja AVNOJ. Napravljen je bil odločen korak naprej v izgradnji slovenske državnosti v okviru nove demokratične federativne Jugoslavije. Razvoj narodnoosvobodilne vojne s perspektivo bližajoče se zmage je narekoval krepitev ljudske oblasti na celotnem ozemlju Slovenije. Sklepi in odloki SNOS so v tem pogledu ves razvoj izdatno pospešili. Sledilo je zaključno dejanje v izgradnji slovenske državnosti med narodnoosvobodilnim bojem – ustanovitev prve slovenske narodne vlade s predsednikom Borisom Kidričem na čelu.

Najtežje zgodovinsko obdobje, v katerem se je odločala usoda slovenskega naroda, je bilo zaključeno. Na smrt obsojeni narod se je dvignil v oboroženo vstajo, porazil je fašistične agresorje in domačo reakcijo, uresničil svoj stoletni sen o samoodločbi in si ustvaril lastno nacionalno državo, se združil z bratskimi jugoslovanskimi narodi v demokratično državno skupnost ter si odprl pot izgradnje svobodne socialistične samoupravne družbe. To je zgodovinsko izpričano delo Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Slepi Evgen Bavčar bo zagovarjal doktorat na pariški Sorboni

Svetloba teme

Evgen Bavčar

»Bila je rumena svetloba kakor sonce in kri mi je curljala po obrazu. Tekel sem po stopnicah. Še sem videl. Bomba, po kateri sem malo prej tolkel s kladivom, se je razletela na drobce, in sestra, ki je bila z mano v hiši, se je čisto po naključju rešila. Postal sem civilna žrtev vojne. Star sem bil enajst let. Potem so me peljali v Ljubljano in skozi obveze sem videl tramvaj, zastave na Zaloški cesti, in ko mi je vid ugašal, v tistih najtežjih mesecih v mojem življenju, sem hlastal, da bi videl čim več, da bi dojel vidni svet, ki me je zapuščal za zmerom. V prijetnem spominu so mi ostala dekleta z repi, takrat je bila taka moda, in najbolj za zmerom so mi ostali v spominu Lokavec, rojstna vas pri Ajdovščini, Čaven in Nanos, stari mlin in drevesa, kamni, steze, ljudje in še posebno barve. Globina modrega vipavskega in ajdovskega neba, ki se spreminja v svetlobo, in

vse tiste barve, ožgane od burje in sonca. To je tisto, kar me je ohranilo pri življenju. Svetloba srečnih barv iz moje mladosti.«

Tako se spominja svoje nesreče zdaj štiriintridesetletni Evgen Bavčar, slepi intelektualec, ki bo letos zagovarjal državni doktorat iz estetike na Sorboni v Parizu.

Srečala sva se v tišini nepretrganega molka in v svetlobi, polni teme, v nekakšni abstraktni nedograjenosti in v ritmu besed, dotikov, dostojanstvene človeške samote in obsedela sva vsak na svojem koncu. »Gledamo se z očmi,« je rekel Evgen, »in vidimo z možgani.« Dan je utripal v dopoldanski sopari. Beno Zagrnik, slepi prijatelj Evgena Bavčarja in politolog pri RTV Ljubljana, je kahal kavo. Sedeli smo vsak zase in nič ni bolj preprosto in bolj dragoceno, kot je beseda. Evgen Bavčar pravi: »Beseda je zvok, je

glasba, je tišina. Največje bogastvo, ki ostane slepemu, je beseda v različnih pomenskih odtenkih. Beseda nadomešča vid in gradi most do notranjega videnja.«

Potem so prijatelji. »Pravi moji prijatelji so tisti, za katere sem Evgen, ne pa slepi Evgen.« Pravzaprav je skoraj neverjetno, s kakšno silovitostjo in voljo je vztrajal v trenutkih obupa in malodušja. Takole pripoveduje. »Smolo sem imel že pred tisto usodno nesrečo. Ko sem bil star deset let, sva se igrala s sestro in po nesreči me je leskova veja udarila v oko. Takrat je rekel stric, tisti, ki je imel doma bombe: 'Prav bi bilo, da bi oslepel še na drugo oko.' Ko se je to res zgodilo, je imel najbrž slabo vest. V meni pa je rastla volja po življenju. Nisem se raztreščil kot bomba, ki mi je raznesla oči. Iz enega samega drobca v sebi sem začel graditi svojo osebnost. V največjo oporo sta mi bili mama in sestra Marija. Še preden sem prišel v dom za slepo in slabovidno mladino, sem se naučil Braillove pisave. Sestra me je učila tudi tujih jezikov in veliko mi je brala.

V bolnici me je obiskala tudi Mimica Breznik, takratna predsednica Zveze slepih Slovenije. Rekla je: 'Slepota ni tako strašna, kot se zdi na začetku.' Učil sem se abecede novega življenja in počasi smo se navadili drug na drugega. Kolektivno življenje v domu za slepe in slabovidne ima poseben čar. Veliko ovir je treba premostiti, tu pa je na prvem mestu samovzgoja in pa seveda dobri pedagogi. Še posebno smo bili veseli, ko smo dobili za vsako novo leto pozdravno pismo od tovarišice Lidije Šentjure. Njene spodbudne besede so nas hrabrile.«

Ko je po osemletki končal z odličnim uspehom gimnazijo v Novi Gorici, se je odločil za študij zgodovine na ljubljanski univerzi. To so bila leta zorenja, iskanja in nazadnje je zmagala neuničljiva sla po znanju. Na ljubljanski univerzi je končal tudi čisto filozofijo. Po končanem študiju je šest mesecev učil na novogoriški gimnaziji.

Pred osmimi leti je odpotoval v Pariz in se na Sorboni vpisal za specializacijo iz estetike. Leta 1976 je napra-

Železni samorastnik

vil doktorat. Državni doktorat, ki ga pripravlja zdaj, je najvišja možna stopnja izobrazbe v Franciji in pomeni mednarodno uveljavitev. Evgen Bavčar dobiva francosko štipendijo, dobil je tudi Jamatyjevo nagrado za estetiko za študijo iz umetnostne zgodovine.

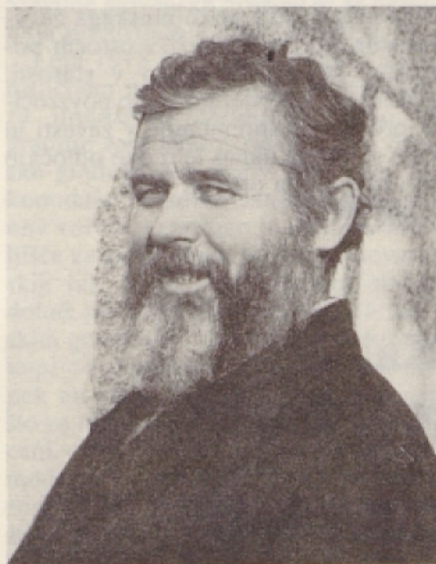
»Čeprav živim v Franciji že osmo leto,« pravi Evgen Bavčar, »sem ostal v duhu doma v Lokavcu, tam, kjer sem videl, kajti ravno dejstvo, da sem tam videl, mi omogoča, da se ukvarjam z estetiko. Metodično znanstveno in filozofsko razglabljanje o lepem in umetniškem ali izvirnem in prvotnem mi pomeni tisti elementarni ustvarjalni vzgib, ki daje mojemu življenju in delu smisel. Dokopal sem se do spoznanja in vedenja o zakonitostih, ki sproščajo umetniško ustvarjanje, in zame je umetnost še zmerom tisti višji smoter, ki pomaga ljudem lepše živeti.«

»Vida si ne želim, saj bi bila ta želja neuresničljiva. Zanimajo me sodobna znanstvena odkritja s pripomočki za slepe. Imam detektor, ki mi pomaga razločevati dan in noč, vem, če gori žarnica. Te stvari so slepim v veliko pomoč. Rad bi se čimprej uveljavil kot človek v poklicu, rad bi po svojih močeh prispeval k osamosvajanju slepih, še posebno zato, ker sem imel težko mladost in želim, da bi moji slepi tovariši lažje živeli.«

Svetloba teme je neuničljiva. Slepim, ki so premagali strahoten pretres ko so se znašli v večni temi, so doživeli novo rojstvo, novo svetlobo, ki je velikokrat dragocenejša od prave. Tudi Evgen Bavčar je jokal. Hudo mu je bilo, ko je ugotovil, da se ne bo mogel več voziti s kolesom in drugo, še huje pa, ker ni več videl ljudi, ni jih mogel več pozdravljati in ogovarjati. Hlepel je po vsaki besedi, po drobtinici glasu... Zdaj je svoboden.

Hodi v kino, gleda televizijo, zgubi se v velemestnem Parizu in pride vedno pravočasno na predavanja. Najraje posluša Mahlerja, Beethovna, Sibeliusa. Rad galopira s konji. Konji so njegova velika ljubezen.

Ladislav Lesar

Jože Volarič

Medtem ko je za nas železo hladna kovina, ki nas odbija, je za Jožeta Volariča iz Kranja material, s pomočjo katerega se izraža kot umetnik in mu s svojo večšo roko ter neskončno potrpežljivostjo vliva dih življenja. V njegovi hiši na Kokrici pri Kranju se hladna kovina spreminja v podobe, ki jočejo, se smejejo, zganjajo burke, trpijo, grozijo in »razmišljajo«. Vse to nastaja s pomočjo težkega in vročega električnega varilca, s katerim je umetnik »sklenil« pobratimstvo pred dobrimi desetimi leti in zdaj v njegovi kleti »kujeta« vroče železo domala sleherni dan in noč, kakor nanese.

Jože Volarič ne zлага kovinskih delov, marveč jih vari in tako železo oblikuje v kipe, ki v večini predstavljajo figure iz klasičnega kmečkega okolja, lahko bi rekli iz folklornega sveta. Tu je, na primer, mamka s hlebcem hruha, pijanček s harmoniko, pastirček, kmetica s košaro, s petelinom. Posegel je tudi v našo književnost in revolucijo. Izoblikoval je Martina Krpana s kobilico, hlapca Jerneja, predstavil ustoličenje koroških vojvod, upornika, partizana, rudarja, skratka, s svojim samorastniškim kiparstvom je obogatil našo preteklost.

Jože Volarič ni šolan umetnik, čeprav je šolan človek. Zanimivo je vprašanje, zakaj neki se je zapisal železu.

»Z njim sem si takorekoč v sorodu, saj me spremlja vse od otroštva naprej, ko sem še kot fantiček pobiral ostanke orožja: pušk, granat in bomb po gozdovih okrog Lendave, kjer sem bil doma. Potem sem tudi študij posvetil kovini od poklicne, do visoke strojne šole pa do industrijske pedagogike,« je pojasnil umetnik.

Danes je Jože Volarič pomočnik ravnatelja šolskega centra Iskra v Kranju in poučuje varnost pri delu. Za sprostitev, kakor sam trdi, pa se ukvarja s kiparstvom. Je priznan samorastniški umetnik, vabijo ga na vse strani, da bi razstavljal in kiparil v samorastniških kolonijah. Če le more, se odzove. Razstavljal je domala vsepovsod po Jugoslaviji, v Nemčiji, Franciji, Italiji in tam je ostala tudi marsikatera njegova stvaritev.

»Veseli sem, če ljudje sprejmejo mojo umetnost in znajo ceniti moje delo, čeprav, resnici na ljubo, delam zase, da bi potešil notranjo slo po oblikovanju, da bi čim več idej, ki me pekljo, preli v železo,« je med drugim dejal, ko smo se z njim pogovarjali na nedavni otvoritvi njegove razstave v Kranju.

Njegovo delo ni lahko in ko ga gledaš, kako ure in ure preživi, zatopljen v kos železa v roki, ki tehta od pet kilogramov in več, si ne moreš kaj, kakor da se vprašaš, ali ta človek ni iz železa. Po vztrajnosti že, po duši pa je mehak, topel, čustven. Najbrž je v tem tudi skrivnost njegovega uspeha.

Albina Podbevšek

Vaški godci, eno izmed del samoukega kiparja

izbor iz slovenskega tiska

Upadanje natalitete v Jugoslaviji

Letna nataliteta v Jugoslaviji je v letu 1980 dosegla 17 otrok na 1000 prebivalcev, s tem pa se je naša dežela približala meji naravne reprodukcije prebivalstva. Res je sicer, da nataliteta še ni dosegla kritične točke, vendar pa demografija predvidevajo nadaljnje zmanjševanje. To je povod, da je demografska politika v središču družbenega zanimanja, zlasti v Vojvodini, ožji Srbiji in Hrvaški, kjer obnova ženskega prebivalstva ne dosega potrebne ravni.

Upad natalitete je običajen pojav v razvitih deželah. V Jugoslaviji se je v zadnjih 50 letih zmanjšala s 35 na 17 otrok na 1000 prebivalcev. Letno se v Jugoslaviji rodi približno 380.000 prebivalcev, umre jih 180.000 in tako znaša naravni prirastek približno 190.000. Upadanje rojstev je značilno za vso državo, čeprav so razlike med posameznimi republikami in pokrajinama. Najhitrejši pade natalitete je bil med leti 1952 in 1960, odtlej pa se je začelo počasno približevanje k meji 16 promilov. Po mnenju demografov bi imel manjši prirastek neugodne posledice.

Hrvaška, Slovenija, ožja Srbija in Vojvodina so že prej imele nizko nataliteto, zdaj pa se jim približujeta še republiki Črna gora in Bosna in Hercegovina.

Da bi v Jugoslaviji zagotovili naravno reprodukcijo prebivalstva, bi morala vsaka ženska v poprečju roditi 2,2 otroka, dosežemo pa sedaj le 2,15, s tem, da jih je v Vojvodini 1,92, v Sloveniji 2,2, na Kosovu pa 4,6. Pogoji naravne reprodukcije je, da vsaka ženska rodi eno deklico.

Upadanje natalitete je posledica razvoja in številnih sprememb na vseh področjih življenja. Bistveno se je spremenil položaj ženske, zmanjšuje se smrtnost novorojenčkov, svoje pa terjata tudi urbanizacija in industrializacija. V pretežno agrarni družbi, ki ni

zagotavljala niti pokojninskega zavarovanja, so imeli starši v otrocih potrebno pomoč in oporo v starosti. Omenjene spremembe pa so povzročile precejšnje spremembe v zavesti in zato se ljudje danes le redko odločajo za več kot dva otroka.

(Dnevnik)

Kaj se je spremenilo v podobi Slovenije?

V času od 1. do 10. aprila 1981 bo okrog 9 tisoč popisovalcev opravilo popis slovenskega prebivalstva.

Kot zanimivost naj povemo, da so prvi popis prebivalstva na današnjem

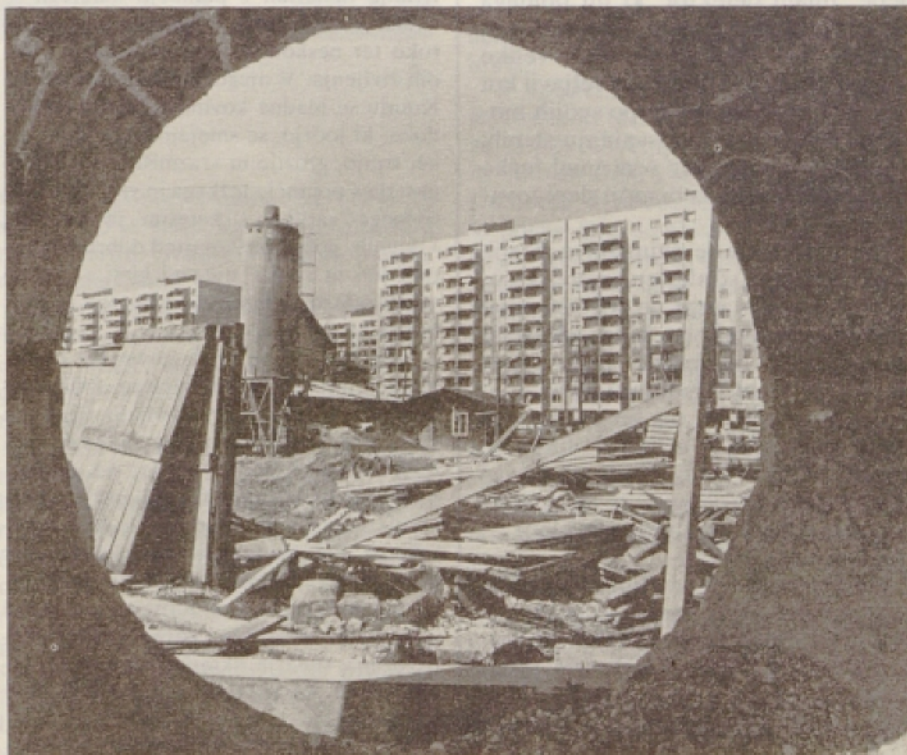
območju Slovenije opravili pred 210 leti v času vladanja cesarice Marije Terezije, a je imel le-ta predvsem vojaški namen. Pravi popisi prebivalstva na Slovenskem pa so se pričeli šele po letu 1857.

Vprašanja v vprašalnih polah so podobna tistim, ki jih zastavljajo pri popisu v drugih državah. SFRJ namreč upošteva priporočila OZN, da mora popis zadovoljiti potrebe dežele, ki popisuje, da morajo biti podatki mednarodno primerljivi, da morajo biti vprašanja zastavljena tako, da prebivalci lahko odgovorijo in da so pripravljene posredovati pravilno informacijo.

Ob popisu prebivalstva bodo popisali tudi stanovanja in stavbe. V vsakem primeru bodo to zanimivi podatki, saj se je stanovanjski sklad v zadnjem desetletju izjemno spremenil.

S popisom prebivalstva si bo Slovenija zagotovila tudi dragocene podatke o kmetijstvu. Zvezni zakon o popisu prebivalstva predvideva zbiranje podatkov o združevanju kmečkih gospodinjstev, površini obdelanih površin, živini, čebeljih panjih in mehanizaciji. Slovenski republiški zakon pa predvideva še zbiranje podatkov o tem, kdo bo prevzel kmetijo in koliko kmetijskih površin je doslej opuščeni.

(Dnevnik)

V Dravljah v Ljubljani so zrasla številna nova stanovanja (Foto: Janez Zrnc)

Televizija pomaga znanosti

Nedvomno je nova potrditev mednarodne vloge centra UNESCO za kemijske študije v Ljubljani tudi to, da bo v kratkem kot druga publikacija oddelka za družbene in naravoslovne vede UNESCO v Parizu izšla prva knjiga o povezavi med naravoslovnimi vedami in družbo na podlagi gradiva iz dosedanjih seminarjev ljubljanskega centra in v redakciji prof. dr. Aleksandre Kornhauserjeve. Le-ta je pred kratkim tudi vodila mednarodni seminar v Ljubljani s temo Popularizacija znanosti s televizijo.

Seminarja se je udeležilo 72 strokovnjakov s področja znanosti in javnih občil oziroma direkcije UNESCO iz trinajstih različnih držav Evrope, Amerike, Azije in Afrike.

Anglež John Groom, predstavnik BBC iz Londona, je govoril o posebnem programu britanske radiotelevizijske mreže, ki je posvečen posebej naravoslovnim vedam in ki mu v zimskem času, ko je največ ljudi pri sprejemnikih, sledi 12 milijonov gledalcev. Američan George Tressl, ki je bil nekoč sam univerzitetni raziskovalec, vodi zdaj oddelk za povezavo z javnostjo osrednjega sklada ZDA za znanost, je razpravljal prav o stikih znanstvenikov z novinarji.

Vodja oddelka za znanost in družbo UNESCO v Parizu Jacques Richardson, ki je tudi direktor publikacij Impact, pa je v Ljubljani dejal:

»Pred izidom je številka našega glasila, ki bo tokrat izšla poleg v angleškem, francoskem, španskem in arabskem jeziku tudi v jeziku urdu iz Pakistana. V posebno zadovoljstvo pa nam je seveda knjiga UNESCO v angleščini, ki jo bomo izdali s pomočjo prof. dr. Aleksandre Kornhauserjeve in ljubljanskega centra UNESCO.«

(Delo)

Razlaščenje zemlje Slovencev v predmestju Trsta

Zemlja je osnova za obstoj vsake skupnosti. Tega načela se v vseh povojnih letih zavedajo Slovenci, ki žive v Italiji: boj proti razlaščenju slovenske zemlje je bil tako vedno prvenstvenega pomena, saj je bil to obenem boj proti raznarodovanju, boj za ohranitev osnovnih narodnostnih pravic. Zaseganje slovenskih zemljišč je ve-

dno izzvalo odločne proteste predstavnikov slovenske manjšine.

Nič nenavadnega torej, če so se Slovenci v Italiji uprli tudi zadnjemu razlaščenju in da je dogodek, ki se je bil pripetil pred kratkim na Kolonkovcu, upravičeno razburil duhove, še zlasti zaradi tega, ker so predstavniki oblasti prvič v povojni zgodovini načrtno uporabili silo, da bi se materialno polastili zaseženih zemljišč.

Kolonkovec je tržaško predmestje, od nekdaj znano kot mestna vrtnarija. Tam žive in delajo Slovenci, ki zalagajo mesto vsak dan s svežo zelenjavo. Številne slovenske družine se že desetletja preživljajo s to dejavnostjo.

Leta 1978 je tržaška občina v urbanističnem načrtu določila ta zemljišča za intenzivno zazidljiva; delno za gradnje zasebnikov, delno pa za ljudske gradnje. Na osnovi obstoječe zakonodaje se lahko skupina državljanov združi v zadrugo in zahteva zemljišče za gradnjo ene ali več stanovanjskih hiš. Tako zemljišče jim občina določi na območjih, namenjenih ljudskim gradnjam. Zadruga ga lahko odkupi od lastnikov ali pa sproži postopek za razlastitev. V tem primeru je šlo za razlastitev in to po smešno nizki ceni. 5000 lir za kvadratni meter, medtem ko je tržna cena zazidljivih zemljišč na istem območju 60.000 lir za kvadratni meter.

Jasno je, da je tak postopek vzbudil krčevit odpor lastnikov, saj se številne družine preživljajo prav z vrtnarsko dejavnostjo.

Kar pa je vzbudilo največji odpor, je brutalnost postopka. S karabinjerji in policijo so prisilili domačine, da se umaknejo z zemljišča, kajti ti so se postavili pred buldožer in se niso umaknili niti, ko je velik goseničar zaril zobe v zemljo tik pred njimi. S silo jih je odstranila policija.

Tak odnos do prostorske politike slovenske narodnostne skupnosti v Italiji in pa predvsem radikalnost postopka predstavljata dejansko novo poslabšanje političnih odnosov oblasti do slovenske narodnostne skupnosti v Italiji prav v obdobju, ko se z vseh strani slišijo zahteve po globalni zaščiti slovenske manjšine.

(Primorski dnevnik)

Brazilski Gorenjci smučajo pri babici

Po srenško, tako kot že od nekdaj govore v Srednjem vrhu nad Gozdom Martuljkom, govore Janez, Aleksander in Rosana, vnuki Hlebanove mame. Pa to ne bi bilo nič posebnega, saj

tudi njeni drugi vnuki obračajo besede tako, če ti trije ne bi hodili k njej iz Braziliije. Do začetka zgodbe, kako je prišlo do tega, pa je treba prekopicniti lepo število let.

V Srednjem vrhu je sedem kmetij. Hlebanova, tako se ji reče po domače, je ena najstarejših med njimi. Mama Helena, ki jo kličejo za Lenko, je rodila kmetiji sedem sinov. V težkih časih so se poganjali od zemlje. Preden je bila ostala družina izseljena, so najstarejši trije fantje že šli v hosto: Jože, Franc in tedaj 15-letni Janez, ki je bil kasneje med tistimi, ki so osvobajali Trst.

»Janez je bil nemiren duh,« se spominja sošolec in prijatelj Andrej Robič, zdravnik in gorski reševalec. Janez je šel v Braziliijo leta 1952. Jezika seveda ni znal. Odšel je brez denarja v žepu. Kjer so bili še tedaj cruzeiri, ki mu jih danes ne manjka! Kajti Janez Hlebanja je danes v Sao Paulu uspešen poslovni mož, poleg drugega ima tudi dve tovarni, v katerih zaposluje približno tisoč delavcev, pol Braziliije pa osvetljujejo njegove plinske luči.

Pisati o Janezu, pri katerem se zbirajo številni Slovenci, ki jih je kljub daljavi veter zanesel v Braziliijo, bi bila dolga zgodba. Vendar spregovorimo tokrat o njegovih otrocih – Janezu, Sandru in Rosani.

Vsi trije govore slovensko. Čeprav so rojeni v Braziliiji, je Hlebanov Janez hotel, da bi se čutili tudi Gorenjce. Kot že nekaj let nazaj, so tudi minuli december prišli na počitnice. Že drugo leto je z njimi tudi prijatelj japonskega rodu Helio Akio Nišimura, ki zna že kar precej slovenskih besed in zapoje tudi tisto Na planincih pa Moj klobuk ima tri luknje.

Ta mladi kvartet preživi največ dni po smučarsko. Zjutraj se s sanmi spuščajo po klancu v dolino, popoldne pa se vračajo peš in domačini jih imajo že kar »za svoje«.

Vsi trije fantje rečejo v en glas, da najraje jedo mešto (razložijo, da so to po srenško koruzni žganci) in jajca. Rosani pa ni za žgance. »Že pazi na linijo,« jo podraži Sandro.

»Če se spričkajo, začno govoriti po portugalsko,« pravi Vida Robičeva, h kateri hodijo Hlebanovi vnuki kot domov. »Zato ker jim po slovensko ne gre tako hitro.«

Konec januarja so gorenjski Brazilci odšli spet domov kjer imajo tudi slovenske narodne noše za vso družino. Doma, v Sloveniji, je tovrstnih lastnikov vedno manj, tamkaj, čez lužo, pa jih še zmerom dela Slovenka.

Drugo zimo spet pridejo. Na počitnice da, za zmeraj pa ne. Njihov dom je zanje Braziliija.

(Delo)

po sloveniji

Geološki zavod Slovenije nadaljuje z vrtanjem in iskanjem termalne tople vode na **BLEDU**. Prve vrtine so napravili že leta 1979 pri Kazini in pred hotelom Park, najtoplejša voda, ki so jo takrat našli, pa je imela nekaj malega manj kot 22 Celzijevih stopinj. Letošnja vrtanja bodo nadaljevali na istem mestu, le da bodo vrtine globlje, raziskave pa bodo razširili v smeri proti Festivalni dvorani ob jezeru.

V **BOVCU** načrtujejo turistični razvoj: hotelskih ležišč bo v bližnji prihodnosti 380, restavracijskih sedežev 1300, žičnic sedem, v novem apartmajskem hotelu 300 ležišč, novost pa bodo še trim steza, dve teniški igrišči, restavracija, balinišče in vodohram na Kaninu.

Rojstno hišo pisatelja Franceta Bevka v Zakojci pri **CERKNEM**, ki je še vedno taka, kot je bila v njegovi mladosti, bodo odkupili in jo preuredili v pisateljev muzej. Denar za odkup in ureditev hiše bo omogočila vseslovenska akcija, v kateri bo predvidoma sodelovala predvsem mladina.

V **DANAH** pri Sežani bodo v pomladnih mesecih asphaltirali 3,5 kilometra vaških poti in obnovili prav toliko kilometrov

vodovodnih cevi. Prebivalci tega kraja so se nedavno odločili tudi za samouprispevek: naslednjih pet let bodo zbirali 3,5 odstotka od mesečnih dohodkov za novo cesto in vodovod, veliko dela pa bodo opravili tudi prostovoljno.

V tovarni Gorenje-Elrad v **GORNJI RADGONI** se trudijo, da bi izvozili čim več izdelkov. Med največje njihove kupce sodijo Irak, Nigerija in Kuvajt. V zadnjih letih pa se Elrad uveljavlja tudi z izdelki elektronike in pripomočkov za sprejem televizijskih signalov. Tudi na tem področju je največji kupec Irak, za njim pa Zahodna Nemčija.

Za devizni priliv in lovski turizem je v Prekmurju izredno pomembno gojišče in lovišče v **GORNJIH PETROVCIH**. Na površini 12.500 hektarov so zajci, srne, jeleni, divje svinje in fazani. Slednjih vzgojijo letno tudi do 45.000. Letos bodo fazanerijo razširili in vzgojili okrog 80.000 fazanjih piščancev.

V **GOZDU MARTULJKU** preurejajo kamp, ki je pravzaprav edini urejeni zimski kamp v Jugoslaviji, v katerem je prostor za 60 prikolic. Lansko leto je bilo v

njem 11.800 nočitev, kar pomeni, da se precej gostov odloča za bližnja smučišča. Do prve vlečnice je namreč le 700 metrov, skorajda enako pa je blizu tudi Kranjska gora.

Čeprav je industrija pohištva Stol iz **KAMNIKA** že nekaj let sodelovala z znano evropsko trgovsko hišo **IKEA** za prodajo stanovanjske opreme, so sodelovanje okrepili šele letos. Za **IKEA** je Stol doslej izdeloval predalnike, letos pa bo svoje sodelovanje razširil še na izdelavo sistemskega pohištva Princip, ki ga ta znana trgovska hiša s prodajnim sedežem v Köbenhavnu in finančno-tehničnim sedežem na Švedskem zelo uspešno prodaja že sedem let. Tako bo Stol prvi proizvajalec tega pohištva zunaj Švedske.

V luki **KOPER** je vedno živo. Lani so v njej dosegli rekorden promet, največji doseg: pretovorili so 2.061.920 ton raznega blaga (brez nafte) in tako za 19 odstotkov presegli načrte. Samo decembra 1980 so pretovorili 187.668 ton blaga, kar je za 13 odstotkov več, kot so načrtovali.

Gradbeno podjetje Gorica iz Nove Gorice je dokončalo gradnjo novega poslovnega centra v **KOPRU**. V eni največjih in najlepših koprskih stavb bodo prostori koprškega izvoznouvoznega podjetja Adria-commerce, prav tako pa tudi prostori koprške splošne banke.

Že od lanskega avgusta utrjujejo delavci podjetja Hidro staro strugo Badaševice v **KOPRU**, po kateri bodo njene vode tekle v semedelski zaliv. Načrt premestitve Badaševice v njeno obnovljeno staro strugo zajema tri faze, v prvi bodo delavci prišli z opeko vse do vpadnice. Hkrati nameravajo urediti tudi potoke v Olmu ter opraviti še vrsto potrebnih zemeljskih del.

V občini **KRANJ** nameravajo letos usposobiti sedem kmetij za kmečki turizem, za katerega je vedno večje zanimanje. Dve kmetiji bosta na Jezerskem, pet pa jih bo v Preddvoru.

Prešernovo gledališče iz **KRANJA** je pred kratkim gostovalo na Poljskem. Na festivalu, na katerem so sodelovali tudi gledališčniki iz Češkoslovaške in Madžarske pa seveda Poljske, so se Kranjčani najbolje odrezali: strokovna žirija je kranjsko predstavo Beckettove drame Čakajoč na Godota proglasila za najboljšo.

Strokovnjaki zagrebškega inštituta Rudjer Bošković so dognali, da je reka **KRKA** najbolj čista in ohranjena slovenska reka, čeprav je razvoj industrije v dolini reke storil veliko škode. Raziskava strokovnjakov je dokazala, da v sestavi vode in v samih ribah ni človeku nevarnih sestavin, med katerimi so zlasti iskali kancerogene. Ljudje, ki se bojujejo za zdravo človekovo okolje, so v tej zvezi opozorili (predvsem ribiški delavci) na nekatere ekološke spremembe, do katerih bo prišlo po vključitvi jedrskoelektrarne Krško.

V **LENDAVI** bodo letos pričeli graditi avtobusno postajo. Sedanja, ki je sredi mesta ob tržnici in je nepokrita, je že zdavnaj premajhna. Računajo, da bo nova

Pri Kugyju v Trenti (Foto: Janez Zrnec)

avtobusna postaja v Lendavi končana prihodnje leto.

V **DOBROVNIKU** bodo gradili kulturni dom, ki ga tamkajšnji prebivalci močno pogrešajo. V Prekmurju pa bodo v letošnjem letu obnovili še Copekov mlin, rojstno hišo Štefana Kovača in muzej naprednega tiska v Veliki Polani.

V počastitev 40-letnice vstaje slovenskega naroda je predsednik republiške konference socialistične zveze delovnih ljudi Slovenije Mitja Ribičič podelil v **LJUBLJANI** nagrade za najboljše izvirna dramska dela. Prvo nagrado je dobil Matjaž Kmecl za delo Marjetica ali smrt dolgo po umiranju. Druge nagrade niso podelili, tretjo pa si delita Vinko Trinkaus za Bodičevje in Tone Partljič za delo Črna ovca.

Januarja je bil v **LJUBLJANI** že 26. sejem konfekcije, modnih tkanin, pletenin, usnja, izdelkov usnjarske industrije in modnih dodatkov. Na tem sejmu z nazivom Moda 1981 je razstavljal 497 tovarnov iz vse Jugoslavije, vse dni njegovega trajanja pa so bile izbrane modne revije.

Društvo glasbenih umetnikov Slovenije je v **LJUBLJANI** podelilo nagradi Julija Betetta, ki ju podeljuje kot najvišje društveno priznanje za umetniško delovanje in širjenje glasbene kulture. Nagrajenca sta bila tokrat Miro Gregorin in Uroš Prevorsek, vsestranski glasbeni osebnosti: Miro Gregorin je pevec in glasbeni pedagog, Uroš Prevorsek pa violinist, skladatelj in dirigent.

Tovarna kuhinjskega pohištva in montažnih hiš Marles v **MARIBORU** sodeluje tudi letos na tradicionalnem salonu pohištva v Parizu, prav tako pa bo razstavil svoje izdelke na podobnem salonu pohištva v Kölnu. Marles ponuja svoje kuhinje zahodnoevropskemu in tudi arabskemu tržišču, po kakovosti pa prav nič ne zaostaja za drugimi podobnimi tovarnami v Evropi.

Letošnje srečanje mladih tehnikov Slovenije bo junija v **MARIBORU**. Na tej vrhunski prireditvi pričakujejo udeležbo 55 občinskih ekip s 600 tekmovalci. Letošnja novost tega srečanja bo revija pionirskih filmov na temo Rastemo pod Titovo zastavo.

Maja bodo v **MAREZIGAH** na Koprskem dokončali gradnjo višinskega vodovoda, ki bo speljan vse do Bernetičev, Bečancev, Baličev in Čenturja ter Sabadinov in Montinjana. Delo opravljajo tudi s prostovoljnimi delom, za prihodnje leto pa načrtujejo gradnjo rezervoarjev.

V občini **MOZIRJE** bodo v prihodnjih štirih letih zgradili predvidoma 440 novih stanovanj. Največ teh stanovanj bo v Mozirju, in sicer 161, preostala pa bodo zrasla v Nazarju, Rečici, Ljubnem, Lučah, Gornjem gradu, Šmartnem ob Dreti, Bočni, Solčavi in Novi Štifti.

Kljub težavam, v katerih so se znašle slovenske založbe, bo Pomurska založba v **MURSKI SOBOTI** natisnila letos 85 knjig: med slovenskimi izvirnimi deli potopis Afriške poti Evalda Flisarja in roman Branka Šömna Panonsko morje. V zbirko

z naslovom Panonika bosta med drugim vključeni deli Revolucionarni čas v Prekmurju 1918–1919 in življenjsko delo Ivana Zelka Topografija Prekmurja v srednjem veku.

Takoj, ko bo ugodno vreme, bodo člani Planinskega društva **NOVA GORICA** nadaljevali z gradnjo Koče pri Krnskem jezzeru. Planinci primorskih in zamejskih društev so v lanskem letu opravili 4500 prostovoljnih delovnih ur za gradnjo poti do bodoče kočice, vodovoda in kanalizacije.

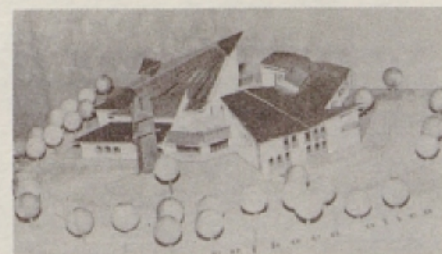
V **NOVI GORICI** je bilo januarja že 10. Goriško srečanje malih odrov. Na njem so nastopila vsa slovenska gledališča s komornimi predstavami, zunaj konkurence pa so nastopili tudi hrvaški in srbski gostje. Na slovesnosti pred zadnjo predstavo so podelili tudi pet bronastih vrtnic – priznanj za najboljše dosežke. Prejeli so jih Primorsko dramsko gledališče iz Nove Gorice pa igralci Karel Brišnik, Ivan Zupančič in Rudi Kosmač, za najboljšega režiserja pa je žirija proglasila Dušana Mlakarja.

V lanskem letu si je lepote **POSTOJSKE JAME** ogledalo 927.826 turistov, kar je za dobrih 7.000 več kot leto poprej. Med novoletnimi prazniki se je dnevno zvrstilo v jami okoli 1.500 obiskovalcev. Vse do konca junija bodo tukaj vsak drugi teden skupine iz Sovjetske zveze, predvidevajo namreč, da se bo v tem času zvrstilo v Postojnski jami več kot 5.000 sovjetskih turistov.

Na **SUHORJU** so pred kratkim proslavili 20-letnico pokroviteljstva, ki ga tamkajšnji osnovni šoli nudi kolektiv ljubljanskega Jugotekstila-Impexa. Omenjeni kolektiv že vrsto let plačuje suhorskim otrokom enotedensko poletno šolo v naravi ob morju, prispeva pa redno tudi denar za ureditev šolskega poslopja in pomaga nabavljati šolske potrebščine.

Delavska godba Zarja v **ŠOŠTANJU** je s slavnostnim koncertom proslavila svoj 55-letni jubilej. Godbo Zarje so ustanovili napredni in zavedni delavci ob praznovanju 1. maja 1925 v takrat največji in najstarejši tovarni usnja v Jugoslaviji. Na slovesnosti je nastopilo 55 godbenikov, ki so simbolično predstavljali jubilej godbe.

Mladi literati v **ŽIREH** so izdali prvo številko svojega novega časopisa Žirovski občanski. Posvetili so ga krajevnemu prazniku, v njem pa objavlja svoje literarne poskuse precej mladih Žirovčanov.

V Novi Gorici so pričeli graditi novo cerkev. Objekt bo sestavljen iz dveh delov – cerkve z vzporednimi prostori in župnišča. Na sliki: maketa nove cerkve

ALOJZA JERČIČA, kiparja samouka iz delavske družine na Muti, so povabili, da bi leta 1982 priredil samostojno razstavo kipov in plastik v Tokiju na Japonskem. V tej deželi se je Jerčič namreč uveljavil lani, ko je sodeloval na temkajšnjem srečanju kiparjev.

Za predvideno razstavo mu je ponujen Tokyo Metropolitan Museum. Ker mu je dodeljen tako odličen prostor, želi umetnik ob prikazu svojega dela prenesti tjakaj tudi kulturno sporočilo iz Jugoslavije v obliki Tedna jugoslovanske kulture. Tako se bodo v »Svetu Alojza Jerčiča« – »The world of Alois Jerčič« – predstavili tudi jugoslovanska glasba, folklor, film, televizija in turizem. Domovina pozna Jerčiča po njegovih spomenikih v Trebnjem na Dolenjskem, na Muti in v Velenju, v nacionalnem parku Japonske v Tokiju pa stoji njegov kip »Krik iz teme«.

V Slovenski filharmoniji so v izvedbi Komornega orkestra RTV Ljubljana doživele prvo izvedbo Štiri slovenske ljudske pesmi za godala mladega slovenskega skladatelja **JANIJA GOLOBA**. Golob, sicer violinist v radijskem orkestru, diplomiral je iz kompozicije na ljubljanski Akademiji za glasbo, je znan kot aranžer zabavne glasbe, v zadnjih letih pa se vse bolj uveljavlja tudi kot skladatelj takoiimenovane resne glasbe.

JOŽKO HUMAR, diplomirani pravnik in sodnik zveznega sodišča v Beogradu, je napisal obsežno knjigo o Primožu Trubarju, ki ga ima za »prvega Jugoslavana«. Humar, ki je doma iz Nove Gorice, živi in dela od leta 1971 v Beogradu, 570 strani obsežno študijo pa je izdal v založbi koprške Lipe in Tržaškega tiska.

Na vprašanje, kako da se je pravnik lotil takega dela, odgovarja Humar: »V preteklosti, ki me še posebno priteguje, smo Slovenci imeli malo naprednih ljudi, ki bi bili hkrati borci, voditelji... Trubar pa je zame, kakor sem napisal, vzor misleca in bojevitega človeka. Če šest ur dnevno prebiješ na seji, s paragrafi, ti prav pride vsako raziskovanje...«

V 86. letu starosti je umrl znani slovenski slikar **IVAN KOS**. Študiral je na Dunaju in v Pragi, bil vmes Maistrov borec, deloval je kot likovni pedagog na klasični gimnaziji v Mariboru in bil ustanovni član mariborskega slikarskega kluba Brazda. Njegovo ustvarjalno delo je bilo razvejano med oljne slike, akvarele in grafike (posebno znan je njegov cikel Berači iz tridesetih let tega stoletja), s posebno ljubeznijo pa je Ivan Kos slikal portrete in krajine.

reportaža
na vašo željo

Vas, od koder mladi ne beže

Prosim, če bi lahko napisali reportažo o vasi Šentjošt nad Vrhniko, kjer živijo sorodniki mojega očeta. Kot vem, v vasi gradijo ali pa je že zgrajen nov prosvetni dom.

**Ella Samanich,
Cleveland, O., ZDA**

V Polhograjskih Dolomitih, visoko nad Horjulom, stoji vas Šentjošt. S pripadajočimi zaselki Butajnovno, Planino in Smrečjem ter še nekaterimi samotnimi kmetijami v okolici je razmetana po slemenih in pobočjih Dolomitov, da je ne objameš z enim pogledom. Središče tvori nekaj hiš ob obeh cerkvah pa še te se ne stiskajo med seboj, ampak so razkošno razmaknjene po slemenu nad obsežnimi sadovnjaki in gozdovi pod njimi.

V vsem okolišu živi približno tisoč prebivalcev, med njimi zelo veliko mladih, saj se Šentjoščani pohvalijo, da je večina tistih, ki so bili rojeni po letu 1930, sklenila ostati v domači vasi. Postavili so si nove domove, zato tudi po izgledu kaže Šentjošt, da je mlada, nova vas. Povprečno imajo pri vsaki hiši tri in pol otroke, prednjači pa Pavel Žakelj, ki jih ima sedem. Tudi s po šestimi ali petimi otroki je več družin. Kakor pomnijo stari prebivalci, so v teh hribih že od nekdaj živele številne družine. Štirinajst otrok pri hiši niti ni bila redkost. Pri Cankarju so jih imeli menda pa kar osemnajst. Od tod izvira zgodba, da je pri krstu otrok ugriznil župnika v prst. Župnik se je začudil, od kod novoro-

jenčku zobje, prav tako boter. Pa boter le malo bolj natančno pogleda otroka, ki ga je držal v naročju in se prestraši: »Joj, saj sem po pomoti prinesel lanskega otroka!«

Da je Šentjošt sodobna vas, se morajo prebivalci zahvaliti svoji delavnosti. Kadar je bilo treba kaj zgraditi ali obnoviti, so z veseljem segali udarniško po krampih in lopatah. Tako je leta 1956 zrasel gasilski dom, obnovev in pojačanje električnega voda z novim transformatorjem pa so končali 63. leta. Prva udarniška akcija je bil vodovod, deset kilometrov dolgo napeljavo so začeli postavljati leta 1952. Pred osemnajstimi leti je dobila novo cesto, pri kateri so tudi sodelovali vaščani z udarniškim delom. Leta 1968

Šentjošt – posnetek je bil narejen sredi januarja letos

Marko Kavčič je predsednik kulturnoprosvetnega društva Ivan Cankar, v prostem času pa je njegov konjiček še rezbarstvo, slikarstvo in restavracija

Mehačkova mama iz Šentjošta pri klekljanju

je bila s samoprispevkom in udarniškim delom zgrajena nova šola (štirje razredi osemletke), v kateri dva učitelja seznanjata mlade Šentjoščane z močrostjo znanja. Otroci od petega do osmega razreda pa se vozijo z avtobusom v šolo v Polhov gradec. Tudi srednješolcev, ki se vozijo v ljubljanske šole, je vsak dan poln avtobus.

Pred tremi leti so tudi končali dela pri telefonski napeljavi, da je zdaj v kraju 60 telefonov.

Izredno močno je tudi Kulturno prosvetno društvo Ivan Cankar, ki skrbi za knjižnico, likovne in druge razstave, ter vsako leto pripravi gleda-

liško predstavo. Lani so igrali Desetega brata, za letos bodo verjetno pripravili Tugomerja. Poleg predstav doma, se lahko pohvalijo vsaj z desetimi gostovanji letno v drugih krajih. Še najbolj zaposleni so kulturniki z gradnjo prosvetnega doma, ki ga gradijo že deset let in upajo, da bo letos vsaj v glavnem gotov. Doslej so vanj vložili 29 tisoč ur prostovoljnega dela.

Hribovska zemlja je skopa za obdelovanje, zato je Šentjošt bolj delavska vas. Večjih kmetij je le pet in se ukvarjajo z živinorejo. Največ živine imajo menda pri Oblaku, okrog štirideset glav. Vsi kmetje so kooperanti Ljubljanskih mlekarn, kamor prodajajo mleko, poleg tega pa so deležni raznih ugodnosti pri nabavi strojev in modernizaciji kmetij. V kmetijstvu ima pomembno vlogo tudi izkoriščanje gozdov.

Kmečki turizem in turizem nasploh tu še močno šepata. Šentjošt je brez gostilne in turističnih sob. S kmečkim turizmom se ukvarja edino Sedej v Suhem vrhu, ki ima 12 postelj in vse potrebno zraven, da si pri njemu gostje, željni miru, svežega zraka in dobre domače hrane, dodobra odpočijejo. Tudi v samem Šentjoštu razmišljajo, da bi izkoristili možnosti in napravili petnajst turističnih sob.

Na delo se vaščani vozijo v dolino, največ v Ljubljano, Horjul in Vrhniko. Doma je le manjši obrat kovinske industrije, ki zaposluje osem delavcev. Če jim bo uspelo ta obrat razširiti, o tem razmišljajo, bi imelo delo doma okrog petdeset delavcev. Zaenkrat smo našli preko osemdeset delavcev, ki odhajajo in se vračajo z delavskim avtobusom.

Nekoč se je veliko ljudi preživljalo s klekljanjem, ki je bilo dodaten zaslužek ob borni zemlji. Danes klekljajo le starejši pa še ti bolj iz tradicije kot za denar. Enainosemdesetletna Antonija Skvarča po domače Mehačkova mama (na sliki) je pripovedovala, da se je včasih zbralo pri klekljanju več ljudi, da ni bilo dolgčas. Fantje so hodili klekljaricam krajšat čas in vasovat, zapeli so in zaplesali. Zdaj pa dela čipke vsak zase, če jih sploh še kleklja. Pozimi se na okoliških gričkih vrtita dve smučarski vlečnici, ki so ju vaščani napravili sami. Poslužujejo se jih povprečno domačini, saj razvoj turizma močno ovira dejstvo, da so brez gostilne.

Poleg slikovite pokrajine je v kraju še nekaj zanimivosti, med njimi tudi obe cerkvi. Za starejšo sv. Jošta sklepajo, da je bila zgrajena v trinajstem stoletju, novejša, sv. Janeza Evangelista pa je stara več kot tristo let. V stari cerkvi so zanimive še vidne freske iz začetka petnajstega stoletja in pa zvon, ki ga je leta 1354 vtil zvonar Vivencius. Ta zvonček je drugi najstarejši v Sloveniji. Ob cesti stoji stara kapelica, ki je zanimiva že zato, kako je tja prišla. Stala je namreč na mestu novega prosvetnega doma; kot znamenitost jo je bilo treba ohraniti. Vaščani so jo spodkopali, spravili podnjo nekako železno konstrukcijo na treh starih topovskih kolesih in jo počasi prepeljali na današnje mesto. Približno trideset ton teška kapelica pri prevozu ni niti počila.

Cestne povezave ima Šentjošt z Žirmi, Vrhniko, Polhovim Gradcem, Horjulom in Gorenjo vasjo.
Janez Zrnc

Pogled v dvorano še ne dograjenega prosvetnega doma v Šentjoštu (vse fotografije: Janez Zrnc)

Izola

Sprehod po izolskih ulicah nas popelje v razgibano zgodovino, saj je mesto zelo staro, a je vedno živelo nekako v senci močnejših sosedov, Pirana in Kopra.

Meščani Izole so živeli v stalnih sporih zlasti s Pirančani, s katerimi je po šaljivem izročilu nekoč izbruhnila celo vojna, v kateri so streljali s topom, narejenim iz figovega lesa. Mestni statut iz leta 1372 je celo prepovedal izolskim podanikom sklepati zakonske zveze z osovraženimi Pirančani, s katerimi so bili Izolčani v večnih zemljiških sporih. Sprti mesti sta se pomirili šele po posredovanju Benetk. Tako je nastal izolski grb, bela golobica z oljčno vejico v kljunu na modrem polju.

Pred dobrim letom so v Izoli proslavljali stoletnico svoje industrije: prvo tovarno za predelavo rib so namreč postavili Francozi leta 1879 in tako postavili temelje današnji izolski tovarni Delamaris. Tovarna je skorajda že zgodovinski spomenik, a ne tako zanimiv, kot je najznamenitejša izolska zgradba, palača Besenghi, v kateri je danes sedež italijanske skupnosti. To baročno palačo so zgradili konec 18. stoletja. Velja si ogledati tudi njeno notranjost z rokokojskimi štukaturami, okenskimi mrežami iz kovanega železa in stenski slikarjami.

Ogleda vreden je Haliaetum, staro rimsko pristanišče v današnjem Simonovem zalivu, kjer je prav čeden hotel z depandansami. Še so vidni obrisi nekdanjega pristanišča, čeprav pomole pristana prekriva morje. V Haliaetumu so odkrili mozaike iz rimskega časa.

Med pomembnejšimi izolskimi kulturnozgodovinskimi spomeniki naj omenimo Manziolijevo hišo iz 15. stoletja z beneško-gotskimi okni, zraven nje Lovisatojevo hišo v renesančnem slogu z družinskim grbom ter mestno hišo, ki jo omenjajo že v 13. stoletju.

Izola ima torej kar precej ogleda vrednih lepih starih hiš, in če k temu prištejemo še edinstveni ribiški ambient mandrača, nam sprehoda po tem turističnem slovenskem primorskem mestecu ne bo žal.

Obir – steber turistične kakovosti

Železna Kapla na avstrijskem Koroškem ima precej gostinskih in turističnih zmogljivosti – več kot 440 gostinskih in 200 zasebnih postelj. Izreden korak naprej pa so naredili pred tremi leti, ko je v Železni Kapli začel obratovati nov, sodoben in nadvse udoben hotel A kategorije – hotel Obir, danes že dobro znan Slovincem na obeh straneh Karavank. Njegova lastnica je družba z omejenim jamstvom – Južnokoroška turistična družba, v kateri imajo večino vloženega kapitala koroški zadrugi ter delovna organizacija Alpetour iz Škofje Loke.

»Hotel Obir, odprt leta 1977, je prvi poskus sodelovanja z matično Slovenijo v tem kraju,« pravi direktor hotela Obir Ivo Silič. »Tradicija turizma v Železni Kapli je stara, saj so še danes vidni v Beli ostanki zdravilišča. Prav gotovo bi bilo smotno v prihodnje Železno Kaplo še bolj razvijati in jo spremeniti v dober in velik zdraviliški center, saj ima zanj vse pogoje.«

Leta 1977 je bilo v hotelu z 88 ležišči 2.600 nočitev, lani pa že 11.000. Največ prihaja Nemcev, Holandcev in Angležev. Hotel Obir dobro sodeluje z nemškimi in avstrijskimi turističnimi agencijami, nadvse uspešno pa je sodelovanje s kulturno-umetniškim društvom Zarja iz Železne Kaple, ki popestri kulturno življenje kraja in nudi obilo kulturnih užitkov gostom hotela. Posebej poleti se vrstijo najrazličnejše folklorne in druge prireditve ter večeri in se tako gostje seznanjajo s slovenskimi običaji, s slovensko besedo in slovensko pesmijo. Pred dvema letoma pa so v Železni Kapli ustanovili tudi turistično društvo, ki je povežalo vse tiste v kraju, ki se ukvarjajo s turizmom.

Znamenita slovenska drevesa: jelka

Jelk je na svetu okrog 40 vrst in rastejo v vseh severnih predelih Evrope, Azije in Amerike, najdemo jo celo v Afriki, navadna ali tako imenovana bela jelka pa je doma tudi na Slovenskem.

Najznamenitejša slovenska jelka je MAROLTOVA JELKA na Pohorju, kjer raste sredi prostranih gozdov na Močniku ob zgornjem toku potoka Bistrice. Do te naravne znamenitosti zelenega Pohorja pridemo po cesti iz Slovenske Bistrice skozi Šmartno v smeri k Trem žebljem. Opozorilna tabla na križišču gozdnih cest pove, da je do jelke le še deset minut hoje po mehkih gozdnih tleh.

Hotel Obir v Železni Kapli

Zraven jelke je tabla, ki so jo oskrbeli mariborski gozdarji. Na njej je zapisano, da je drevo staro več kot 250 let, da je visoko 44 metrov, obseg debla znaša 5,59 metra, premer pa 1,90 metra.

Prav blizu jelke stoji ob gorskem potoku starodavni mlin na vodno kolo, ki je tudi svojevrstna zanimivost in tudi redkost, saj takih samotnih mlinov že skoraj ni več. Jelke tako izjemnih razsežnosti pa rastejo le še v bosanskih pragozdovih, na primer v rezervatu Perućica pod Magličem.

Cenik Postojnske jame za 1981

Turistična hotelska organizacija Postojnska jama v Postojni je izdala cenik za leto 1981; v njem so navedene cene in urnik obiskov v Postojnski jami, Pivki in Črni jami, Predjamskem gradu in Kraških muzejskih zbirkah.

V ceniku so tudi cene za gostinske storitve v hotelih Jama, Kras in Šport, v motelu Proteus, penzionu Erazem, gostišču Rakov Škocjan, restavraciji Jezero v Cerknici in kampu Pivka jama. V vseh naštetih gostinskih obratih so pripravili najrazličnejše menuje, ki so podrobno opisani v osrednjem delu prospekta. Na predzadnji strani najdemo tudi informacije o počitnicah na kmetih in o zasebnih sobah, na zadnji strani pa je pregledna skica s prometnimi povezavami in lego gostišč v Postojni in njeni neposredni okolici.

Cenik Postojnske jame je izšel v slovenščini, srbohrvaščini, italijanščini, nemščini, angleščini in francoščini v 12.000 izvodih. Naročiti ga je moč na naslov THO Postojnska jama, 66230 Postojna ali s teleksom 34 106 YU Jama.

Možnosti izletov in razvedrila

V poletni turistični sezoni bo zdravilišče DOLENJSKE TOPLICE organiziralo za svoje goste nekaj piknikov na bližnji gozdni jasi. V zimskih mesecih

je od zdravilišča najkrajša pot do zimskega športnega središča Čremošnjic, spomladi in jeseni pa sta zanimiva lov v kočevskih gozdovih in ribolov v Krki.

Priljubljeni so izleti v Kočevski Rog – Bazo 20, v dolino reke Krke, na grad Otočec, v Strugo, Kostanjevico, v Belo krajino in Novo mesto, kjer sta Dolenjski muzej in Dolenjska galerija.

V ŠMARJEŠKIH TOPLICAH najdejo zdraviliški gostje obilo razvedrila v naravnem parku in bližnjih gozdovih: lahko nabirajo gobe, ribarijo, lovijo ali kolesarijo. Ob zdravilišču je vrsta športnih igrišč (tudi za balinanje in namizni tenis), najprivlačnejši pa so vsekakor termalni bazeni.

Gostje se lahko odločijo za poldnevni izlet v Kostanjevico, Kočevski Rog ali za celodnevni izlet na Plitvička jezera.

V LAŠKEM prirajajo domačini za zdraviliške goste folklorne prireditve, koncerte znanih mojstrov, v Savinji je možen ribolov, najbolj obiskana prireditve pa je že precej let Praznik piva in cvetja.

Iz Laškega se lahko odpravite k Celjski koči in na Svetino (tu je poznogotska taborna cerkev z utrdбами in freskami), v Jurklošter, kjer je znamenita stara romanska samostanska cerkev, v Marija Gradec pa v Celje, kjer je precej prireditev tudi v poletnih mesecih.

Koledar prireditev

Aprila prično v RADENCIH z rednimi prireditvami z naslovom V nedeljo dopoldne, ki se potem vrste vse tja do oktobra vsakih štirinajst dni. 4. aprila bo na KOPAH na POHORJU mednarodno smučarsko tekmovanje v

veleslalomu za moške, v PTUJU bo naslednji dan velika revija tamburaških orkestrrov, v KRANJSKI GORI istega dne 7. smučarski tek na Vršič, na ZELENICI pa 3. memorial Zdravka Križaja v slalomu in veleslalomu.

15. aprila odpro na PTUJU razstavo socialne fotografije med obema vojnama, 18. aprila bo na BLEDU prvi izmed enajstih golf turnirjev, 18. aprila pa se v GORNJI RADGONI prične enotedenski sejem elektronike in elektroenergetike v kmetijstvu.

V LJUBLJANI bo 24. aprila odprt mednarodni bienale industrijskega oblikovanja, 27. aprila bodo ob 40-letnici Osvobodilne fronte spuščali barčice po Ljubljanici, VERŽEJ bo tudi letos ohranil tradicijo meseca narcis, ko imajo tamkaj tudi veliko baklado in kresovanje, konec aprila pa bo v MARIBORU tekmovanje in revija slovenskih pevskih zborov.

Škofja Loka, eno od najstarejših in hkrati tudi najlepših slovenskih mest, vas letos ponovno vabi na tradicionalni izseljenski piknik v soboto 4. julija. (Foto: Mirko Kambič)

slovenija v mojem objektivu

Foto:
Mirko Kambič

Ljubljana, pogled proti severu
(Bežigrad s Kamniškimi planinami)

Velenje

Repa (Dolenjska)

Zgoraj: Svet ob Kolpi (blizu Vinice)

Domačija v dolini Soče

Titovka, ilegalna ciklostila

Pomniki naše revolucionarne preteklosti so številni, še več pa jih je vtakanih v spominu vseh tistih, ki so dvignili pesti in puške zoper sovraga in izbojevali našo zmago. Leta vojne so bila huda, krvava, neusmiljena. V teh krutih neizbrisnih dneh pa se je jeknila volja naroda, izkazoval pogum posameznika, rodila svoboda slehernega našega delavca. Vse to in še več je ostalo zapisano na straneh zgodovine jugoslovanskih narodov. Prav tako pa je moč v drobcih, ki naj bi prikazali čas vojne, herojstva naših ljudi, razne dogodke in obeležili posamezne neizbrisne mejnike, zaslediti to v muzejih revolucije širom Jugoslavije in Slovenije. Med slednjimi ima svoje mesto tudi Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Le-ta je pravzaprav naslednik med narodnoosvobodilno borbo ustanovljenega »Znanstvenega inštituta pri Izvršnem odboru osvobodilne fronte (IOOF), ki je bil ustanovljen 12. januarja 1944. leta kot prva znanstvena ustanova na osvobojenem ozemlju.

Po osvoboditvi in preselitvi tega inštituta v Ljubljano je bilo glavno delo sodelavcev inštituta zbrati arhivsko, knjižno, fotografsko in drugo gradivo iz časa NOB. Inštitut je »prenehal« z delom ob ustanovitvi Muzeja narodne osvoboditve LRS, kot se mu je sprva reklo. To je bilo 10. februarja 1948. leta, novo imenovana ustanova pa je v glavnem prevzela že zbrano gradivo inštituta. Sočasno s tem pa nove naloge, med temi, da iz zbranega gradiva izoblikuje stalno razstavo, ki bo prikazovala dogodke in ideale narodnoosvobodilnega boja.

Sprva ta muzej ni domoval v Cekinovem gradu. Vanj se je selil šele čez nekaj let. Na predvečer III. kongresa Zveze borcev Jugoslavije – 26. aprila 1955 – je bila v prenovljenem Cekinovem gradu odprta prva stalna razstava. Ta pa je iz leta v leto rasla in izkazovala nove in nove predmete, ki vsak zase in vsi skupaj govore o času vojne, ljudeh, njih usodah in zmagi. Iz tega bogatega gradiva smo poiskali le nekaj drobnih, a nadvse zanimivih, pomembnih reči. Okrog vsakega teh se

Poslikani žepni robec – Vlado Lakovič je v begunjskih zaporih nanj z ogljem naslikal svojega sozapornika

plete pripoved, polna človečnosti in poguma, polna bolečine in upanja.

Triglavka

Vsakdo ve, da je sleherni partizanski kapo krasila peterokraka zvezda. Naša vojska praktično ni imela svoje uniforme. Sprva so partizani nosili, kar so pač dobili in to nekoliko priredili. Vsi in ves čas pa so imeli na glavi kapo s slovensko zastavo in zvezdo ali pa samo zvezdo. To je bil osnovni simbol pripadništva partizanski vojski, ki se ni spreminjal. Drug simbol je bila

sama partizanska kapa. Ta se je skozi vojna leta malce spremenila. Triglavka se je uveljavila leta 1942. K nam pa je prišla spomladi s Hrvaškega in postala kaj kmalu vsesplošno pokrivalo slovenske vojske do 1944. leta, ko nastopi »Titova kapa«, današnjega tipa.

Čprav ga ni bilo partizana brez kape z zvezdo oziroma zvezdo in zastavo, pa so v Muzeju ljudske revolucije, kot mu rečemo dandanes, ohranjene le tri partizanske kape. Več pa je v zbirkah partizanskih zvezd. Tudi po zaslugi pred nekaj leti odkritega bun-

ca, karte . . .

Samo en cvet

Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel
odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!

Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej . . .
In glej, ta drobnji češnjev cvet
bo v njih izbrisal malodušja
sled
in spet razžaril tožni jim
pogled.

Samo en bel, en češnjev cvet
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetakmi pomaga.

Karel Destovnik-Kajuh

kerja v Šiški, v katerem so izdelovali partizanske zvezde, in to z barvami zastave. Tam, kjer je bila nekdanja Mencejeva delavnica v Ljubljani, so našli kakih 100 zvezd, ki so bile izdelane po vsej verjetnosti že leta 1942. Delavnica je, kot vse priča, delovala do 1943. leta, potem pa je zaradi številnih racij, ki so se tedaj vrstile v Ljubljani, prenehala. Zanimivo je, da je bila delavnica v bunkerju pod podom, ta pa se je zapiral na znani sistem vozička. Le-tega je pogruntal Rudi Ganziti, rekonstrukcija tega vozička pa je lepo vidna v ohranjeni in urejeni

tiskarni »Podmornica«, eni od petih v Ljubljani med vojno delujočih ilegalnih tiskarn. Omenjena ilegalna tiskarna je bila 28. avgusta 1949 odprta za ogled javnosti. Velja pa za najtrdnejšo postojanko naše tehnike, pri kateri je bilo izkazano najboljše zavarovanje z železno doslednostjo in premišljeno izvedeno konspiracijo pri uporabi te tiskarne, kakor tudi pri vzdrževanju zvez zunaj nje.

Karte

Kolikokrat ste že prijeli karte v roke ali pa tudi ne. Vendar takšnih kart, kakršne hranijo v omenjenem muzeju, zagotovo še niste videli. Igralne karte, ki jih je naredil med vojno Boris Kobe, vsekakor vzbujajo občudovanje, pa tudi grozo. Grozo nad časi, v katerih so nastale. Boris Kobe jih je s peresom, tušem in barvnimi svinčniki risal na devet krat šest centimetrov velik papir v taborišču Allach, nekakšni podružnici Dachaua. Vse karte imajo prizore iz taborišča, povečini pa gre za upodobitve iz kamnoloma, kjer so interniranci nečloveško mučeni izgubljali življenja.

Drug pomnik te strašne vojne vihre, ki ni prizanesla niti mladim, niti starim, pa predstavlja robec, na katerem je z ogljem izrisan portret. Avtor tega je Vlado Lakovič, ki je v Begunjah, v zloglasnih zaporih, točneje v bunkerju smrti naslikal enega izmed zaprtih – Ivana Dobovška. Ta je bil tu zaprt do konca 1943. leta.

Vlado Lakovič je portret naslikal prve dni oktobra 1942. leta. Robec je z žebli iz čevljev pripel na tla, z vtihotapljenim vžigalnikom pa žgal razrezani zamašek in z njim risal soseda. Da se risba ne bi mazala, je zdrobil česen in ga poškopril po njej.

Robec je visok 42 centimetrov in širok 36. Ivan Dobovšek ga je imel shranjenega do 1953. leta, ko ga je izročil muzeju, kjer še zdaj zaustavlja korak prenekaterega šolarja, ki stopi ob mnogih drugih obiskovalcih v ta muzej na robu Šišenskega hriba. Pa ne samo ta robec, tudi drugo. Na primer:

puška neznanega borca Šercerjevega bataljona iz leta 1942. Na puškino kopito je partizan vrezoval datume in kraje borb, v katerih je sodeloval. Ali pa izdelek interniranca v taborišču Renicci, ki je naredil popoln model tega taborišča, ali pa prikaz partizanske kuhinje . . .

Tu je še izvod Kajuhovih pesmi in droben blokec, ki ga je imel. Izvod Kajuhovih pesmi, ki jih je izdal propagandni odsek XIV. divizije, je nekaj posebnega. Na naslovni strani tega izvoda, enega od treh ohranjenih, ki ga je uredil Kajuh sam, je risba Janeza Weissa-Belača. Pesmi so bile natisnjene v novembru 1943. leta nad Mrzlo jamo med Jureščami in Mašunom. V podrti baraki je Brina – Marta Schmit s strojem na kolenih natipkala na matrice 27 pesmi, ki jih je Kajuh povedal po spominu. Vida Hreščak-Bebler in Cveto Marolt-Špik pa sta na ročni ciklostil razmnožila pesmi v 38 izvodih. To je bila prva natisnjena zbirka Kajuhovih pesmi. Ker je bil papir neprimeren, ni dolgo vzdržal. Muzejski primerek namreč ni v celoti ohranjen, pesmi pa so mestoma nečitljive. So pa to povečini danes znane in priljubljene Kajuhove pesmi, ki so doživele kasneje še nove izdaje.

In ko smo že pri ciklostilu, omenimo še poseben ciklostilni stroj, katerega izvor so v Muzeju ljudske revolucije šele pred kratkim razvozlati. Gre za stroj, ki je bil v rabi pri bratih Gregorač v Podlimbarski ulici 34 v Ljubljani. Ta ilegalna ciklostilnica, poleg je bil še bunker, je delovala nekako od avgusta do decembra 1941 in bila določen čas edina delujoča. Brata Franc in Ignac sta na tem stroju razmnoževala »Slovenskega poročevalca«, pa tudi marsikaj drugega. V zbirki ciklostilov iz ilegalnih ciklostilnih tehnik pa je še vrsta drugih strojev in materialov.

Ogled omenjenega muzeja ne bi bil popoln brez omembe Roške knjižnice. V njej so knjige, ki so jih uporabljali člani Znanstvenega inštituta, ki je imel svoj sedež v Rogu, kjer so bile shranjene tudi knjige. Od tod tudi ime knjižnici, za katero pravijo v Muzeju ljudske revolucije, da predstavlja pravi »muzejski ocvirek«.

Darinka Kladnik

Slovensko izseljenstvo

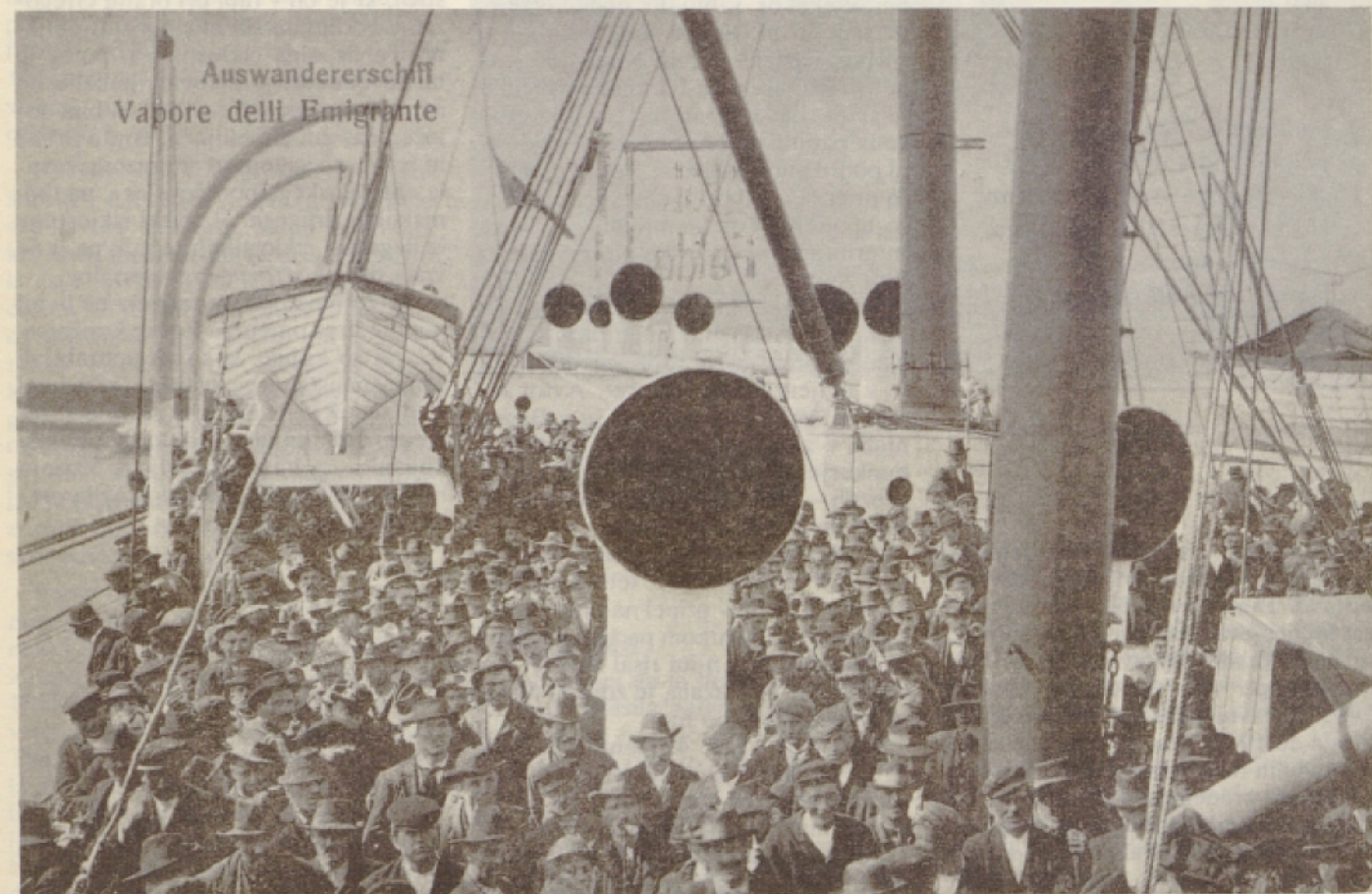
1. Kdo je izseljenec? Izseljenec je človek, del organske človeške skupnosti, ki mora večinoma iz gospodarskih vzrokov zamenjati sebi odgovarajajočo domačijo s tujim krajem, da si v njem poišče kruha. Trd zakon življenjskega boja ga dvigne iz njemu sorodnega in skladnega okolja ter postavi v novo, kjer se znajde bolj ali manj le zunanje, notranje pa sploh ne.

Nobeno živo bitje ne živi v praznem prostoru, neodvisno od družbe in od tal, slehernega človeka določajo njegova zemlja, vzgoja, tradicija, vera, jezik in soljudje. Vsakdo med nami živi v svojem zgodovinskem prostoru svojo edino, neprenosljivo in nepovnljivo usodo, ki jo mora svobodno,

to je v mejah svojega osebnega poslanstva, vzeti nase in dopolniti. Človek razbira svoje osebno poslanstvo v svojem neposrednem in posrednem okolju, naravno je, da se znajdemo in potrjujemo v svoji organski okolici, ona nam kot vrsta zaporednih osebnih odločitev nakazuje smer v bodočnost in vedno znova ustvarja človeku nujno potrebno kulturo občestva in tradicije, ki brez njih ni polnega osebnega življenja. Potrebno je torej, da vsak med nami bolj ali manj živi iz svojih tal, v svojem zraku, med svojimi bližnjimi, med ljudmi, ki ga z njimi družijo iste krvne, zemeljske, zgodovinske, kulturne, duhovne in verske vezi. Kakršno je razmerje med rastlino in njenimi

klimatičnimi razmerami, takšno je tudi med človekom in njegovim življenjskim prostorom. Za človeka ni vseeno, ali se dosledno in nepretrgano izživlja v tistem prostoru, ki ga je rodil in oblikoval, ali pa v nekem drugem, slučajnem, ki je vanj zablodil in ki do njega nima nobenega drugega razmerja kakor zunanje, se pravi le razmerje dela, tisto, ki se je poleg tega še samo spremenilo v krut mehanizem.

Izseljenec ne predstavlja torej samo človeka, ki je zamenjal svoj delovni prostor, ampak človeka, ki je bil iz zunanjih, absurdno važnih vzrokov prisiljen odtrgati svoje življenje od naravnih pogojev svojega življenja. Izseljenec ni samo človek, ki se priseli iz

Izseljenci na ladji – razglednica iz začetka tega stoletja

je, ampak kvečjemu pasivno izživlja ter tako vedno bolj prazni in slabi.

Slovenski razumnik redko premišlja o gospodarskih, kulturnih in političnih procesih svojega naroda ter le redko vidi naloge, ki iz njih izvirajo. Zato še do danes nismo vsestransko osvetlili in dognali vzrokov in strukture slovenskega izseljevanja, niti se nismo dotaknili psihološke podobe slovenskega izseljenca. Ne motim se, ko trdim, da se bodo iz tega kompleksa izluščila pomembna dejstva za spoznanje slovenstva sploh. Zdi se namreč, da Slovenci nismo ravno tako slučajno razvili pošastno velikega pojava izseljevanja, četudi smo na izpostavljenem in ostrem zemeljskem križišču. Že danes se vidi, da pri nastajanju izseljevanja najbrž ni delovala le gospodarska nujnost, ampak tudi pomanjkanje trdne življenjske in zgodovinske zavesti, narodne in družbene afirmacije življenjskega prostora. Slovensko izseljenstvo ni samo posledica premajhnega življenjskega prostora, ampak tudi premajhne zvezanosti s svojim življenjskim prostorom. Mnoge še številnejše narode je mučila podobna skrb majhnega življenjskega prostora, pa niso v takih trumah zapuščali domovine. Kakor na druge zadeve, tudi na izseljence gledamo preveč deterministično, kot na neogibne žrtve razvoja, premalo pa smo obvladovali razvoj sami ali ga zadrževali z globljimi politično-gospodarskimi dejanji. Izredno število slovenskih izseljencev pomeni izredno slabo gospodarsko, kulturno in politično zavest Slovencev. Res je, da so nas zadnjih sto let stiskala neizrečena nasilja in mučilo beraštvo neogljenega narodnega gospodarstva, toda nikjer in nikomur se nismo ustavljali vsaj z jasno in skupno željo po protisili. Tiste, ki so šli s trebuhom za kruhom, smo pomilovali, vendar nismo niti organizirali njihove poti v tujino, niti njihovega sistematičnega in skupnega naseljevanja, niti nismo tega dejstva dokončno sprejeli v svoj narodni program. To pač zato, ker smo se preveč razvijali v smeri pasivne kulture in prosvete, premalo pa v gospodarsko-politični smeri, ki šele v njej narod v celotnem smislu zaživi.

3. Tako stojimo Slovenci pred dejstvom izseljenstva še vedno zmedeni, ne poznamo njegovega zgodovinskega nastanka, ne zavedamo se tragičnega pomena človeškega umiranja v izseljenstvu, niti ne moremo pregledati sedanjega stanja v izseljenstvu. Vemo le, da se je izseljevanje v čezmorske

kraje v glavnem zaprlo in da gredo od časa do časa le še sezonski transporti v evropske države. Izseljevanje se je stabiliziralo, tako je ostalo nad pol milijona Slovencev v daljnih deželah, ki se od njih le neznamenit odstotek vrne v domovino. Med njimi so sicer ljudje, ki so odšli v svet kot pustolovci, in drugi, ki so se umaknili kakemu pohujšanju, a vsi ti so izginili med množicami farmarjev in delavcev, njihovih žen in otrok. To je srčna kri našega narodnega telesa, ki hoče izkopljati v tujo zemljo. Brez ozira na to, ali bo kdaj mogoče usmeriti te množice nazaj v slovensko domovino, je dolžnost domovine, da svojim otrokom lajša njihovo človeško življenje. Vsi tisti med nami, ki so te brate kdaj obiskali sredi tujine, pripovedujejo o njihovi pretresljivi človeški neogljenosti. Nikdo med njimi se več popolnoma ne znajde, skoraj vsi so se notranje razdrobili, osamili, nepovezani, trpeči, izgublajoči se na človeška kriva pota, pogrezajoči se v anonimnost in nesmišelj življenja. Mi doma ne bomo nikdar doumeli praznote, ki ugonablja Slovence po Severni in Južni Ameriki. Koliko slovenskih tragedij se je zgodilo po velemestih, v prerijah, v gorah, ob velikih rekah, v rudnikih in številnih tovarnah; koliko zasramovanj, ponižanj in telesnih bolečin so pretrpeli naši ljudje, ki so polagali temelje tuji blaginji.

Težko je reči, da domovina nič ni storila za svoje izseljence, posamezniki so storili celo izredno mnogo, toda ugotoviti je treba, da izseljenstvo še ni postalo srčna zadeva vsega slovenskega ljudstva, tega problema organizatorji še niso rešili v vsenarodnem smislu, svojega dela še davno niso tako usmerili, da bi ga zajeli v vseh pravnih, zgodovinskih in psiholoških odenkih ter mu postavili smoter človeške svobode in popolnosti. Reševanje izseljencev nam ne sme biti le zadeva politične tehnike, strankarske simetrije in družabne organizacije, ampak sredstvo vsenarodne vzgoje, tako da se s pravilnim in celotnim postopkom ne bodo rešili le izseljenci, tudi ves narod. Problem našega malega naroda naj se rešuje tako v Sloveniji kakor v Ameriki, tako na Koroškem kakor med našimi kovinarji na Francoskem. Ves naš narod, kar ga je na svetu, naj ustvarja svojo skupno usodo, in izseljenci naj ne bodo med zadnjimi.

Iz knjige Edvard Kocbek: Pred viharjem (ponatis iz revije Dejanje 1938). Knjigo je izdala Slovenska matica v redni knjižni zbirki za leto 1980.

Št. Jerneja na Dolenjskem v Milwaukee v Severni Ameriki, ampak oseba, ki je morala nasilno ustaviti razvoj svojega celotnega življenja v domačiji in se umetno zživeti v novo, tuje in svoji notranjosti nesomerno okolje. Izseljenec si kot celoten človek nikdar več ne opomore, za vedno so mu ustavljeni viri njegove prave hrane, onemogočeno mu je sproščeno življenje, notranje zakrni, tako da kljub gospodarski spretnosti postane duhovno nerodovit. Izseljenec predstavlja mnogo bolj prizadetega človeka, kakor nam je do zdaj govoril jezik liberalnega gospodarstva, izseljenstvo je ena najstrašnejših osebnih posledic modernega gospodarsko političnega razvoja v Evropi. Izseljenec je celo tragičnejši tip od industrijskega proletarca, je duhovno okrnel človek brez zavesti, ki je tudi zaradi romantične poteze preseljevanja družbeno negotova postavka.

2. Razvoj zadnjih sto let je bolj spremenil podobo sveta, kakor nas to učijo evropski procesi. Šele v poznih letih bomo videli ogromno škodo, ki jo je v raznih oblikah povzročil majhnim in maloštevilnim, slabim in nepripravljenim. Ena njegovih največjih žrtev smo Slovenci. Do konca nam je stisnil narodno zemljo, razbil narodno celoto in vrgel tretjino ljudstva v tujino (600.000). Prvi gospodarski razvoj je zvalil Slovence proti Trstu in jih vsesal v obmorske delavnice, skladišča in plavže, odtod pa poslal na ladje in v svet, v Egipt, v Brazilijo, v Severno Ameriko, v Kanado, v Argentino in Avstralijo, da o Nemčiji, Franciji in ostali Evropi ne govorim. Noben narod ni moral poslati sorazmerno toliko svojih ljudi v tujino kakor slovenski. Vsak dan bi si morali na glas izreči strahotno dejstvo, da je vsak tretji Slovenec izseljenec, to je tak člen slovenskega narodnega občestva, ki tega občestva več ne dopolnjuje in poveču-

»Kaj je to domovina...«

Stopili smo v novo leto in tudi šolsko leto slovenskih dopolnilnih šol na tujem se je prevesilo v drugo polletje. Poglejmo, kako smo te mesece izrabili, kako smo poskrbeli, da bo življenje mladih in odraslih Slovencev na Bavarskem v ZR Nemčiji, v Münchnu, Waldkraiburgu in bližnjih krajih delovno pa tudi praznično in veselo.

Že oktobra lani smo se zbrali na dveh prireditvah v Münchnu in Waldkraiburgu. Učenci slovenskega dopolnilnega pouka so recitali, peli, plesali slovenske ljudske pleske. V Münchnu je prireditev, to je bila naša »vesela jesen«, organiziralo društvo Triglav, v Waldkraiburgu pa družina Soršak.

V novembru smo proslavili dan republike. Otroci slovenske dopolnilne šole so imeli tudi tokrat glavno besedo. »Kaj je to domovina?« so med šolskimi urami zapisovali učenci zdaj pa so svoje misli odkrivali tudi poslušalcem. Zadonela je slovenska pesem in nato še »Jugoslavija«. Marsikomu so se med prireditvijo orosile oči. Tudi nekateri poslovni ljudje iz domovine, ki so se po naključju znašli med nami, niso mogli skriti ginjenosti ob prisrčnih nastopih mladih Slovencev, ki živijo v ZR Nemčiji.

Seveda nas je pred novim letom obiskal tudi dedek Mraz. Otroci pa od njega niso le pričakovali daril, tudi sami so dedku Mrazu posvetili lep spored; vsi so se želeli izkazati v tej ali drugačni spretnosti. Še prav posebno je zablestela mlada baletka Vesna Plečnik, točke pa je napovedoval Robert Vajnhandl. Vsem je domača be-

seveda tekla gladko, kakor da bi živeli v domovini. Prav nič ni bilo čutiti, da imata sestra in bratec Steiner nemško mamico, da sta Karolina in Kristan Kmetec že rojena v Walkraiburgu, da sta Sonja in Boris Bratkovič Berlinčana... Res je bilo očitno, da imajo prav vsi radi ljubo slovensko govornico in seveda našo drago domovino. Dedek Mraz je pokazal za mlade vse razumevanje in jih je res bogato obdaril. Društvo Triglav je pokazalo veliko razumevanje za mlade Slovence in ob velikih stroških, ki so jih delno pokrila predstavništva slovenskih podjetij, dobro pripravilo dvorano, obdaritev idr. Za praznično razpoloženje pa je poskrbel tudi ansambel Alpe Adria iz Waldkraiburga.

Malo manj slovesno, zato pa nič manj toplo je bilo tudi novoletno praznovanje v Waldkraiburgu. Folklorna skupina se je postavila z belokranjskimi, štajerskimi in gorenjskimi plesi in seveda nas je obiskal tudi dedek Mraz. Vsi, otroci in odrasli, smo zaplesali. Tudi tokrat je za organizacijo poskrbel zavedna slovenska družina Soršak ob pomoči nekaterih drugih slovenskih rojakov v tem delu Bavarske.

Velena Bulog-Gortnar, München

ŠVEDSKA

Seminar slovenske folklore v Olofströmu

KD Slovenija iz Olofströma je organizirala tridnevni seminar za voditelje folklornih skupin. Na seminarju se je zbralo 30 udeležencev iz slovenskih, jugoslovanskih in švedskih društev. Seminar je vodil znani koreograf in

BELGIJA

Družinski večer v Eisdnu

Jugoslovansko kulturno društvo Sv. Barbara v Eisdnu, Belgija, je tudi lani 20. decembra organiziralo tradicionalni družabni večer za svoje člane, ki so se ga udeležili v veliki večini. Lahko rečemo, da je bil to pravi družinski večer, saj smo se počutili kot ena sama velika družina.

Naše pridne žene so napekle domačih potic in drugih dobrot toliko, da je še ostajalo. Za vse so pripravile tudi okusno večerjo. Pevski zbor pod vodstvom Fride Čater nam je zapel nekaj narodnih pesmi, pozneje pa smo pevcem pritegnili še vsi, ki smo bili v dvorani.

Naši prireditvi je prisostvoval tudi reporter radia Bruselj I, ki je vse posnel, tako da smo se lahko naslednjo soboto poslušali na tem radiu.

Lojze Rak, Maasmechelen, Belgija

FRANCIJA

Družinski večer v Merlebachu

Rudniška dvorana v Freyding-Merlebachu je bila 10. januarja spet popolnoma napolnjena s slovenskimi rojaki. Slovensko rudarsko in podporno društvo Jadran je priredilo svoj tradicionalni družinski večer. Udeležilo se ga je izredno veliko članov, med njimi pa je bil tudi jugoslovanski vicekonzul iz Strassbourga Boris Brajković. Kot običajno je predsednik društva Jadran pozdravil vse navzoče in jim zaželel prijeten večer.

Za zabavo je igral ansambel »Končina«, odmore pa so s svojimi nastopi popestrile »majorettes«. Seveda je bilo pri marsikateri mizi slišati tudi slovensko narodno pesem. Sicer pa, kdo ni vesel, kadar se zberejo Slovenci!

Olga Rebula, slovenska učiteljica v Franciji

Udeleženci seminarja slovenske folklore v Olofströmu na Švedskem

strokovnjak s področja folklorne Mirko Ramovš iz Ljubljane. Društvu Slovenija je pri tem pomagala ljubljanska občina Šiška, ki že nekaj let plodno sodeluje s tem društvom.

Seminar je zajel okrog trideset starih slovenskih plesov iz gorenjskega, štajerskega, primorskega in belokranjskega okoliša. Vsi udeleženci seminarja so bili izredno zadovoljni s potekom dela, saj je profesor Ramovš dokazal, da je izreden učitelj, ki so ga občudovali celo švedski udeleženci, čeprav niso razumeli slovenskega jezika. Vsi udeleženci seminarja so v svoja društva prenesli bogate izkušnje, ki so si jih pridobili, in prepričani smo, da bodo odslej lažje nadaljevali oziroma vodili svoje delo. Obenem se društvo »Slovenija« zahvaljuje občini Ljubljana Šiška za vso pomoč.

Upamo, da bo še katero slovensko društvo na Švedskem organiziralo podoben seminar, ki nam bo pomagal še izpopolniti pridobljeno znanje.

Ciril Stopar

Zakaj dve prireditvi hkrati?

Slovensko društvo Planika iz Malmöja na Švedskem je uspešno zaključilo leto 1980; to je bilo leto, ko ni zmanjkalo prireditev, tako društvenih kakor tudi gostovanj od drugod.

V začetku decembra lani so nas obiskali umetniki iz Ljubljane, ki so se nam predstavili z lepim kulturnim sporedom. Tovrstni koncerti so pri nas redkost ne le po kvaliteti temveč tudi po interpretaciji. Imeli smo tudi priložnost, da smo si ogledali razstavo nekaterih del slovenske likovne umetnosti. Žal pa koncert ni bil najbolj obiskan. Vzrok za to je najbrž v tem, ker je bil hkrati »veseli večer« RTV Beograd. Bila sta torej dva koncerta, publike pa je vedno enako. Zakaj je prišlo do tega, nam ni znano. SKD Planika je skrbno pripravljala svojo prireditev, v zadnjem trenutku pa je bil v organizaciji jugoslovanske zveze organiziran še drugi koncert.

Nekaj tednov za tem nas je obiskal dedek Mraz. Lahko si predstavljate, koliko veselja je bilo med otroki ob tem obisku. Kljub temu da jih je dedek vprašal, zakaj se jih je tokrat zbralo toliko, kot jih ni nikoli na vajah ali na krožkih, to ni skalilo veselja. Otroci so obljubili, da bodo v prihodnje bolj aktivno sodelovali pri društvu.

Od starega leta smo se poslovili na silvestrovanju, na katerem je skrbel za razvedrilo slovenski ansambel Vikis. Odbor Planike se je tudi tokrat potrudil, da je bilo vse pripravljeno kar najbolj.

Mira Dekanič, Malmö

ZDA

Center za jugoslovansko-ameriške študije na Floridi

V ZDA so zlasti po letu 1960 številne univerze razvile živahno mednarodno sodelovanje. Med raznimi oblikami sodelovanja ameriških univerz s sorodnimi inštitucijami po svetu je važnega pomena tudi sodelovanje na področju družbenih ved, ki poteka med državno univerzo na Floridi in univerzo v Beogradu. To sodelovanje je dobilo konkretno obliko v centru za jugoslovansko-ameriške študije, raziskovanje in menjave. K temu sodelovanju se je pozneje pridružila še univerza »Veljko Vlahović« iz Titograda univerza »Kiril in Metodi« iz Skopja in številne znanstvene inštitucije iz vse Jugoslavije ter iz ZDA. Omenjeni center enkrat na leto organizira »floridsko-jugoslovanski dan«, na katerem običajno sodelujejo vidni ameriški in jugoslovanski znanstveniki ter drugi strokovnjaki.

V počastitev pete obletnice floridsko-jugoslovanskega dneva je bil ko-

V Chicagu, Ill., ZDA, je bila velika proslava dneva republike, na kateri je sodelovala vrsta naših izseljencev v tem volemestu. V okviru proslave je bilo tekmovanje harmonikarjev, nastopile pa so tudi jugoslovanske folklorne skupine. Proslava je bila v hotelu Radison v Chicagu. Na sliki: skupina veselih udeležencev proslave. Organiziral jo je Jugoslovanski klub.

nec leta 1980 redni letni simpozij z delovnim naslovom: Trendi v ameriško-jugoslovanskih ekonomskih in političnih odnosih ter mednarodne in regionalne migracije. To znanstveno srečanje je po številu udeležencev preseglo vsa dosedanja. Vabilu organizatorjev se je namreč odzvalo okrog štirideset strokovnjakov s področja ekonomije, prava, sociologije, politologije in geografije, med njimi pa sta bila tokrat prvokrat tudi Slovenca Matjaž Klemenčič, ki je bil v tem času na strokovnem izpopolnjevanju v ZDA, in Rado Genorio, sodelavec inštituta za geografijo univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Oba sta sodelovala pri tematiki o mednarodnih migracijah.

Po referatih in razpravi o ekonomskem sodelovanju med ZDA in Jugoslavijo ter po razpravi o tej temi je prišla na vrsto tematika o mednarodnih migracijah. Dr. Vladislav Tomović, sociolog z univerze Brock v St. Catharinesu v Kanadi, je prebral razpravo o »begu možganov« iz Jugoslavije v Kanado. Poudaril je, da sorazmerno velik odliv jugoslovanskih inženirjev, ki so se izselili v tujino, pomeni za našo državo poseben problem, ki je vsekakor vreden posebne obravnave. Rado Genorio je v svojem predavanju nakazal nekatere vidike izseljevanja Slovencev v prekomorske države. Predavanje je bilo popestrjeno z rezultati raziskav, ki jih je avtor pred nedavnim izvedel v Kanadi. Matjaž Klemenčič je v svojem predavanju osvetlil statistično opredelitev Američanov jugoslovanskega porekla v uradnih popisih prebivalstva 1910–1940.

Po mnenju številnih opazovalcev je bila Slovenija doslej vse premalo zastopana pri delovanju tega floridskega centra, pri katerem sicer sodeluje tudi

vrsta vidnih ameriških znanstvenikov jugoslovanskega porekla. Znano je, da je med njimi tudi veliko ameriško-slovenskih znanstvenikov, ki pa niso dovolj povezani s sorodnimi znanstvenimi institucijami v SR Sloveniji.

Rado Genorio

Slovenski dnevi na Floridi

Na Floridi se je v zadnjih desetletjih naselilo večje število slovenskih rojakov iz različnih ameriških držav. Večina od njih je upokojencev, ki so sem prišli zaradi ugodnega podnebja in seveda tudi zaradi ugodnosti, ki jih dobijo kot upokojenci. Pred nekaj leti se je preselil na Florido tudi nekdanji glavni predsednik Slovenske narodne podporne jednote Frank Groser. Naselil se je v mestu Port Richey, že kmalu po prihodu pa je postal predsednik krožka SNPJ št. 778 v mestu Masaryk-town.

Krožek št. 778 razvija dokaj živahno aktivnost in v dneh od 13. do 15. marca je bil tudi gostitelj »floridskih slovenskih dni«, velike kulturne manifestacije, ki je bila namenjena zlasti številnim slovenskim rojakom na Floridi. Poročila o tej prireditvi, svojevrstnem festivalu, še nismo prejeli, iz sporeda, ki je bil objavljen v rednem mesečnem biltenu tega krožka, pa je razvidno, da so sodelovanje obljubili številni slovenski polka-ansambli iz Kalifornije, Chicaga, Waukegana, Detroita, Clevelanda, Pittsburga in celo iz Kanade. Glavni sodnik oziroma predsednik žirije tega harmonikarskega tekmovanja naj bi bil bivši tajnik SNPJ Joe Umeck iz Kalifornije, poleg njega pa naj bi ocenjevali še »čarovnika« na harmoniki John Rozman iz Clevelanda, Ron Luznar, vodja priljubljene ansamble iz Samsule na Floridi, in Roman Possedy iz Chicaga.

Organizatorji so za najboljše pripravili vrsto denarnih in praktičnih nagrad, poleg tega pa so tiskali tudi spominsko knjižico.

Po občasnih predstavitev svojih članov, objavljenih v mesečnem biltenu, ugotavljamo, da je večina članov že rojena v ZDA, vendar so vsi slovenskega porekla.

Jubilej Ameriške (slovenske) dobrodelne zveze

Ameriška dobrodelna zveza, podporni organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1910 pod imenom »Slovenska dobrodelna zveza«, je konec leta 1980 proslavila 70-letnico obstoja.

Glavni predsednik te organizacije je v njihovem glasilu »Glas ADZ – Our Voice«, ki izhaja v slovenščini in angleščini, med drugim zapisal, da so vsi člani upravičeno ponosni na uspeh svoje organizacije. Ameriška dobrodelna zveza ima zdaj okrog 18.000 članov in članic. Skupna zavarovalnina presega 21 milijonov dolarjev, skupno premoženje organizacije pa se ocenjuje na blizu 11 milijonov dolarjev. Razen za finančni uspeh skrbi vodstvo organizacije tudi za ohranjanje slovenske kulturne in narodnostne dediščine, za povezovanje članov v družbenem pogledu in za medsebojne vezi s člani drugih bratskih organizacij.

Ob jubileju je tej organizaciji čestital tudi predsednik Matice Stane Kolman.

ZDA

Slovensko naselje Krayn v Pennsylvaniji

Marljiv slovenski rod je iz svoje rodne Slovenije prišel v Ameriko in s svojim deležem doprinesel velik delež k napredku Združenih držav Amerike. Pred mnogimi leti se je skupina slovenskih izseljencev naselila tudi na vrhu Alleghenskih gora, dvanajst milj od Johnstowna v Pennsylvaniji. Tam je Slovenec John Bavdek ustanovil naselje, ki ga je imenoval po mestu Kranj na Gorenjskem. V dneh konjunktura leta 1933 je Frank Bavdek vodil v Kraynu lastno trgovino in zvezni državni poštni urad.

Blizu Krayna sta bila dva premo govnik, kamor so hodili na delo tudi Slovenci. Malo naprej so bile še tri farme in vodni stolp za gašenje gozdnih požarov. Že 21. aprila 1912 je bilo tam ustanovljeno slovensko izobraževalno društvo »Vihar« (Slovene Educational Society »Storm«). Društveno poslopje je bilo zgrajeno leta 1935. Pozneje so to poslopje prenovili in še danes imajo v njem sedež društvo št. 174 SNPJ in druge bratske organizacije.

Slovenska dvorana v Kraynu, Pa.

Tudi jaz sem sin slovenskih staršev, rojen v tem prijaznem naselju. Oba z ženo Dorothy se zavedava pomena slovenskega izročila, dediščine naših staršev. Rodoljubje je čudovita lastnost, prostovoljno je in prihaja iz srca. In prav zato naj vsak izmed nas z dejanji pokaže naši novi domovini Ameriki, kaj smo Slovenci prispevali k njeni veličini. (Op. ur.: Članek je bil napisan ob 200-letnici deklaracije o ameriški neodvisnosti.)

John Hribar jr., Miami, Florida

KANADA

Prireditve v spomin Nikole Tesle

»Teslino spominsko društvo« (Tesla Memorial Society), ki deluje v Združenih državah Amerike in Kanadi, je konec lanskega leta sprejelo program letošnjih prireditev, ki se jih bodo udeležili njihovi člani oziroma jih bodo sami organizirali. Tako se bodo letos tudi člani tega društva udeležili znanstvenega simpozija o Nikoli Tesli, ki bo v Smiljanu in Zagrebu, v maju bodo sodelovali pri organizaciji razstave o Nikoli Tesli, ki bo odprta v tehničnem muzeju v Buffalu, N. Y., ZDA. Razstavo pripravljata sodelavca univerze v Buffalu D. Malone in R. Dollinger. V novembru letos pa bo sta člana odbora tega društva organizirala znanstveno srečanje na floridski državni univerzi v mestu Tallahassee, za tem, v decembru, pa še znanstveno srečanje o delu Nikole Tesle na univerzi Brock v St. Catharinesu v Kanadi.

Glede na to, da bo letos tako v ZDA in Kanadi kakor tudi v Jugoslaviji vrsta prireditev v spomin 125-letnice rojstva Nikole Tesle, bo ob Teslinem spomeniku v Niagari le manjša spominska slovesnost s položitvijo venca.

»Simon Gregorčič« še živi

Čas je že, da se po dolgem času oglasimo tudi iz slovenskega primorskega društva »Simon Gregorčič« v Kanadi. Prav je, da tudi rojaki v domovini in drugod po svetu vedo, da naše društvo še vedno živi in živahno deluje, zlasti seveda v poletnem času.

Glede na to, da sem v odboru društva zadolžen za šport, bo tekla beseda tudi o tem, vsekakor pa moram omeniti, da smo lansko leto končali uspešno. Društvo je prek poletja priredilo vrsto veselih piknikov, na katerih se je

razveselilo na stotine slovenskih rojakov iz Kanade. Najbolj je bil obiskan tradicionalni »Gregorčičev piknik«, ki ga vsako leto prirejamo ob obletnici odkritja spomenika Simona Gregorčiča na naši društveni farmi. Lani je minilo že pet let od tega velikega dogodka. Ob tej priložnosti je imel na naši farmi mašo primorski rojak Tine Batič, ki nam je spregovoril tudi nekaj toplih besed o našem »goriškem slavčku«. V popoldanskem kulturnem sporedu je nastopil pevski zbor Majolka iz Hamiltona, ansambel Fantje na vasi iz Toronta in slovenska folklorna skupina iz St. Catharinesa, za tem pa je za ples skrbel kanadski »kralj polke« Walter Ostanek iz St. Catharinesa.

V športnem pogledu je bila največja pozornost posvečena našemu primorskemu športu – balinanju. Na naših baliniščih je bila vrsta zanimivih tekmovalcev in najboljši tekmovalci so pre-

Zmagovalci balinarskega tekmovanja pri društvu »Simon Gregorčič« v Torontu, Kanada. Od leve proti desni: Andrej Žele, Marija Grlj, Marta Jagodnik, Ivan Jagodnik

jeli lepe pokale. Prvo mesto med moškimi sta si priborila Andrej Žele in Ivan Jagodnik, med ženskami pa Marta Jagodnik in Marija Grlj.

Pred novim letom smo bili tudi izredno veseli ponovnega obiska znanega slovenskega ansambla Ottavia Brajka iz Izole. Prinesel nam je lepe pozdrave iz domovine in nam vzbudil veliko lepih spominov.

Ivan Jagodnik, Toronto

ARGENTINA

Plodno leto društva »Edinost« v Cordobi

Prav bo, če vsaj enkrat na leto na kratko, kot je že običaj, pregledamo delo Slovenskega delavskega podporne društva »Edinost« iz Cordobe. Društvo je lani uspešno proslavilo 40-letnico svojega delovanja.

Spomladi 1980, 23. marca, smo imeli redni letni občni zbor, na katerem smo izvolili vodstvo društva za obdobje 1980–1984. V odboru ni prišlo do večjih sprememb – za predsednika je bil ponovno izvoljen Anton Govednik, podpredsednik je Marian Olenik, tajnica Susana Oven, blagajnik Ivan Oven, odbornika pa sta: Fran Jelenič in Iva Rolih. Pregledniki računov so: Emilio J. Petelin, Pedro Mas Sans, Stefan Oven in Karol Gregorič. Na občnem zboru smo med drugim sklenili, da bomo dokončali obnovo društvene hiše, ki so jo najemniki pustili precej zanemarjeno. Člani društva so za obnovo takoj prispevali precejšnja denarna sredstva.

V maju je »Edinost« proslavila argentinski nacionalni praznik. Predsednik društva A. Govednik je v svojem govoru tudi omenil, da je prav na ta dan tudi rojstni dan jugoslovanskega predsednika Tita, ki je preminul nekaj tednov pred tem. Za obnovo društvene hiše so bili zadolženi rojaki Janez Oven, Anton Govednik, Štefan Oven in Matija Olenik. Material bo društvo nabavilo iz sredstev članarine, najemnine, ki jo dobe za drugo hišo, in s prostovoljnimi prispevki.

»Edinost« je praznovala 40-letnico obstoja 7. septembra 1980. Vabilom se je odzvalo veliko število članstva in drugih rojakov ter prijateljev iz Cordobe in okolice. Proslavi je prisostvoval tudi predstavnik jugoslovanskega konzulata iz Buenos Airesa Ananije Stojović, ki je ob tej priložnosti podelil dolgoletnemu predsedniku Edinosti visoko jugoslovansko odlikovanje red jugoslovanske zastave z zlato zvezdo. Odlikovanje je bilo podeljeno za zasluge pri širjenju bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi izseljenci in za negovanje stikov z rojstno domovino, kakor tudi za prispevek pri razvijanju prijateljskih odnosov med Jugoslavijo in Argentino.

Društvo Edinost je za tem pripravilo še proslavo materinskega dneva, na

Anton Govednik, dolgoletni predsednik društva Edinost v Cordobi, Argentina, z jugoslovanskim odlikovanjem, ki mu je bilo izročeno na proslavi 40-letnice društva

kateri so počastili tudi 80-letnico članice Marije Rolih.

Sredi decembra 1980 je društvo pripravilo tudi proslavo dneva republike Jugoslavije, ki se je je udeležilo veliko število slovenskih in jugoslovanskih rojakov iz Cordobe in okolice.

Anton Govednik

Skupina udeležencev lanskoletne proslave 40-letnice društva Edinost v Cordobi

URUGVAJ

»Jugoslavija...« tudi v Montevideu

Koordinacijski odbor jugoslovanske kolonije je tudi lani priredil izredno uspelo proslavo dneva republike, največjega jugoslovanskega praznika. Lanska proslava je bila pod pokroviteljstvom društva »Hrvatski dom« iz Montevidea.

Jugoslovanski ambasador Džavid Emiri je že 28. novembra sprejel predstavnike urugvajskih državnih organov, diplomatski zbor, predstavnike trgovine in industrije kakor tudi predstavnike jugoslovanskih izseljenskih društev in vidne izseljence. Naslednji dan so še posebej čestitali ob prazniku republike predstavniki jugoslovanskih izseljenskih društev. Radijske oddaje rodoljubnih izseljenskih društev – Bratstva, Hrvatskega doma in Prekmurskega slovenskega društva so posvetile svoje oddaje dnevu republike, ob tej priložnosti pa je izšla tudi posebna številka »Jugoslovanskega vestnika« v španskem jeziku.

Osrednja proslava je bila v prostorih Hrvatskega doma 6. decembra. To je bila prava manifestacija globoke ljubezni do Jugoslavije, stare domovine oziroma domovine staršev. Jugoslovanski ambasador Emiri je v svojem govoru poudaril, da predstavljajo prav naši izseljenci izredno pomembno vlogo povezovalca med Jugoslavijo in Urugvajem. Za tem je nastopila mladina jugoslovanskega porekla, ki je zapela jugoslovansko in urugvajsko himno. Sledil je nastop folklorne skupine »Mladost«.

Konec vojne s 35-letno zamudo

Vojna vihra je razbila marsikatero slovensko družino. Včasih je skoraj neverjetno, da so bili prav Slovenci med najbolj prizadetimi žrtvami Hitlerjevega osvajalnega pohoda. Mnoge družine so bile zaradi njegovih nasilnih dejanj popolnoma uničene, mnoge si še do danes niso opomogle.

Poglejmo si eno od zgodb slovenske družine. Do določenega razpleta je prišlo šele konec leta 1980 in to po zaslugi našega rojaka, izseljenca-povratnika, ki je tudi zapisal to zgodbo. V zgodbi je še veliko nejasnih stvari, hkrati pa se poraja vprašanje, kaj je z vsemi tistimi našimi ljudmi, »izgubljenimi sinovi«, ki so odšli v svet in se nikoli več niso oglasili domačim. Opisani primer dokazuje, da pogosto za ta svoj molk niso krivi sami.

Vojna vihra je razbila tudi Pozničevo družino, ki je v majhni vasi Dolnji Leskovec nad Brestanico (nekdanji Rajhenburg) živela mirno družinsko življenje. Najmlajši sin Dominik se je kot 16-letni fant pridružil partizanom, srečno preстал vse bitke in zdaj z družino uživa svobodo v Hajdošah pri Ptujju. Srednji, 17-letni Ivan, je bil leta 1943 nasilno mobiliziran v nemško vojsko, od koder se ni nikoli več vrnil. Najstarejšega, Toneta, pa je vojna vihra zajela v prvih vrstah kot vojaka stare jugoslovanske vojske. O njem si preberite naslednjo zgodbo:

Tone Poznič je služil vojsko v sanitetni enoti v Beogradu, ko so 6. aprila 1941 nemška letala zasula to mesto z bombami in s tem naznanila splošen napad šestih vojska na Jugoslavijo. Kot bolničar je imel tiste dni veliko dela z ranjenci, dokler ga skupaj z drugimi vojaki 12. aprila niso zajeli Nemci. Polnih pet dni so jih pustili stradati, potem pa so jih stlačili v živinski vagon in jih odpeljali v neznan smer. Tone se spominja, da so se vozili štiri dni, ne da bi jim kdo odprl vrat in jih vsaj pogledal, še manj, da bi jim kdo dal jesti. V vagonu so jim, kot živini, pustili le nekaj slame. Peti dan so se ustavili nekje v »rajhu« in jim dali jesti nekaj pomijam podobnega. Jedli so kljub temu, če so si hoteli ohraniti življenje. Tu so Toneta ločili od ostalih Jugoslovancev in ga dodelili

skupini, v kateri so bili večinoma Poljaki. Spet so jih natrpali v živinski vagon in po dveh dneh vožnje so se ustavili nekje na okupiranem francoskem ozemlju, v neki vasi blizu Metzja. Tam so ga skupaj s petindvajsetimi drugimi sotrpini dodelili nemškemu kolonu – veleposestniku – kot brezplačno delovno silo. Dodelili so jim seveda tudi stražarje s tremi dresiranimi psi. Na pobeg ni bilo mogoče niti pomisliti, posebno še ne takrat, ko je na lastne oči videl, kako so potolkli dva Poljaka, ki sta poskušala pobegniti.

Edina priložnost, da bi se rešil ujetništva, je bila leta 1943, ko so mu kot prebivalcu Spodnje Štajerske, priključene k nemškemu rajhu, ponudili, da bi se priključil nemški vojski. Tone pa je bil samo Slovenec, ki je predobro občutil, kako Nemci iztrebljajo in ponižujejo Slovence in ostale Slovane, zato je raje ostal vojni ujetnik, kot pa da bi nosil nemško uniformo.

Poleti 1944 je med bombardiranjem bližnjih nemških postojank izkoristil zmedo nemških stražarjev in zbežal v sosedno vas. Zatekel se je k ostareli francoski gospodinjji. Tam je dva meseca pozneje že kot svoboden človek pričakal ameriške osvoboditelje. Pri tej gospodinjji je ostal do njene smrti leta 1947, potem pa je sprejel vabilo kmeta iz sosedne vasi, naj pride delat k njemu. Ta kmet ga je sicer socialno zavaroval in mu dajal redno, vendar pa najnižjo možno mesečno plačo, ki jo je dopuščal francoski zakon. Pri tem kmetu je bil Tone zgolj delovna sila. Že takoj v začetku mu je dal vedeti, da ne spadata v isti socialni razred. Spal je v gospodarskem sopsloju, poleg živine. Hrano je dobival v veži stanovanjske hiše. V jedilnico ali kuhinjo ni smel stopiti. Edino, o čemer sta se pogovarjala, je bilo v zvezi z delom in to v nemščini. Tone je bil tako čisto osamljen med živino.

Prva leta po vojni je poskušal navezati stike z domačimi, vendar zaman. Dve pismi, ki jih je naslovil na brata, sta se vrnila, kajti ta brat je med vojno padel. Nekoč je prišel v stik z nekim Jugoslovancem, ta pa mu je o Jugoslaviji povedal toliko slabih in neresni-

nih stvari, da se je Tone vdal v usodo hlapca v tujini. V duši pa ga je ves čas nekaj bolelo. Zaprl se je vase. Nekoč je tudi padel z motorjem in utrpel hud pretres možganov. Od takrat je skoraj popolnoma pozabil pisati in še govoril je le s težavo.

Med tem časom so ga domači – oče, bratje in sestre ves čas iskali in poizvedovali za njim tudi prek Rdečega križa, vendar zaman. O Tonetu ni bilo nobenih sledi. Bratje, sestre in tudi sovaščani so ga že imeli za mrtvega. Toda oče, ki je še živel (mati je umrla tik pred drugo svetovno vojno), je slutil, da Tone še živi. Celo na smrtni postelji je leta 1966 zaklical: »Tone, kje si? Pridi domov!« Žal pa je izdihnil za vedno, predno je lahko dočakal vrnitev izgubljenega sina. Vendar čut staršev ne vara. Tone je res živel tisoč kilometrov stran od njih. Toda živel je v zelo bednem stanju, tako da si sam ni mogel pomagati, še manj pa je lahko pričakoval pomoči od drugih.

Končno se je Tone le zasmil nekemu v vasi. To je bil neki stari Poljak, ki je imel za seboj podobno usodo kot on. Sporočil je najbližjemu jugoslovanskemu konzulatu, da živi v vasi neki jugoslovanski državljani, ki bi mu bilo nujno treba pomagati. Nekaj tednov za tem se je v vasi oglasil predstavnik konzulata iz Strassbourga. Na žalost pa se s Tonetom očitno nista mogla sporazumeti, kajti Tone je že skoraj čisto pozabil domačo govorico.

Minili sta še dve leti, ko je na Tone-tovo težko socialno stanje stari Poljak opozoril spet nekega Jugoslovana, ta pa je potem obvestil mene. Povedal je, da je Tone Slovenec in da živi v bližini mesta Delme. Že naslednjo nedeljo smo ga poiskali. Šele proti večeru smo ga našli v kraju Juville. Bil je ravno pri molži krav. V začetku nas je le debelo gledal, toda ko smo mu povedali, kdo in od kod smo, se je omehčal. Čez čas nam je pokazal svojo francosko legitimacijo, vrnjena pisma domačih... Izvedeli smo, od kod je doma. Še isti večer sem pisal na občino Brestanica. Sporočil sem jim, da Tone živi in jih prosil, naj se pozanimajo, če še živi kdo od njegovih sorodnikov. Že deset dni za tem sem prejel odgovor

od občine, hkrati pa tudi pismo Tone-tove sestre Marije, ki je izražala prijetno presenečenje in hvaležnost za najdenega brata.

Naslednjo nedeljo zjutraj, ko sem Tonetu prebral pismo, sem opazil, kako so mu tekle solze po licih. Ker sem bil z družino ravno namenjen k sorodnikom v Merlebach, sem ga povabil z nami. Takoj je bil za to, vendar brez gospodarjevega dovoljenja ni smel. Govoril sem z gospodarjem, ta pa me je zavrnil, da Tone nima tam kaj iskati in da ga doma potrebuje. Ko sem mu povedal, da gremo k slovenski maši in da mu tega ne sme braniti, se je omehčal, vendar nam je zabičal, da moramo biti nazaj kmalu po kosilu. Že med potjo in pozneje v cerkvi sem opazil, da je Tone dober pevec in da se še živo spominja slovenskih pesmi, ki jih je prepeval v otroških letih. Čedalje bolj ga je zanimalo, kako je v Jugoslaviji in še posebej v Sloveniji. Povedal sem mu, da je tam tako lepo, da se name-ravam z družino vrniti domov za stalno. Tone je izrazil željo, da bi šel rad tudi on, vendar pa da nima potrebnih dokumentov. Kmalu sem v njegovem imenu prosil občino za potrebne dokumente, na podlagi katerih bi mu konzul lahko izdal potni list. Toda Tone je bil za domačo oblast že odpisan, zato je trajalo precej mesecev, predno je bilo zadoščeno formalnostim.

Ko smo se poldrugi mesec po tistem, ko smo spoznali Toneta, selili v domovino, nas je Tone s solzami v očeh prosil: »Ne pozabite name! Pridite kmalu po mene!« Ob 1. maju lani smo se ponovno odpravili na obisk k sorodnikom v Francijo in oglasili smo se tudi pri Tonetu. Ker še vedno ni imel potnega lista, sem ponovno urgiral na konzulatu. Obenem sem na Tonetovo željo vložil prošnjo za upoko-jitev. Ker še ni imel vseh pogojev za redno upoko-jitev, so ga na zdravniško potrdilo upoko-jili predčasno, kajti Tone je bil zadnje čase vse bolj bolehen in – kot se je o njem izrazil njegov gospodar – ni bil več »rentabilen...« Končno sem v začetku novembra 1980 prejel sporočilo, da je Tone dobil potni list in da ima urejene papirje za pokojnino. Z njegovo sestro Marijo sva z avtomobilom šla ponj ob 29. novembru. Bal sem se, da se brat in sestra po 39 letih ločitve ne bosta več spoznala. Toda takoj ko je Tone zagledal mlajšo sestrico, je vzkliknil: »O, Micika!« nakar sta si z dolgim objemom in solznimi očmi izrazila bratovska in sestrška čustva.

Brez posebnih čustvenih ovir se je Tone dva dni za tem poslovil od gospodarja, ki ga je izkoriščal polnih 35 let. Tone je zapustil grunt, kjer je prestal toliko trpljenja in bridkosti. Gospodarju je dokazal, da je človek, ki bi že

pred tem zaslužil, da bi mu izkazal vsaj nekaj človeškega dostojanstva. Po polnih 39 letih se je Tone Poznič naposled le vrnil v domači kraj. Tedaj je bilo tudi zanj konec vojne.

Branko F. Maršič

Op. urednika: O srečni vrnitvi Toneta Pozniča v domovino so medtem pisali že nekateri slovenski listi in revije. Iz teh smo izvedeli, da Tone Poznič zdaj očitno duhovno pomirjen živi pri svojih sorodnikih v domačem kraju.

Nasmejte se z mano...

Velikokrat se pogovarjam z ljudmi različnih narodnosti, ki imajo težave z angleščino in še posebej z avstralsko angleščino. V spodbudo jim povem nekaj izkušenj z mojih potepanj po svetu, ko sem študirala jezike. Danes delam kot prevajalka in tolmač za francoščino, angleščino in italijanščino na oddelku za zaposlovanje.

Ko sem kot osemnajstletno dekle prispela z vlakom na londonsko postajo, sem se s kovčki napotila naravnost v žensko stranišče, se tam vsedla na klop in čakala. To pa zato, ker so mi ljudje iz Londona prej po pismu sporočili, naj jih čakam v »Ladies«. (Kako naj bi vedela, da je v tem primeru to ženska ličilnica in čakalnica!) No, po eni uri so me le našli.

V šoli je bilo prav zabavno in mislila sem, da se bom lahko kaj kmalu pogovarjala. Po angleško, seveda. Nekega dne pri večerji sta mi gospod in gospa Moore na veliko nekaj razlagala in potem se je on začel nekaj nasmihati. Gospa mi je rekla: »Don't worry, he's only pulling your leg.« Jaz sem pač dobesedno razumela zadnji del stavka, ki pomeni, da me on vleče za nogo! Postala sem rdeča kot kuhan rak in zaklicala: »Not true!« (Ni res.) Šele pozneje sem izvedela, da ta stavek med Angleži pomeni, da te nekdo vleče za nos oziroma da se s teboj samo šali.

Prišli so prazniki in povabljen sem bila na večerno zabavo. Sramežljivost sem zaprla v omaro, se naličila in sama sebi obljubila, da bom veliko klepetala po angleško. In ko sem tako poslušala goste, ki so pridno praznili kozarce šampanjca, in si klicali na zdravje, sem jih hotela posnemati še jaz. Toda, joj: namesto »cheers« sem zaklicala »cheese«. Namesto »na zdravje« sem rekla »sir«...

Nekega dne me je gospa prosila, če bi ji spotoma, ko se bom vračala iz šole, kupila malo sira. Seveda me to ni motilo in vzela sem denar, en

»pound«. Ona mi je rekla, da hoče en »pound« sira, in ker jaz nisem vedela, da imajo za težo in za denar isti izraz, »pound«, sem ji kupila sira za denar, ki mi ga je bila dala in dobila skoraj celo kilo sira. Pa je bil spet smeh pri hiši...

Z mojo špansko prijateljico sva se nekega dne odločili, da greva na kosilo v restavracijo. No, prav prijetno sva se zabavali, za posladek pa sva si zaželeli malo pudinga. Ko sva željo povedali natarakici, naju je pogledala s široko odprtimi očmi in že stekla v kuhinjo. Kmalu se je vrnila z dvema krožnikoma pire krompirja in neke čudne mesne jedi. To je bil njihov mesni puding, edini na jedilnem listu! In kar je naročeno, je treba plačati, in kar plačaš, pač poješ... grozno!

Ko sem pozneje študirala francoščino v Parizu, sem bila nekega deževnega popoldneva brez dežnika. Znanecem, s katerimi sem bila na poti v kino, sem hotela dokazati, da znam ne le dobro francosko, temveč tudi njihov žargon. Pa se mi ni posrečilo. Namesto da bi jim rekla: »Šment, pozabila sem marelo,« sem dejala »pozabila sem posteljo«. Pa so me vprašali: »Ali jo običajno vzameš s seboj, ko greš v kino?« Seveda so takoj razumeli mojo napako, vendar so se hoteli pošaliti z mano.

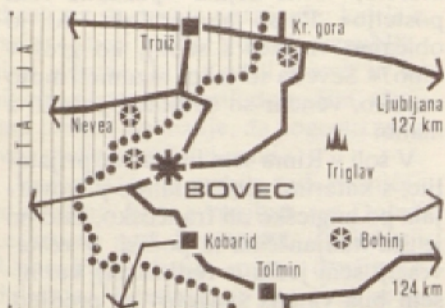
V šoli v Rimu sem imela več prijateljic, s katerimi sem se lahko pogovarjala po angleško ali francosko, zato mi je šla italijanščina le počasi. V restavraciji sem jedla le redkokdaj, ker nisem bila vajena špagetov za predjed. In tako sem vedno rekla natarakju: »Ne morem več, tako sem polna.« Ker me je vedno nekoliko začudeno pogledal, sem končno le vprašala italijanske prijatelje, kaj je narobe. In tako so mi razložili, da to v njihovem žargonu pomeni »noseča sem«...

In za konec naj povem še dogodek, ki je zelo prestrašil mojo ameriško prijateljico, ko je bila na obisku v Sydneyu. Znanci so jo namreč vprašali, če želi iti v živalski vrt, »to nurse a koala«. Njim je to pomenilo »vzeti v naročje, božati koalo«. Američani pa v tem primeru razumejo »to nurse« – dojeti. Lahko si mislite, kako se je dekle bala iti v živalski vrt.

Danijela Hliš Thirion,
Sydney, Avstralija

Kaninska vas v Bovcu

Splošno gradbeno podjetje – SGP »GORICA« iz Nove Gorice v sodelovanju s Skupščino občine Tolmin, Alpskim turističnim centrom iz Bovca, »Projektom« iz Nove Gorice ter Urbanističnim inštitutom iz Ljubljane gradi v Bovcu počitniško naselje »Kaninska vas«.

Mesto in čas gradnje

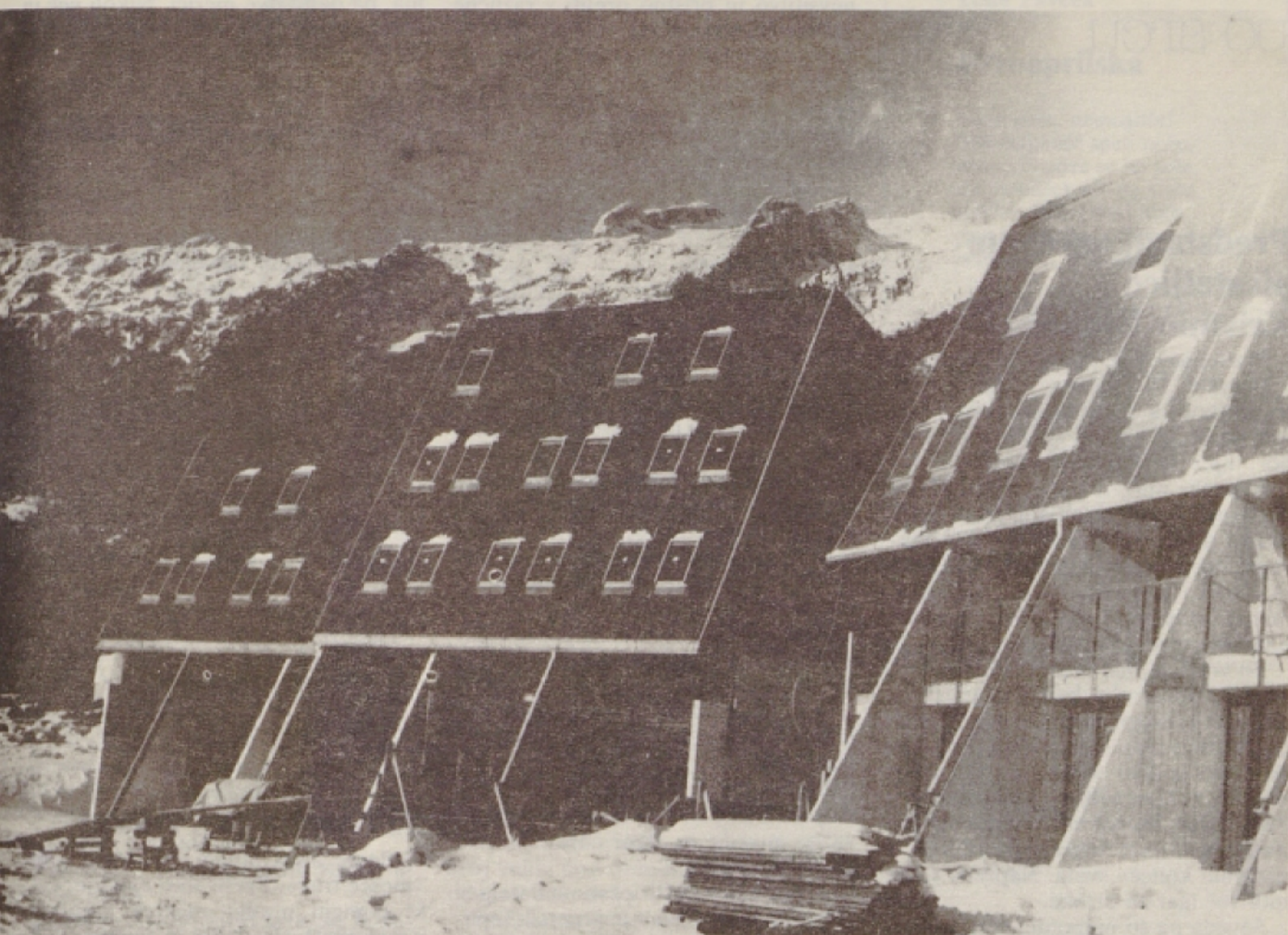
Za gradnjo počitniškega naselja z zmogljivostjo okoli 1200 ležišč v 380 počitniških stanovanjih je po urbanističnem načrtu in zasnovi Alpskega turističnega centra Bovec določeno sončno in razgledno pobočje sredi zelenja nedaleč od obstoječega središča Bovca in spodnje postaje Kaninske žičnice. Z gradnjo počitniškega naselja je SGP »GORICA« pričel v začetku leta 1980 ter do danes že izročil ključne kupcem počitniških stanovanj v prvih dveh objektih. Naslednja dva objekta bosta končana v maju 1981. V februarju mesecu je izvajalec del pričel z gradnjo in prodajo stanovanj, ki bodo končana v decembru letos.

Ugodnosti lokacije

1. Možnost izjemno kvalitetnega alpskega in turnega smučanja na sistemu Kaninskih žičnic in smučišč, povezanih preko državne meje s smučarskim središčem NEVEA. Snežne razmere na smučiščih, ki segajo do višine 2300 m, zagotavljajo ugodno smuko od novembra do junija. Smučišča so vseh težavnostnih stopenj, med seboj povezana, z največjo višinsko razliko do 1300 m. Dostop na vrh smučišč omogoča komfortna dostavna krožnokabinska žičnica (4 sedežne kabine – 900 oseb/h).
2. Možnost izjemnega uživanja naravnih lepot bližnjega in širšega okolja Bovca v središču obsežne in najbolj ohranjene gorske krajine Julijskih Alp, ki se po dolini Soče odpira proti morju in s tem pogojuje posebno atraktivne klimatske fenomene Zg. Posočja. Bovec je center in izhodišče za odlične planinske ture, alpini-

zem, izlete, sprehode, ogled številnih naravnih in kulturno-zgodovinskih znamenitosti, piknike, počitek in igre v naravi, kajak na divjih vodah, posebno ob čudoviti Soči in njenih pritokih, lov in ribolov. Glavna sezona za omenjene rekreacijske dejavnosti je od junija do novembra.

3. Uživanje posebnih zdravstvenih učinkov klime bovške kotline in neposredno dostopnega visokogorskega sveta s klimatskimi pasovi od 360 m nadmorske višine ob Soči in na velikih čezsoških prodiščih preko vmesnih postaj žičnice 1000 m in 1600 m do višine 2200 m pri zgornji postaji dostavne žičnice. Možnost planinskih vzponov na grebene in vrhove Kaninskega pogorja, ki segajo do višine blizu 2600 m.
4. Možnost izkoriščanja ponudb turističnega centra Bovec, ki nudi gostom že danes raznoliko in

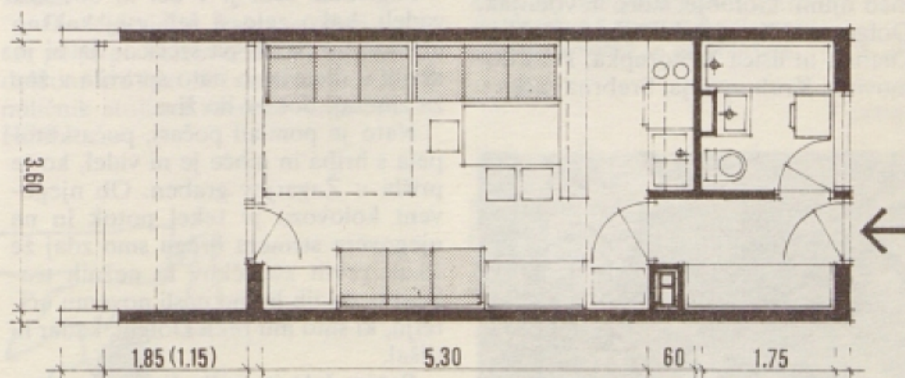
kvalitetno gostinsko oskrbo (restavracije, gostilne), razvedrilo in šport (ples, glasba, avtomatično kegljišče, plavalni bazen, sauna idr.), trgovinsko oskrbo, servise idr.

Prednost lokacije v Bovcu je v tem, da ima zagotovljeno izjemno kvaliteto in neprekinjeno trajanje »glavnih« rekreacijskih sezon preko vsega leta.

Počitniška stanovanja velikosti od 22 do 56 m² so razporejena v 3 do 4 etažnih objektih zgoščene skupinske gradnje v slikoviti sklenjeni zadidavi na južno orientiranem pobočju. Lega objektov in način gradnje sta taka, da so vsa stanovanja obrnjena proti jugu.

Vsak kupec počitniškega stanovanja pridobi:

Stanovanje z vhodom s severnega skupnega hodnika, ki obsega:

predprostor, kopalnico, kuhinjsko nišo, dnevni prostor, ložo locirano proti jugu, apartmaji v pritličju pa še 20–25 m² funkcionalnega zemljišča, ograjenega z leseno ograjo. Vsak lastnik bo imel svojo shrambo. V samem naselju bo urejenih več rekreacijskih površin za odrasle in otroke.

Sestavni del naselja je tudi urejen potok s stalno tekočo vodo, ob katerem bodo sprehajalne poti in otroška igrišča.

Sprejemni center, kjer bo: recepcija, market za dnevno oskrbo in vzdrževalni prostori, gostilniški lokal.

Za nakup počitniškega stanovanja v Kaninski vasi je možno dobiti bančne kredite.

Vse informacije o možnostih nakupa počitniškega stanovanja v kaninski vasi posreduje SGP »GORICA« TOZD GO Tolmin, Prešernova 2, 65220 Tolmin, tel. (065) 81-166 ali 81-650.

za mlade

po sreči

Predstavljamo vam pisateljico Kristino Brenkovo

Pisateljica se je rodila 22. 10. 1911 v Horjulu. Štiri razrede osnovne šole je obiskovala v domačem kraju, potem pa se je s starši preselila v Maribor, kjer je končala učiteljske. Na ljubljanski univerzi je diplomirala iz pedagogike in psihologije in si iz te stroke pridobila tudi znanstveni doktorat. Med vojno je delala za OF, bila je kurirka pisatelja Prežihovega Vornanca, skrbelo je tudi za prehrano partizanskih otrok, ilegalčkov.

Po vojni je bila med soustanoviteljki založbe Mladinska knjiga in urednica slikanic in drugih knjig za mlade bralce. Njeno uredniško pa tudi prevajalsko delo je zelo obsežno. Tako je na primer v slovenščino prevedla Piko Nogavičko, Bratca in Kljukca s strehe, Bambija in celo vrsto knjig pravljic z različnih koncev sveta. Napisala pa je tudi več iger za otroke.

Seveda pa so najpomembnejše njene knjige, naj naštejemo le nekatere med njimi: Golobje, sidro in vodnjak, Dolga pot, Ko si bil majhen, Deklica Delfina in lisica Zvitorepka, Prva domovina, Kruh upanja, Srebrna račka –

zlata račka, Partizanka Katarina in Odlikovanje za hrabrost. Svoje izkušnje in bogato modrost zna pisateljica nevsiljivo in pristno prelini v različne zgodbe in povesti, ki jih prav gotovo radi prebirate. Takšna pa je tudi pričujoča zgodba, ki nas popelje v pisateljičino otroštvo. V njej je prikazano, kako malo je včasih treba, da je človek srečen.

Kako je pomlad prihajala v našo dolino

Naša horjuljska dolina počiva v mirni kotlini in okoli in okoli jo obkrožajo temno zeleni hribi. Najvišji hrib je Koreno, z njega gleda v dolino stara, stara cerkvena, s tega hriba pa pogleda vsako leto v dolino tudi pomlad, pogleda že meseca februarja, ko še sneg zmrzuje po dolinskih njivah in travnikih.

Ko sem bila majhna, so nam pomlad najprej oznanili pomladni viharji, ki so pridrveli z gričev in gozdov. Poslušali smo jih podnevi in se jih bali ponoči, ker so tako neusmiljeno zavijali in sopli skozi našo vas.

– Pomlad bo prišla šele, ko se bodo pomirili pomladni viharji, je rekla naša mama.

Potem se je vrnil lastavičji parček iz daljne afriške dežele in si spet zgradil varno gnezdo na steni naše hiše pod strešnim žlebom.

– Lastavice in štiriperesne deteljice prinašajo srečo, nam je šepetala šepast Bernardka.

Pogledala sem ji v oči in obe sva vedeli, kako zelo si želi vsaj kakšno majhno srečo ali pa srečico, da bi jo skrila v dlan in jo nato spravila v žep za zmeraj, dokler bo živa.

Nato je pomlad počasi, počasi stopala s hriba in nihče je ni videl, ko je prišla v Žagarjev graben. Ob njegovem kolovozu je tekel potok in na njegovem strmem bregu smo zdaj že iskali prvih zvončkov in nežnih trobentic, da jih bomo nesli novemu učitelju, ki smo mu rekli Dolgin, kadar ni slišal.

Potem šele je prišla čisto prava, resnična pomlad.

To je bilo temnolaso dekle iz Vipavske doline. Na glavi je deklica nosila prelepo pleten jerbas zvrhano poln rdečih vipavskih češenj. Postala je pri naših na stečaj odprtih vratih in rekla:

– Kupite češnje, vipavske češnje!

Nasmejala se je, pokazala bele zobe in kar je rekla, je bilo slišati malo drugače, kot bi rekla jaz ali naša mama. A jaz bi jo rada še in še poslušala, tako lepo je rekla.

– Dajte nam merico, ji je naša mama prinesla pisano skledo.

– Dve merici, prosim, prosim, dve merici, sva v en glas pohiteli s sestro in

strmeli v prečudovito dekle. Vedela sem: to je pomlad!

– No, naj bo, je popustila naša mama, pa dajte dve merici. Nikoli več in nikjer več nisem jedla tako slastnih češenj, kot so bile rdeče češnje, ki jih je v našo dolino prinesla vipavska pomlad.

Vsako leto pride pomlad po Žagarjevem grabnu, vračajo se lastovke in prinašajo velike in majhne sreče, a vipavska deklica ne pride več. Kakšen težak tovornjak pripelje pomladne češnje v lesenih zabojčkih za otroke v naši dolini.

Ta čudežni svet narave

Mesec april mnogi imenujejo tudi »mesec trav«. Prešli smo enakonočje, ki pomeni uradni začetek pomladi, dnevi postajajo daljši in toplejši. Začela se je sezona pomladanskih izletov. Vso zimo smo bili brez cvetja, zdaj pa nas vsepovsod pozdravljajo znanilke prebujene narave: žafran, teloh, jeglič, zvonček, pasji zob itd. Dolgo smo jih pogrešali, zato naj nam bo dovoljeno utrgati kakšen cvet, vendar je tudi pri tem zaželena zmernost. Pomladne cvetke sicer dobro kljubujejo muhastemu aprilskemu vremenu, ne morejo pa se upirati vsakoletnemu ropanju mestnih izletnikov, ki dobesedno popasejo okolico svojega mesta.

Stane Peterlin

Kjer se pripravata dva...

Kosovka je imela v gnezdu tri mladiče. Nekega jutra jih je zapustila in odšla po hrano. Kmalu se je vrnila h kosičem. V kljunčku je prinesla rdečo češnjo, od katere sta štrlela pecelj in češnjev list.

Dva požrešna mladiča sta pograbila pecelj in list ter vlekla in vlekla, tačas pa je tretji kosič kljunil v češnjo in jo pojedel.

Kosovka pa se je zasmejala:
»Ha, ha, kjer se pripravata dva, tretji dobiček ima!«

Lojze Zupanc

Leopold Suhodolčan

O dečku, ki je hodil po rokah

Zmerom se nam je zdel majhen in plašen. Še pred miško bi zbežal, smo si rekli, še goba je večja od njega.

»Saj te bom nekega dne še pohodil,« se je zasmejal debeli mož z debelo cigaro.

Veliki mož z velikim klobukom pa se je posmehnul:

»Nič več te ni kot za mušico!«

Seveda se je oglasil tudi mož v črni obleki in s črnim dežnikom:

»O neznanček, telebanček, gotovo še dežnika ne znaš odpreti!«

Tako sem slišal govoriti velike in debele može.

Preden pa sem odprl usta, se je deček zasmejal kot klovn in jim zaklical:

»Poglejte, kaj znam!«

In že se je deček kot za šalo postavil na roke, se po rokah sprehajal sem in tja pred možmi in jim govoril:

»O, zdaj vidim, kako so hiše z dimniki obešene na oblake... Vidim av-

tomobile, ki vozijo po zraku... Drevesa plavajo v vetru... Kužki visijo na repih...«

Veliki in debeli možje so se spogledali in si rekli:

»Nak, to pa že ne! Da bi mi ne videli, kako so hiše pripete na oblake, kako kužki visijo na repih, to pa že ne in ne!«

Že so se tudi možje začeli postavljati na roke.

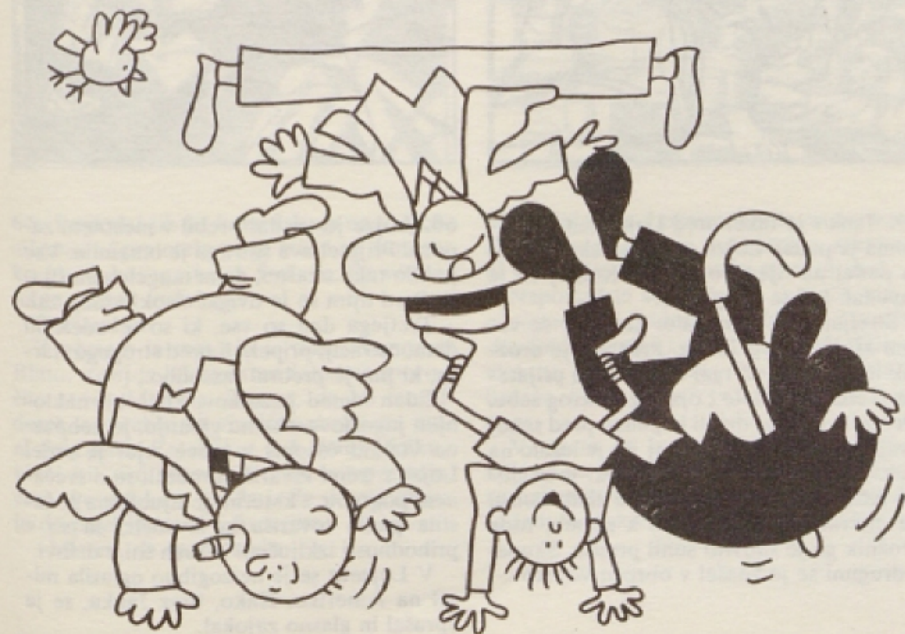
Toda debeli mož z debelo cigaro se je prekopicnil na trebuh in si ga opeknel na debeli cigari.

In veliki mož je padel v svoj veliki klobuk in se je potem komaj skobacal nazaj na noge.

Mož v črni obleki pa se je zvrnil v svoj veliki črni dežnik in ga je iz njega odnesel šele dež.

Deček pa je še zmerom po rokah poskakoval okrog mož in jim nagajivo klical:

»O, zdaj vidim, kako se rdeči kolezar pelje po belem oblaku... Beli sladoledar hiti čez rdeče strehe... Modri miličnik stoji na rdečem semaforu... Hihhi...«

Tone Pavček

Prvoaprilska

Nemogoče, nemogoče!
Naš zaspanec spati noče,
naš srkljanec se ne joče,
naš bolniček nič ne stoče,
naš lenuhec v šolo hoče
pa poštevanko ropoče;
nemogoče, nemogoče!

Mar je danes svet na glavi
ali nisem jaz pri pravi,
vse se napak onegavi!
Danes pišče koklji pravi:
zdaj do drevi pa od davi
prvi je april v veljavi,
pa stoji ves svet na glavi!

Josip Stritar

Uganke

Hišica okrogla
izbic sto ima,
vsaka zrnja mnogo
dobrega nam da.

mak

Možiček pade z drevesa v travo,
klobuček okrogel mu krije glavo
zver pride ščetinasta, dolgousta,
popade možička in ga pohrusta.

želod

Naš hlapec črni menda nor je,
po njivi hodi in jo orje;
a nima pluga, nima brane.
Mož moder je, kdor to ugane.

krt

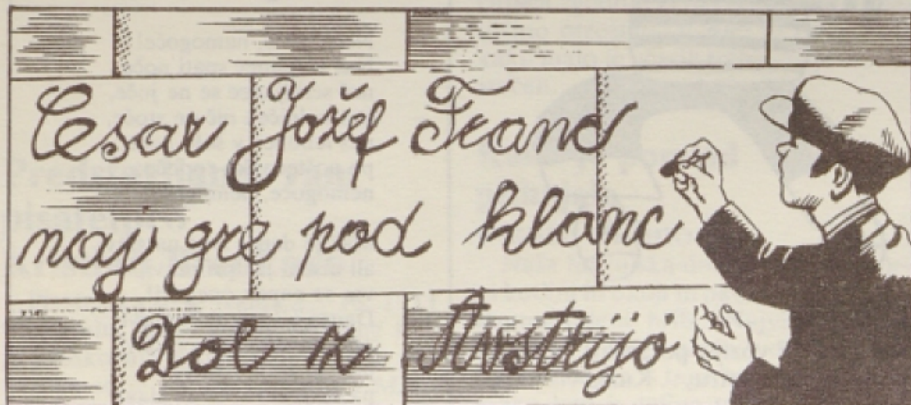
Škarje imam, pa nisem krojač;
ponočaj sem, pa ne zapravljajč;
drugi pravijo: le naprej!
Jaz: le nazaj! Kdo sem, povej!

rak

Voda daje mi življenje,
da se gibljem in vrtim;
meni ni jedi potreba,
tebi jaz za jed skrbim.

mlin

skozi ameriško džunglo

55. in 56. Fanta sta doživljala burne trenutke. Pogum njunih sošolcev in tudi njun pogum je rasel iz dneva v dan. Ponoči so koračili skozi mesto, oboroženi s kosi krede ter na stene in hodnike pisali psovke z imenom Franca Jožefa. Peli so grde parodije na avstrijsko himno in uničevali embleme habsburške oblasti.

Nacionalna nasprotja v Avstro-Ogrski so vedno bolj rasla. Slovenci so skupaj z drugimi Slovani v monarhiji zahtevali samostojnost. Slovenske stranke so izdelale svoje politične programe, v katerih so zahtevale združitev južnih Slovanov v okviru

monarhije. Ivan Cankar se je tačas zavezal za zvezno jugoslovansko republiko zunaj monarhije. Za samostojnost se je zavezala tudi skupina mladih naprednih dijakov in študentov, ki so izdajali list Preporod.

Vsem tem stremljenjem je dala novega poguma zmaga Srbov nad Turki v balkanski vojni leta 1912. Dijaki so zdaj, kljub opozorilom šolskih oblasti, da bo vsakega, ki se bo udeležil protiavstrijskih demonstracij, doletela huda kazen, javno izražali svoje nezadovoljstvo nad razmerami v državi.

57. Nekega novembrskega dne leta 1913 se je mladina zbrala na velikem protestnem zborovanju. Govorniki so izzivalno govorili proti vladi in ko so se demonstranti razšli, so prepevaje korakali po mestnih ulicah in nosili visoko dvignjene slovenske zastave. Eden izmed fantov je nosil ogromen pljuvalnik iz medi, privezan na koncu dolge prekle. Z njim so hoteli okronati kip Franca Jožefa pred sodno palačo.

Janko in Lojze sta razburjeno korakala med množico. Držala sta se za roko. Nenadoma je Janko kriknil: »Poglej!«

58. Preden se je Lojze utegnil obrniti, je oddelek avstrijske konjenice naskočil množico iz stranske ulice, kjer je čakal v zasedi. Konjeniki so se z golimi sabljami pognali nad mlade. Nenadoma je poročnika, ki je poveljeval, zadel kamen. Ukazal je:

»Ogenj!«

Vojaki, ki niso imeli sabelj, so začeli streljati. Preplašena množica je bežala na vse strani. Fantje so si poiskali zavetje v trgovinah, kavarnah in vežah.

59. Janko je tekel pred Lojzetom. Nenadoma je padel. Lojze se je spotaknil obenj in padel na njegovo truplo. Komaj se je zavedal, kaj se je zgodilo.

Streljanje je ponehalo. Lojze je še vedno klečal poleg Janka. Pristopil je orožnik in ga s silo odtrgal od mrtvega prijatelja. Tedaj se je še Lojze ozrl okrog sebe. Orožniki so trdo držali in pehali pred seboj dvajsetorico mladih, nekaj jih je ležalo na tleh. Lojze je pogledal Janka, ki je negibno ležal na tleh, in oči so mu zalile solze. Še enkrat je hotel stopiti k njemu, toda orožnik ga je silovito sunil predse. Skupaj z drugimi se je znašel v obroču vojakov.

60. Lojze je tri dni prebil v mestnem zaporu. Prijateljeva smrt ga je omamila. Vse je bilo tako strašno, da ni mogel razmišljati. Pred njim se je dvigal visok temen zid.

Tretjega dne so vse, ki so se udeležili demonstracij, pripeljali pred strogega starca, ki jim je prebral razsodbo.

Eden izmed paznikov, ki je bil naklonjen jugoslovanskemu gibanju, je neopazno vtaknil časopis v celice, kjer je sedel Lojze s tremi tovariši. Prebrali so o svečanem pogrebu, s katerim je Ljubljana počastila padla tovariša in izvedeli, da so v prihodnosti izključeni iz vseh šol v državi.

V Lojzetu se je neizogibno oglasila misel na Ameriko. Kako, brez Janka, se je vprašal in glasno zajokal.

61. Četrty dan po krvavem dogodku in dan po pogrebu so skoraj vse izpustili domov. Doma na stanovanju so Lojzeta čakali mati, oče in stric Martin. Mati se je smehljala, čeprav ji je šlo na jok, in objela sina. Oče in stric Martin sta mrko strmela predse.

»Kaj si naredil?« je dejal oče s trdim glasom. »V šole ne moreš več. Le kaj bo iz tebe?«

»Ničesar takega nisem storil. Udeležil sem se demonstracij. Avstrijski vojaki ne bi smeli streljati na neoborožene ljudi!«

62. »Le zakaj si šel?« je v solzah vprašala mati.

»In kaj misliš sedaj?« je vprašal oče.

Lojze je v zadregi stal pred njimi. Kaj naj jim odgovori? Že je hotel reči, da pojde v Ameriko, pa je previdno izjecljal: »Ne vem.«

Mati si je obrisala solze in mehko spregovorila: »Stric Martin meni, da bi te, če je božja volja taka in če bi pomagal kak prečastiti gospod, ki ga stric pozna, spravili k jezuitom.«

Lojzeta je mrzlo spreletelo in nekaj temnega mu je leglo na srce.

63. »No, ne boš odgovoril?« je zadirčno rekel oče. Mati ga je proseče pogledala. »Potem boš gotovo duhovnik,« je dahnila.

Stric Martin pa mu je začel razlagati: »Jezuiti sprejmejo samo najbolj nadarjene dijake. Dobro boš preskrbljen. Očetu ne bo treba plačevati ne za hrano ne za obleko ne za knjige. Dokler ne boš posvečen devet ali deset let, boš moral živeti v zavodu. Oče, mati in jaz te bomo smeli obiskati le s posebnim dovoljenjem.«

Lojze je videl pred sabo dolge vrste dečkov v tmurnih uniformah žalostnih obrazov, ki jih je srečal v Ljubljani.

64. Pogledal jih je, kako čakajo na njegov odgovor. Spreletela ga je misel na Ameriko in Jankovega brata Štefana. Še vedno so ga gledali in čakali.

Pokimal je.

Z očetom in materjo je odšel domov v Blato. Zdaj je lahko samo čakal na sporočilo strica Martina. Zavest, da bo moral deset let prebiti za visokim obzidjem, mu ni dala miru. Zatekel se je k Petru Molku, ki ni bil več tako zgovoren kot prejšnje čase. Povedal mu je, da je že skoraj zdrav in da pojde kmalu v Ameriko.

»Mislim, da spadam tja...«

65. Zdaj je v Lojzetu kljulo samo eno: Peter Molek odhaja v Ameriko, zakaj ne bi šel z njim. Spregovoriti pa si ni upal.

Naposled je stric Martin sporočil, naj z očetom takoj prideta v Ljubljano v jezuitsko šolo. Zgodaj zjutraj sta se odpeljala z vlakom. Lojze je ves čas tiho strmел v bežečo pokrajino. V njem je tiho rasel upor.

V mestu ga je oče povabil v gostilno, kjer so se navadno ustavljali Dolenjci, da so nakrmili konje in se okrepcali. Naročil je jedi in steklenico vina.

66. Med jedjo je oče glasno razpredal svoje misli, kako srečen je lahko Lojze, da se bo šolal pri jezuitih.

Lojze mu ni odgovarjal. Nenadoma je vstal od mize in rekel, da se vrne čez nekaj minut. Zakoračil je čez dvorišče. Bil je lep jesenski dan. Kmetje so pokladali živini. Vonj jedi se je mešal z vonjem razgretih konjskih in človeških teles.

Ne, ne pojde k jezuitom, je vztrepetalo v njem. V Ameriko pojde. Ni še vedel, kako, toda vedel je, da se bo njegova želja uresničila. Stekel je na cesto in tekkel je, kar so ga nesle noge.

skozi ameriško džunglo

67. Lojze je hodil samo nekaj kilometrov po veliki cesti, ki vodi na Dolenjsko, ko je privozil mimo kmet in ga vzel na svoj voz. V Blatu je skočil z voza, se zahvalil vozniku in se previdno približal domači hiši. Bilo je že temno. Postal je pred vrati ter prisluhnil očetovemu jeznemu vpitju. Materin glas je v presledkih rotil.

Skušal se je otresti strahu in vstopil. Razjarjeni očetov obraz se je zazrl vanj, v ozadju je zagledal mater v solzah, preplašene brate in sestre, ki so se stiskali v kotu.

68. »Kod si hodil?« je zarohnel oče. »Vso Ljubljano sem pretaknil, da bi te našel. Dali smo te v šole, da bi bilo nekaj iz tebe, zdaj pa nisi ne tič ne miš. Za nobeno rabo nisi. Kmečko delo ti ne diši, v šole ne moreš več.«

»Le kaj bo rekel stric Martin, kaj bodo rekli prečastiti gospodje,« je tožila mati in vila roke.

Oče je dvignil težko roko nad Lojzeta, tedaj se je mati izvila iz svojega tarnanja ter stopila med očeta in sina.

»V turnc pojdi!« je zaklicala.

69. Lojze se je zatekel v svojo sobico v grajskem stolpu. Najhujše je bilo mimo. Vrgel se je na posteljo in čakal.

Spodaj je oče razburjeno stopal po hiši, lopotal z vrati in kričal. Otroci so jokali. Od časa do časa se je zadržal nanje in na mater, ki ga je skušala pomiriti.

Oglasili so se koraki. Lojze je otrpnil. Odprla so se vrata in vstopila je mati z večerjo. Bolečina in žalost sta se zarezali v poteze njenega obraza.

»Jej,« je tiho rekla in odšla.

70. Lojze je bil lačen, hrano je skoraj goltal in napeto prisluškoval dogajanjem spodaj. Stopnice so spet zaškripale pod materinimi koraki. Mati je vstopila in vprašala:

»Kaj nameravaš?«

»V Ameriko hočem.«

Mati se je zdrznila in preplašeno pogledala. »Ne bojte se zame,« jo je miril Lojze, »nič hudega mi ne bo.«

»Samo v rudnike ne hodi,« je dahnila.

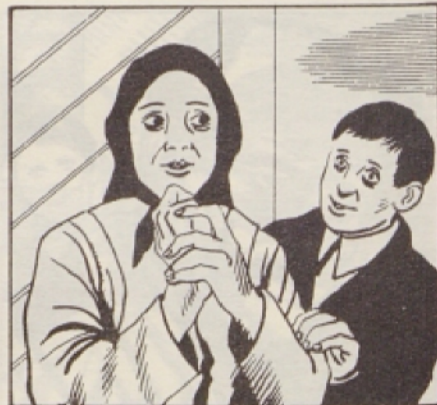
»Samo pod zemljo ne.«

71. Lojze je iz njenih besed razbral, da se je že sprijaznila z mislijo, da pojde v Ameriko. Nekaj časa je molčala.

»Kako pa misliš tja?«

»Lahko bi šel s Petrom Molkom. Povedal mi je, da je skoraj ozdravel in da bo kmalu odrinil v Združene države. Z njim pojdem, očeta pa prosim, naj mi posodi denar za prevoz. Vrnil mu ga bom, takoj ko bom zaslužil.«

Molče je odšla iz sobe in ga prepustila mislim na prihodnost.

72. Lojze ni mogel zaspati. Prisluškoval je glasovom v sebi in pridušenemu šepetanju očeta in matere spodaj v hiši. Mlajši otroci so pozaspali. Vedel je, da je starša hudo prizadel. Posebno mater. Predstavljal si je, kako je govorila sosedam, da bo njen sin gospod. Očetu ni bilo toliko do tega, da bi postal duhovnik, bolela ga je sramota.

Zjutraj, ko je Lojze prišel iz turnca v hišo, je mati mirno stala ob ognjišču. Njen obraz je bil miren. Nasmehnila se mu je in rekla:

»Oče ti je pripravljen dati denar za pot.«

Pred jezikovnim raziščem

Gotovo vas že zanima, kako gre zgodba naprej. V prejšnji številki sem vam namreč povedal, kako smo se doma po daljših posvetovanjih premišljeno odločili za drugačen odnos do jezika, kakor je bil uzakonjen zadnje čase.

Večidel je bilo v veljavi za marsikoga tako udobno načelo o nedotakljivosti tako imenovane »rabe«. Z drugimi besedami: ljudstvo, se pravi govoreči in pišočji ljudje, ustvarjajo jezik in ga sproti oblikujejo, njihova raba, se pravi sad, ki sproti nastaja ob govorjenju in pisanju, pa naj bi bil tisti idealni jezik, tista materinščina, ki naj bi bila potlej zgled vsem.

Tudi v jeziku naj bi bilo torej do kraja izpeljano načelo o enakopravnosti in svobodi. Vsak od nas je enakopraven tudi pri oblikovanju jezika, vsak od nas se svobodno odloča o njegovi rabi. Jezikovni strokovnjaki so bili pripuščeni samo k zapisovanju sadov, ki jih v vsakdanjem življenju jezika daje tako načelo, in tako so bile bolj ali manj odpravljene in celo onemogočene jezikovne posvetovalnice, kaj šele razni brusji, antibarbarusi in podobno.

Tako načelo – o svetosti in nedotakljivosti svobodne jezikovne rabe – je bilo prav gotovo zdravo v prejšnjem obdobju, recimo še pred drugo svetovno vojno. Takrat je bil v Sloveniji še tak blažen mir, ni bilo še televizije, radio je bil še komaj polnoleten in je res opravljal vlogo kulturnega požlahtnjevalca, časopisje je bilo sicer že možno razmahnjeno, vendar njegovi sodelavci še večidel stalni in po številu pregledni, večinoma ljudje s posebnim čutom in veseljem za jezik, pisatelji in prevajalci pa sploh med vrhom in cvetom oblikovalcev slovenščine, ki se je napajala iz zdravega jedra, iz splošne rabe, razvidne predvsem na kmečkem podeželju in deloma tudi že v območjih večjih krajev, saj je bilo podeželje umirjeno, stalno in strnjeno naseljeno, le z majhnim odstotkom medsebojnih zamenjav med narečji, s porokami, s službenimi ali poklicnimi premestitvami (duhovniki, učitelji, zdravniki, poštarji, trgovci, obrtniki...). Še delovna moč v cvetovnih večjih krajih je bila večidel domača, se pravi slovenska, čeprav z raznih narečnih področij (Primorska, Prekmurje, Štajerska, Bela Krajina...).

Ljubljana kot prosvetno, kulturno in upravno središče se je ravno tako v bistvu kopala v blaženem miru, saj je bila dokončno premagana prejšnja stoletna nevarnost: nemščina ni imela več nobene zaslombe ne v šolstvu, ne v uradih, ne v trgovini, ne v gospodarstvu, ne v prednostnih stanovih, ne v meščanstvu, ne v delavstvu, ne v obrtništvu, saj je bilo že povsod poskrbljeno za kar najdoslednejše uveljavljanje slovenščine, tudi v vsakdanjem govorjenju.

Ljubljanščina, se pravi vsakdanja raba slovenščine, in podobno in še bolj mariborščina, sta sicer veljali kot »grdi«, se pravi kot zvočno neprimerni za vzor govorjene slovenščine, hkrati pa – deloma tudi iz zgodovinskih razlogov – preveč posejani z nemškimi besedami (šporhet – štedilnik, fertah – predpasnik, šravfencigar – izvičaj...). Tako ne ljubljansščina in ne mariborščina nista bili zavestno postavljeni za zgled najboljše slovenščine in potemtakem tudi nista veliko vplivali na razvoj knjižne slovenščine, čeprav sta bili sami po sebi po svoje le »pri viru«, saj je tu izhajalo večinoma vse časopisje, tu deloval tudi radio, tu bili uradi, tu šolska središča...

Nevarnost »jugoslovanščine« je bila sicer nekajkrat očitna, vendar zanemarljiva, saj je vsak uradni pritisk v tej smeri nemudoma prebudil zdrav odpor in še močnejšo jezikovno samozavest in zavest.

Zibelko idealne slovenščine, po kateri smo vsi hrepeneli, smo torej pred vojno videli v slovenskem podeželju, predvsem na Dolenjskem in Notranjskem, ker se nekatera od teh narečij odlikujejo tudi po izredno blagglasni zvočni podobi.

Vojno in povojno obdobje je te razmere bistveno spremenilo: podeželje se je izpraznilo, vse je pritisnilo v mesta, v industrijo, v trgovino, v administracijo, skratka k »boljšemu« in »lažjemu« kruhu, mestna in delovna središča so se okrepila z delovno močjo od vsepovsod, tudi z neslovenskih področij, radio in televizija sta doživela nesluten razmah, tehnični napredek je sploh podivjal in pobesnel, tako da ni bilo več predvojnega zavetja in mirnega, nedotakljivega kotička, zibelke, kjer bi slovenščina nemoteno snovala svojo podobo.

Zunanji svet je pljusnil v to zibelko od vseh strani in z vsemi močmi, z osebnimi in propagandnimi vplivi. Mahoma se je slovenščina znašla na križišču svetov in križišču jezikov, kakor da smo noč in dan na živahnem sejmišču, kjer vse hrumi in kriči v modernem babilonu. Nemščina se je sicer umaknila, ker se je vsesplošno zamerila in osramotila, zato pa so s toliko večjo močjo in svinstvo pritisnili drugi jeziki, zlasti angleščina. Tudi sami ste bili temu priča, ko ste prihajali v staro domovino in ste našli tu podružnico ameriške, Ameriko v malem, saj so vas od vseh strani pozdravljale reklame, poimenovanja podjetij, trgovin in ansamblov, poimenovanja predmetov, izdelkov, blaga in priprav v tako imenovani mednarodni, se pravi angleški slovenščini.

Janko Moder

V zbirki Znameniti Slovenci sta pri Partizanski knjigi v Ljubljani izšli dve novi deli. Tokrat sta prikazana skladatelj DAVORIN JENKO in slovstveni raziskovalec FRAN LEVEC.

O znamenitem Slovincu Jenku je avtor akademik Dragotin Cvetko spisal doslej že dvoje knjig, zdajšnjo obravnavo življenja in dela moža, ki je leta 1860 uglasbil pesem Simona Jenka Naprej, pa je še razširil. Davorin Jenko je najprej predstavljen kot samorastnik, ki je po glasbeni plati krojil podobo šestdesetih let prejšnjega stoletja na Slovenskem, avtor znamenite slovenske himne pa je zapustil še vidnejšo sled v srbski glasbeni romantiki.

Drugega znamenitega Slovenca – Frana Levca – je obdelal Stanko Janež. Levec je bil sodobnik Davorina Jenka, ustvarjalne moči pa je namenjal raznovrstnemu ukvarjanju s slovensko književnostjo. Bil je eden od ustanoviteljev Ljubljanskega zvo- na, kot glavni urednik pa je v prvem desetletju izhajanja revije zbral okrog nje vse vidnejše slovenske literate. Slovensko matico je dvignil na raven osrednje narodne znanstvene in književne ustanove in zasnoval vrsto njenih zbirk. Načrtno je raziskoval slovensko kulturno preteklost in pripravil kritične izdaje del Levstika, Jurčiča, Erjavca in Valjavca.

Pri Mladinski knjigi v Ljubljani so v zbirki Vezi, ki načrtno predstavlja slovenskim bralcem najnovejše literarne stvaritve sodobnih ustvarjalcev narodov in narodnosti Jugoslavije, izšle štiri knjige.

UJEC NAŠEGA MESTA avtorja MILISAVA SAVIČA je splet štirinajstih novel. Savič sodi v generacijo mlajših srbskih ustvarjalcev, za svojega Ujca pa je prejel visoko literarno priznanje – Andrićevo nagrado. Delo je prevedel Tone Potokar. Drugo delo, ki ga je v slovenščino prevedel Janez Kajzer, so BRAZGOTINE pisca MIRKA ŠABOVIČA. Gre za sodobni roman iz delavskega življenja, ki je napisan v stilno izjemno bogatem jeziku. LUKA HRVAŠKEGA pisca ANTUNA ŠOLJANA in v prevodu Gitice Jakopinove sodi v sodobni čas in delno v najbližjo preteklost, BELA DOLINA Makedonca SIMONA DRAKULA pa je roman o kmečkem pravičniku Zmejku, ki je zrasel iz kamnitih tal planinske vasi v osamljenosti in v boju s surovo naravo. Roman je prevedla Nada Carevska.

BORIS SKET: ŽIVLJENJE V KRAŠKEM PODZEMLJU, Mladinska knjiga, Ljubljana. Avtor pričujoče knjižice je svoje prve podzemске dogodivščine doživel v družbi s svojim dedom. Skrivnostno življenje v večni temi, kjer skoraj ni čutiti razlik med letnimi časi, ga je tako pritegnilo, da se je pozneje tudi sam zapisal med jamarje. S svojim raziskovalnim delom je ugotovil, da je prav slovensko kraško podzemlje najbogatejše z raznimi oblikami življenja: od svetovno znane človeške ribice do številnih žuželk in polžev.

mislino na glas

Obletnica

So dogodki, ki se ti zapičijo v življenje kakor trn, katerega ne moreš izdreti in ga nosiš s seboj do konca svojih dni. Za nas, iz generacij, ki so jo doživele, je bila to prav gotovo okupacija.

Pred štirimi desetletji, v aprilu 1941, so Slovenijo zasedli Nemci in Italijani. V Ljubljano so vkorakale prve italijanske vojaške enote 11. aprila. Pred cerkvijo na Viču jih je pozdravil takratni ljubljanski župan dr. Jure Adlešič. Naslednji dan je italijanski komandant Ljubljane, divizijski general Federico Romero izdal razglas o zasedbi Ljubljane »z vso vojaško in civilno oblastjo«, ukazal oddajo orožja in predpisal policijsko uro. Tem prvim odlokom so sledili novi in novi. Dne 13. aprila je bil v Ljubljani že predstavnik fašistične civilne oblasti Emilio Grazioli in pet dni zatem prevzel vso civilno oblast na slovenskem ozemlju, ki ga je zavzela italijanska vojska.

S tem se je tudi pri nas sprožil plaz velike vojne z vsem tistim, kar prinaša s seboj; z junaštvi in zmagami, trpljenjem, porazi in žrtvami. Vsakomur od nas, ki je doživel in preživel tisti čas, je zapustil spomine, ki se vračajo in vračajo in ne bodo nikoli pozabljeni. Misel podoživlja dogodke, srečuje obraze ljudi, ki jih morda že zdavnaj ni več.

Mislím na aktivistko Natašo, učiteljico v Tomišlju, mlado, pogumno, napredno. Morala je v internacijo na Rab in zatem v Visco. Na Rabu je bila nočna bolničarka v lazaretu na moškem oddelku. Ni bilo zdravil, primanjkovalo je hrane in ljudje so umirali, umirali. A bila je pogumna in svoj pogum je delila bolnikom. In ponekod je res pomagala. Nekateri od teh, kmečkih ljudi iz Bele Krajine, ki so srečno preživelí Rab, so jo iskali po vojni, da bi se ji zahvalili. A Nataše ni bilo več. Res se je vrnila iz Visca v Ljubljano in spet je delala, a nekoč, ko je

odšla na blok na Dolenjski cesti, se ni več vrnila. Izginila je. Takrat je po Ljubljani in okolici divjala črna roka. Ljudje so govorili o truplih z žico zvezanimi rokami, ki so priplavala po Savi, o skrivnih pokopih na Žalah. Šla sem na Žale. Stari drobni župni upravitelj se je tresel in odkimaval, ne, ne, nobenega dekleta niso pokopali v tistih dneh, le nekaj zelo starih moških in žensk. Nisem verjela. Šla sem po pokopališču in iskala, svež grob brez rož. Bil je siv zimski dan, mrakoten. Sneg se je tajal in veter je čudno žvižgal med spomeniki. Nič nisem našla. Šele po vojni so našli Natašo – v skupnem grobu belogardističnih žrtev na Urhu nad Ljubljano.

Tudi Danica je bila učiteljica, a v tistih predvojnih letih, ko sem jo spoznala, je še obiskovala učiteljske v Mariboru. Ob počitnicah pa je bila doma in pomagala v očetovi trgovini v Ivanjkovcih. Bila je zelo lepo dekle. V zvezi z Danico se vedno spominim Trezike in njenih dvojčkov. Res je bila sirota. Kmalu po poroki je mož odšel na delo v Francijo in se ji oglašil enkrat ali dvakrat. Ko je zvedel, da pričakuje otroka, se ni oglašil več. Čakala ga je, mu pisarila, a pisma so se vračala. Potem ji je rdečica pobrala pujska in skoraj vse kokoši kuga. Res smola. Hodila je delat k sosedom, dokler je zmogla – za prgišče moke, nekaj jajčk, malo zabele. Potem pa sta prišla dvojčka. Videla sem ju, ko sta imela dva meseca. Bila sta tako krepka in lepa, ko sta ležela v lesenem koritcu, v katerem je Trezika prej najbrž krmila svinjo... Takrat mi je Trezika pripovedovala o Danici. Rekla mi je, če so sploh kdaj bili angeli, je Danica med njimi najlepši in najboljši angel. Saj ji je tako pomagala. Poslala ji je dve kuri in petelina, pa moke, jajčk, sladkorja, soli in petroleja in obljubila ji je delo v domači kuhinji in svoja dvojčka bo lahko vzela s seboj. In ker je bila dobra in zavedna, sta z možem postala aktivista. Zaprli so ju v mari-borski kaznilnici – med talce. O njej sem potem dosti pozneje brala pripoved nekdanje paznice, ki jo hvali kot izredno pogumno. Najprej je bil z nekaj drugimi talci ustreljen njen mož. Ko je to zvedela Danica, je prosila paznico, da naj ji izpolni zadnjo željo in popelje na dvorišče, kjer je bil ustreljen njen mož. To ni bilo lahko, a paznica ji je ustregla. Zvečer jo je preoblečeno kot kriminalko skozi pralnico odpeljala na zadnji del dvorišča, kjer so streljali talce. Pokazala ji je,

kje je stal njen mož. Danica je pokleknila, se sklonila in poljubila tla, ki jih je oškropila moževa kri. Potem se je zvrnala in rekla: »Hvala, zdaj sem mirna.« Pri naslednjem streljanju talcev je padla tudi Danica.

Velikokrat mislim na Danico in na vse druge žene in dekleta, ki so doživele podobno usodo in so njihova imena (ali pa tudi niso) vklesana v kamnite spomenike, mimo katerih hodimo dan za dnem in smo se jih tako navadili, da jih skoraj ne vidimo več.

Spominjam se tudi razstave šolskih spisov in spisa, ki se mi je skoraj dobesedno vtisnil v spomin: »Moja oče in mama sta bila partizana, moj ded pa je bil junak. Z babico sta skrila ranjenega partizana. A bila je izdaja in prišli so Nemci. Ded je vrata zaklenil in dolgo ni odprl, da smo lahko z babico in ranjencem pobegnili in se skrili v šupo za hlevom. Deda so ubili in hišo zažgali, mi pa smo se rešili. Izdajalec je pobegnil v tujino. Njegov sin pa hodi v našo šolo. Vsi smo ga zmerjali in nobeden ni hotel hoditi z njim in sedeti zraven njega. Zato je veliko jokal. Oče me je okregal in rekel, da fant ni nič kriv za to, kar je naredil oče. Ko je spet jokal, sem vstal in sedel v klop zraven njega. Učiteljica me je pohvalila. Tudi domov sva potem šla skupaj. Rekel je, da ga je sram tega, kar je naredil njegov oče in tudi mater je sram. Zato nista šla k njemu v tujino. Zdaj sva z Damjanom prijatelja. Skupaj piševa naloge. Tudi jabolka nam prinese, jaz dam pa njemu hruške medenke. Pravi, da bi bil rad šofer – reševalec. Jaz bom pa pilot...« Kdove, ali se je kateremu od njiju izpolnila ta želja?

Še in še prihajajo spomini. Vznikajo obrazi, zastrti s pezo let. Med njimi je ameriški rojak, visok in suh, ki so ga obklesala leta in trdo življenje. Pred leti smo se srečali in mu zaželeli dobrodošlico na rodnih tleh.

Bil je dobre volje in povabil nas je v prijazno krčmo ob cesti na pomene. Pripovedoval nam je o svojem življenju, o ženi, ki je umrla, o otrocih, ki so odšli in si ustvarili družine. Potem je povedal, da prinaša s seboj nekaj posebnega, zanj zelo dragocenega. Odprl je kovček in vzel ven sliko v pozlačenem okvirju. Ko je odvil papir, smo zagledali mladoporočena izpred mnogih desetletij – dva nasmejana obraza zalega kmečkega dekleta in brkatega moža, ljubeče nagnjena drug k drugemu. A bila sta samo obraza, vse drugo je bilo

obžgano. Obraza sta bila kakor iztrgana iz ožgane slike in prilepljena na podlago ter obdana z okvirjem. Zvedeli smo, da je bila to poročna slika rojakovih staršev. Nemci so med vojno ubili brata in zažgali domačijo. Sestra je kasneje na pogorišču našla ožgano poročno sliko staršev in jo poslala bratu v Ameriko. Dal jo je v okvir in zdaj se z njo vrača na obnovljeno domačijo. Nasmehnil se je grenko in z roko pobožal obraza staršev za steklom. »Ja, vojna, vojna, kaj vse je naredila.«

Res je tako, ali ne?

Ina

filatelija

Skupnost jugoslovanskih PTT je 21. januarja izdala priložnostno znamko za 2,50 din v počastitev stoletnice rojstva politika dr. Ivana Ribara.

Dr. Ivan Ribar (21. 1. 1881 Vukmanić pri Karlovcu – 2. 2. 1968 Zagreb) je študiral pravo in doktoriral na Pravni fakulteti v Zagrebu. Bil je med ustanovitelji Hrvatske narodne demokratske stranke in član skupnega parlamenta v Budimpešti. Leta 1920 je bil izvoljen za ljudskega poslanca Demokratske stranke, kasneje pa tudi za predsednika njenega glavnega odbora. Po ukinitvi ustave leta 1929 je bil dr. Ribar v opoziciji, skupno s svojo stranko. Od leta 1937 je pripadal levemu krilu Demokratske stranke.

Leta 1941 se je dr. Ivan Ribar odločil za sodelovanje s Komunistično partijo Jugoslavije na čelu z Josipom Brozom Titom in sprejel politično linijo narodnoosvobodilnega gibanja. Na zasedanjih AVNOJ v Bihaću leta 1942 in v Jajcu leta 1943 je bil izvoljen za predsednika izvršnega odbora AVNOJ. Leta 1944 je bil izvoljen za predsednika prezidija začasne skupščine Jugoslavije. Leta 1945 je postal predsednik prezidija ustavodajne skupščine, po sprejemu ustave pa je bil izvoljen za prvega predsednika Ljudske skupščine FLRJ. To funkcijo je opravljal vse do leta 1953, ko je bil upokojen. Od leta 1945 dalje je bil član izvršnega odbora Ljudske fronte oziroma Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije in glavnega odbora

SZDL Hrvatske, vrsto let pa je bil tudi predsednik Zveze filatelistov Jugoslavije.

Osnutek za znamko (slavljenčev portret) je naredil Dušan Lučić, akademski slikar iz Beograda. Dvobarvni ofsetni tisk je oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v prodajnih polah po 25 kosov. Iz objave emisijskega načrta povzemamo, da je naklada znamke 750.000 kosov.

Kot običajno je na dan izdaje znamke dala Jugomarka v prodajo ovitek prvega dne, ki je stal 2,50 din oziroma z znamko 5,00 din.

vaš kotiček

Dopisovanje – po angleško

Mlada Avstralka nam je poslala prijazno pismece, v katerem nam izraža željo, da bi se dopisovala s Slovenci. Ker je dopisovanje možno v angleškem jeziku, objavljamo kar njeno angleško pismo. Mladi Slovenci, ki se učite angleško, oglasite se ji!

We are learning about Yugoslavia at School and my teacher has given me your address to write to you.

I am a little Australian girl, and my name is Kylie Gardiner. I am ten years old, about 4 feet high, with blonde hair and blue eyes. I have four brothers and one sister, we live on the beach front. My brothers are called Gene, Andrew, Daniel and Benjamin, my sister is called Heidi.

I am enclosing a photo of myself. Please could you write and tell me about yourself and send a photo. My address:

Kylie Gardiner, 93 Marine Pde, Kingston, S.E.S.A. 5275, Australia

Voščila

Ljubemu vnuku Jesenu Tepeš želim ob njegovem 7. rojstnem dnevu vse dobro v življenju in mu pristrčno čestitam. Želim, da bi bil dober do svojega ateka in mamice, da bi imel rad svojega bratca Marka in se dobro učil v šoli. Pristrčno pozdravljam tudi vse ostale v Virginiji in moje ostale otroke v New Yorku!

Oma-mama Marija Tepeš

Sem filatelist, zbiram žigosane znamke naslednjih dežel:

Francije, Velike Britanije, Švedske, Finske, Norveške, Danske ter nežigosane USA in Združenih narodov.

Morda je med jugoslovanskimi izseljenci kdo filatelist in želi menjavati znamke iz naštetih dežel? Piše naj na naslov: Sterle Anton, 61210 Ljubljana Šentvid, Kurirska 3, Jugoslavija. Menjava po katalogu MICHEL ali YVERT.

slovenski lonec

Gorenjski krapi s sirom

Pol litra ajdove moke poparimo s pol litra slanega kropa in s kuhalnico dobro premešamo. Ko se testo nekoliko ohladi, ga stremo na desko, ki smo jo pomokale s pšenično moko, ga nekoliko pognetemo in takoj razvaljamo pol mezinca debelo ter zrežemo na štirioglate krpe. Nadev pripravimo iz pol kg mehkega sira, ki smo mu vmešale 2 žlici kisle smetane, 1 jajce, 1 do 2 pesti krušnih drobtin in soli. Na vsako krpo testa damo pol žlice nadeva in krpo stisnemo ob robeh. Krape kuhamo v osoljeni vreli vodi 8 minut. Kuhane in odcejene zabelimo z ocvirki ali z na maslu precvrtimi drobtinami.

Vinska pogača

Tri nekaj dni stare zemlje ali enako količino belega kruha zrežemo na za mezinec debele rezine in jih na hitro ocvremo na maslu in zložimo na krožnik. V lončku zavremo 3 dcl črnega vina, ki smo mu dodali dišave – cimet, nageljnovne klinčke, sesekljano limonino lupinico in 10 dkg sladkorja. S tem polijemo ocvrte rezine in pustimo, da se dobro napoje. Zatem olupimo 6 srednje debelih jabolok in jih zrežemo na rezine. Testo zamesimo iz 20 dkg moke, 3 žlic mlačne vode, soli, žlice kisle smetane, jajca in 5 dkg surovega masla ali margarine. Počivati mora pol ure. Zatem ga razvaljamo za pol mezinca na debelo in damo v pomaščen pekač tako,

da visi na vseh straneh za dva prsta roba. Na testo damo jabolka, na jabolka pa pripravljene v vinu namočene rezine in nanje spet jabolka, ki jih potresemo s sladkorjem. Vse pokrijemo s testom, ki visi čez rob pekača. Po vrhu pomažemo pogačo z raztepenim jajcem in pečemo v srednje vroči pečici pol ure. Pečeno zrežemo na kose in potresemo s sladkorjem.

Dobra orehova potica

V skodelico damo 4 žlice toplega mleka, žličko sladkorne sipe in 2 do 3 dkg kvasa in pustimo, da vzhaja. V večji skledi vmešamo 3/4 l toplega mleka, 10 dkg sladkorja, 12 dkg surovega masla, kavno žličko soli in 1,10 kg moke.

Vse dobro zmešamo, zatem dodamo narasli kvas in dva rumenjaka. Testo dobro stepamo, dodamo žlico olja ali druge maščobe, potresemo testo z moko, ga pokrijemo in pustimo na toplem, da vzhaja. Iz tega testa napravimo dve srednje veliki potici. Orehov nadev pripravimo takole: četrt litra mleka zavremo, mu primešamo dve žlici medu in 20 dkg mletih orehov in pustimo vreti še 2 minuti. Nato dodamo nadevu 2 pesti krušnih drobtin, 5 dkg surovega masla, drobno zrezano lupino od pol limone, ščepec cimeta in nageljnovih klinčkov. Ohlajenemu nadevu dodamo še 3 žlice sladkorja in 2 žlici ruma. Ko razvaljano testo namažemo s tem nadevom, ga povrh potresemo še s 4 dkg zmletih orehov.

ODDAJE RADIA LJUBLJANA ZA SLOVENCE NA TUJEM IN ODDAJE RADIA JUGOSLAVIJA

● Oddaja »Za slovenske izseljence« – na sporedu vsako soboto od 21.30 do 23.00 na srednjem valu 326,8 metra ali 918 kiloherzov.

● Oddaja »Besede in zvoki iz logov domačih« – na sporedu vsak petek od 22.30 do 23.00 na srednjem valu 326,8 metra ali 918 kiloherzov.

● Kratka informativna rubrika »Dobro jutro, dragi rojaki na tujem« – na sporedu vsak dan razen nedelje po poročilih ob šesti uri zjutraj na prvem programu radia Ljubljana.

● Kratka informativna rubrika »Našim rojakom po svetu« – na sporedu vsak delavnik po poročilih ob 22. uri na prvem programu.

● Oddaja Mladi mostovi – namenjena otrokom na tujem. Na sporedu vsako soboto ob 19.35 na srednjem valu 326,8 m ali 918 kiloherzov.

● Naše poslušalce na tujem tudi obveščamo, da lahko prek kratkovalovne postaje Radia Jugoslavija dvakrat na teden spremljajo oddaje v slovenščini, ki jih oddaja ta radijska postaja. Vsak ponedeljek prenaša Radio Jugoslavija oddajo Radia Ljubljana in sicer večerna poročila ob 22. uri. Vsako soboto pa prek kratkovalovnih

oddajnikov Radia Jugoslavija lahko poslušate daljšo, govorno glasbeno oddajo, ki jo prav tako pripravljajo v Radiu Ljubljana. Oddaja je na sporedu vsako soboto od 10. do 11. ure po jugoslovanskem času. Obe oddaji Radia Ljubljane lahko slišijo rojaki v Zahodni Evropi, Severni in Južni Ameriki ter Avstraliji.

In še valovne dolžine: kratki valovi: 41,43 metra, 31,18 metra in 25,56 metra ali 7240 kiloherzov, 9620 kiloherzov in 11.735 kiloherzov.

Radio Jugoslavija obvešča tudi tujo javnost o družbenoekonomskem življenju v Jugoslaviji, o njeni neuvrščeni politiki, mednarodni aktivnosti in o pogledih na svetovna dogajanja. Zato oddaja program tudi v tujih jezikih: angleškem, francoskem, ruskem, španskem, arabskem, nemškem, albanskem, grškem, italijanskem in v bolgarskem jeziku.

Valovne dolžine Radia Jugoslavije: 31.19 m, 41.44 m in 49.18 m – za oddaje v slovenskem jeziku, kratki valovi, ponedeljek ob 22. uri. Oddaje v angleškem jeziku pa so vsak dan od 15.30 do 16. ure na valovnih dolžinah 19.61, 19.69 in 31.19 metra, od 18.30 do 19. ure na 25.56, 31.19 in 49.18 metra, ob 20.00 do 20.30 na 31.19, 41.44 in 49.18 metra ter ob 22.15 do 22.30 na valovnih dolžinah 31.19, 41.44, 49.18 in 236.6 m. Ta program je mogoče poslušati tudi na UKV-FM področju na frekvenci 102,9 MHz. Za vse informacije, pripombe in želje se obračajte na naslov: Radio Jugoslavija, Hilendarska 2 a, 11000 Beograd, P. O. Box 200.

exoterm

Kemična tovarna Kranj

Livarji, vaši tehnološki problemi bodo rešeni, talili in ulivali boste ekonomično, če boste uporabljali naše proizvode:

- talila za zaščito, rafinacijo, degazacijo, dezoksidacijo in modifikacijo barvnih in lahkih kovin
- eksotermne zmesi za oblaganje in posipanje napajalnikov
- druga pomožna livarska sredstva

Za nasvete in podrobnejša pojasnila se obrnite na našo tehnično-komercialno službo

Instalacije · grosuplje p.o.

GROSUPLJE, ADAMIČEVA 51 - TELEFON: 771 031 - TEKOČI RAČUN: 50130-601-31182

Inlesova okna pomagajo varčevati

Ukrepi za varčevanje energije s toplotno zaščito zgradb, kamor sodijo med drugim izolacijske stene ter boljša vrata in okna, lahko pomembno prispevajo k izboljšanju energetske bilance države. Izračunali so npr., da spustijo zahodnonemška gospodinjstva skozi stene in okna toliko energije, da bi zadostovala za celotno francosko industrijo. Celo bogati Američani se zdaj množično odločajo za toplotno zaščito svojih domov zaradi vrtoglavega naraščanja cen energije.

Glede tega so posebno zadnji čas tudi pri nas zahteve kupcev vse večje. Skozi okno seveda ne sme pihati, okno mora varovati prostor pred padavinami, poleg tega mora okno zadrževati čimveč toplote in biti čimboljši zvočni izolator. Čiščenje in vzdrževanje mora biti čim preprostejše, okno se mora odpirati in zapirati, poleg tega pa mora biti izdelano tako, da je možno namestiti nanj ali obenj senčila, kot so rolete ali polkna.

Vsem tem zahtevam ustrezajo okna, ki jih izdelujemo v ribniškem Inlesu, kjer smo se specializirali za proizvodnjo stavbnega pohištva.

Ribniški Inles smo ustanovili leta 1962, ko se je združilo pet lesnoindustrijskih podjetij iz ribniške in kočevske občine. Inlesova letna proizvodnja je danes 500.000 oken in vrat.

V tovarni Inles v Ribnici

Leta 1974 smo v Inlesu začeli izdelovati lamelirana okna, ki smo jih prej razvili v lastni razvojni službi. S tako imenovanim visokofrekvenčnim lepljenjem tanjših letev, ki imajo večjo trdnost kot letve iz enega kosa – izdelujemo zdaj okna. Pri Inlesu smo bili prvi v državi, ki smo začeli tako lepiti les za stavbno pohištvo.

Tehnologija lameliranja omogoča dodatne programe, kot so mizne plošče, kuhinjski pulti, palice, mizarški elementi in podobno, za katere je po svetu izredno veliko povpraševanja. Te izdelke tudi že izvažamo, ne da bi pri tem izvozu uporabili uvožen les ali drug material.

Konstruktorji Inlesa so imeli dve leti časa, da so našli čimboljše rešitve za izolacijske sposobnosti vrat in oken. Prototipe oken so redno testirali v zavodu za raziskavo materiala v Ljubljani, od koder so konstruktorji dobili natančne podatke o testiranju, izgubah energije in vsakršni izolaciji, ki jo kupci pričakujejo od oken, zadnji čas tudi o zvočni izolaciji.

Letos je začel Inles izdelovati okna po najvišjih jugoslovanskih in tujih standardih. Že s temi okni, ki jih imenujemo »inovak«, je mogoče prihraniti do 20 odstotkov energije v primerjavi s klasičnimi netesnjenimi okni.

Drugo novost, ki jo uvaja Inles, bodo kupci spoznali v začetku prihodnjega leta. To bo vakuumsko impregnacija izdelkov, ki bo dopolnjevala lameliranje. Medtem ko zdaj le površinsko zaščitimo izdelke, bodo od prihodnjega leta dalje les impregnirali tri do pet milimetrov globoko. To bo imelo več praktičnih vrednosti: takšnih izdelkov ne bo treba tako pogosto obnavljati, ker jim ne bodo prišle do živega niti vremenske razmere niti glivice in mrčes, poleg tega pa bo kupec porabil manj površinske barve za končni premaz.

Tako obdelani in zaščiteni izdelki bodo dosegli najvišji kakovostni razred. Vakuumsko impregnacija za stavbno pohištvo je celo na vsem svetu dokaj nov postopek, ki ga v Jugoslaviji uvaja prav Inles.

Prihodnje leto bomo v Inlesu uvedli dodaten program, zasnovan na istih načelih kot je letošnji »inovak«. Novi program imenujemo »kombivak« – kombinirano vakuumsko impregnirano vezano okno. Izdelano bo iz lameliranega, vakuumsko impregniranega lesa, zasteklitev pa bo dvojna ali trojna. V jugoslovanski množični serijski proizvodnji doslej niso izdelovali boljšega okna: njegove toplotne izolacijske sposobnosti bodo za 40 odstotkov boljše, kot so pri klasičnih oknih; za toliko se namreč pri novih oknih zmanjša izguba toplotne energije. Ker bo že samo okno odlično, se bo kupec lažje odločil za cenejša senčila, ki bodo imela samo funkcijo senčila, kajti toplotno in zvočno zaščito zagotavljajo že osnovna konstrukcijska okna.

Vsekakor je vredno omeniti Inlesovo sodelovanje s Kovinoplastiko iz Loža. Za novi Inlesov program je Kovinoplastika začela izdelovati izpopolnjeno in močnejše okensko okovje, ki bo okno trdno držalo v okvirih, da se ne bo povešalo. Po svojih funkcijah pomeni to okovje na jugoslovanskem trgu popolno novost.

Ribniški Inles tako pomaga večkratno varčevati: Inlesova okna in vrata so skoraj izključno iz domačega lesa, izdelana so tako, da je njihovo vzdrževanje preprosto in da je življenjska doba dolga, skoznje pa uhaja tako majhen odstotek toplote in prihaja tako malo cestnega hrupa, da je to – kot so pokazale raziskave – dosežek, ki se uspešno kosa z dosežki vseh ostalih proizvajalcev stavbnega pohištva tako pri nas kot kjerkoli drugje v svetu.

inles inovak okna

inles

Industrija stavbnega pohištva Ribnica

tel. 061/861-411

telex 31 262 yu inles

žiro račun: SDK Ribnica, št. 51310-601-13250

okna so vakuumsko impregnirana in površinsko obarvana z lazurnim premazom;

kvalitetno zakrito enoročno vrtljivo nagibno okovje z regulacijo naleganja in povesa kriča (nastavljivi čepi in nastavljive škarje), ojačan spodnji kotni tečaj;

posebno dimenzionirani aluminijški odkapnik s plastičnimi končniki;

skrbno izbran les smreke/jelke z vlažnostjo $10 \pm 2\%$;

okenski profili so troslojno lamelirani po visokofrekventnem postopku;

optimalen presek lesa;

odlična neprepustnost za vodo, skupina C;

odlična neprepustnost za zrak, skupina C;

solidna toplotna izolacija
 $k = 2,6 \text{ W/m}^2 \cdot \text{K}$,
 $a = 0,1 \text{ Nm}^2/\text{hm Pa}$;

vakuumsko impregniran in lameliran les – stabilnost in trajnost;

enostavna in funkcionalna uporaba.

izolacijsko steklo;

trajno elastični silikonski kit;

poseben podložni tesnilni trak;

utor in odprtine za prezračevanje in odto eventualne kondenzne vode v zasteklitveni brazdi;

posebno oblikovan turbulenčni utor, ki skupaj s tesnilom omogoča odlično neprepustnost za vodo in zrak;

posebno naokoli tekoče tesnilo;

odtekalni nagib 15° ;

Prodajna skladišča:

Ribnica, Kolodvorska, tel. (061) 861-212
Apatin, Sončanska b. b., tel. (025) 77-041
Čuprija, Ul. cara Lazara 92, tel. (035) 61-409
Jurdani-Opatija, Jurđani, tel. (051) 741-330
Niš, Ul. Mramoska b. b., tel. (018) 65-335

Nova Pazova, Leninova 89, tel. (022) 331-155
Slavonski Broč, Svačićeva ul. 1, tel. (055) 231-026
Slavonska Požega, Beogradska b. b., tel. (055) 72-845
Vinkovci, Ul. Moša Pijade 101, tel. (056) 11-367

rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

“Yugoslavia has Succeeded in Reaching an Important Turning-point“

In a special supplement the "Financial Times" of London recently wrote about trade relations with Yugoslavia and pointed out that, by the end of 1980, "it has become obvious that Yugoslavia has succeeded in reaching an important turning-point in her foreign trade situation."

In the article, entitled "The Economy has come back onto the right lines" the opinion is expressed that events during recent months have proved that the highly-developed Yugoslav political and economic system can gather enough will-power and strength to put its "economic house" in order.

"Among foreign bankers and the Yugoslav officials in Belgrade a new kind of quiet optimism can be felt, for the Yugoslav Economy has already come quite far along the road for the creation of new conditions for further balanced growth," writes a prominent journalist of this paper, Anthony Robinson.

The "Financial Times" then provides detailed statistical data concerning the decrease in the Yugoslav foreign-trade deficit and the increase in income originating from several other

sources (e. g. tourism, the savings of Yugoslav workers temporarily working abroad), and points out that Yugoslavia has achieved the goals set by the stabilization programme with respect to its balance of payments situation, too.

The basic elements of the Yugoslav programme for the stabilization of the Economy are then mentioned, and it is pointed out that the main goal in 1981 is "to continue with the stabilization process and to increase the efficiency of the Economy."

In a special article devoted to Yugoslav-British trade relations the author points out that there is a large deficit on the Yugoslav side and discusses the possibilities for improving trade relations. "Possibilities for trade between Great Britain and Yugoslavia are potentially good, yet the present figures might be misleading." Therefore the author calls for "greater understanding" in British economic circles. He concludes by pointing out that "more effort should be made on both sides" to increase the trade exchange, and in particular Yugoslav exports to Great Britain.

What Slovenes Think about the Pollution of the Environment

The pollution of the environment in Slovenia has reached a stage when it has become a general social problem of the sort which requires that a part of people's personal income should be set aside for the purpose of its solution. This assumption has been largely

confirmed by a survey about the attitude of Slovenes towards the problem of environmental pollution.

The survey was organized by the Institute for Geography at the "Edvard Kardelj" University in Ljubljana. The questionnaire on which the survey

is based was prepared by Dušan Plut, M. Sc. in the middle of last year. A special effort was made to select as representative a sample of the population as possible. Some results of the survey are, at a time of particularly high air-pollution in Ljubljana and urgent ecological problems elsewhere in Slovenia, of immediate importance.

The survey has provided the first relatively reliable data as to how serious the pollution of environment is felt to be by the Slovene population. Over three-quarters of the respondents think that the environment is highly polluted in some places, the number of respondents expressing this view being greater in the urban than the rural areas. Only one percent of respondents are of the opinion that there is no pollution of the environment in Slovenia. According to the respondents the most severely polluted towns and areas in Slovenia are the following: Celje, Ljubljana, Jesenice, the Zasavje region, Maribor, Mežica, Ruše and Koper. The results of the survey show that people are most often concerned about the pollution of rivers and streams (40 %), the pollution of the air (29 %), the creation of unofficial rubbish-dumps (20 %), the pollution of the soil and the use of arable land for building sites. It is interesting to note that very few people are aware of the dangers caused by excessive noise (only 1,5 %), and that although air pollution is dangerously high in Celje and Ljubljana, the inhabitants of these two towns are more worried about the pollution of rivers and streams.

The polluted environment has led a fifth of the Slovenian population to the idea of changing their permanent place of residence and moving to a less polluted area. This is the case almost exclusively with people living in towns. This possibility has been considered by 60 % of the respondents in Celje, 32 % in Ljubljana and 24 % in Maribor. As many as 60 % of the respondents in Celje and 44 % in Maribor are of the opinion that the pollution of the environment is the most pressing social problem, whereas the respondents in Ljubljana still give priority to other social problems, only 28 % of them considering the pollution of the environment to be the most urgent one.

The inhabitants of the most severely polluted towns are prepared to give their own financial contribution towards the improvement of the environmental situation. In Celje as many as 80 % of the respondents were in favour of such a contribution, whereas the results obtained in Ljubljana were much less favourable. The people of Ljubljana are apt to ignore the pro-

blem of environmental pollution as soon as it comes to their own participation in its solution.

All respondents expect a great deal from the training of young people in the spirit of the protection of the environment, and many of them think that children should be taught about the protection of the environment already before they start going to school. However the majority of respondents are against the idea that ecology should be taught at school as a new, independent subject. Instead, the complex ecological problems should be integrated into the framework of the existing curricula.

And how do the respondents see the ecological future of Slovenia?

The survey has shown that the majority's view is quite a pessimistic one. Only one quarter of the respondents believe that pollution will be decreased or even entirely eliminated. A good tenth of the respondents hope that it will be possible to keep pollution within present limits, whereas 62,5 % think that pollution will increase further in the future. One of the lady respondents from Ljubljana has even said that "the environment has already been completely spoilt and no amount of money will cure it".

Ballet Biennale in Ljubljana

The Ninth Yugoslav Ballet Biennale will be taking place in Ljubljana from June 15th to June 29th, 1981, within the framework of the 29th International Summer Festival. All the ballet ensembles of the Yugoslav Theatres will be taking part, with the exception of those from Priština, Rijeka and Osijek.

The following works have been included in the programme: Prokofiev's "Romeo and Juliet", "Lectovo srce" ("Sweetbread Heart") by Baranović, "Francesca da Rimini" by Tchaikovsky, "Tales of Hoffman" by Offenbach, "Peter Klepec" by Škerl, "Songs of Love and Death" by Mahler, "Love for Love" by Henrikov, "Adam and Eve" by Zoran Hristić and "The Ohrid Legend" by Stevan Hristić.

The Biennale will be accompanied by talks after every performance, news bulletins and some ballet films.

The 3rd Symposium of Yugoslav Ballet Ensembles will take place on June 28th and 29th. The following themes will be dealt with at the Symposium: foreign influence on the style of Yugoslav ballet, the choreographic work of Margarita Froman, the cho-

reographic work of Peter Golovin, Yugoslav ballet. The Ballet Biennale will be accompanied by a panel consisting of the top Yugoslav experts on ballet, who will make awards to the best ballet ensemble and individuals.

Youngest Bishop in Yugoslavia Consecrated in Maribor

Many visitors attended the consecration of the new Bishop of Lavantinerne, which was held recently at the cathedral in Maribor. The visitors included over 200 Slovene priests, some of them from Slovene Carinthia and Tržaško, as well as representatives of the Republic of Slovenia's Committee for Relations with Religious Communities, and of the City of Maribor's Socialist Alliance of Working People organization. Bishop Franc Kramberger was consecrated by the Vatican's Ambassador to Belgrade, Monsignore Michele Cechini, while dr. Alojzij Suštar from Ljubljana and dr. Johann Weber from Graz assisted in the consecration ceremony.

The ceremony was not attended by Bishop dr. Vekoslav Grmič, who was one of the main candidates for this position, as he was one of the most respected Slovene theologians and had deputised for the late Bishop of Maribor, Držečnik. It's interesting to note that the new bishop, who was born in 1936 at Voličina pri Lenartu in Slovenske gorice and will be the youngest bishop in Yugoslavia, completed his thesis under the guidance of dr. Grmič.

Šoštanj Cut in Half

Because of the excavation of lignite about 1400 hectares of land will be affected in the Šoštanj area, of which 420 hectares will be permanently covered in water.

Almost half of Šoštanj will sink, including the whole of the northern part of the town. In the Šoštanj area a total of 2100 inhabitants will have to be resettled, and about 950 from the region of Družimir, Gabrke, Topolšica, and Metleče. According to the new urban plan for Šoštanj, replacement dwellings will be found for 1300 inhabitants, whereas 900 people will have to find somewhere to live in the nearby areas.

Although Šoštanj will be practically split in half due to mining activities, it will nevertheless remain a live town, which will provide the shops, employment, culture, and social services which people need every day.

Pension for Yugoslav Partisans in Australia

The problem of providing pensions for the veterans and fighters of the National Liberation War in Yugoslavia, living in Australia, has obtained a positive solution in the Australian parliament.

According to the Australian parliament's decision, Australia has recognized the National Liberation Army of Yugoslavia as part of the Allied forces from December 22nd, 1941, when the last Proletarian Brigade was set up. This means that partisan fighters who joined the National Liberation Army after this date have the right to a pension. When this decision was made it was stressed that those belonging to the Chetniks do not have the right to a pension, as they belonged to irregular forces, and from the Teheran Conference of November 1943 were regarded as units in the service of enemy forces.

Luče and Zreče - the Best-Kept Towns in Slovenia

The winners of the 12th Contest for the best-kept Slovene tourist towns and villages in 1980 are Luče and Zreče. Second place is shared by Celje and Veržej, third place by Cerklje na Gorenjskem and Velenje, fourth place by Dolenjske toplice and Preddvor, and fifth place by Lesce and Ptuj.

After six years the pleasant village of Luče, situated among the hills of the Upper Savinja Valley, has again won first place, together with Zreče. Luče is a well laid-out, thriving and extremely hospitable village with many plans for the future.

Zreče has reached the top place among the Slovene towns and villages for tourists for the first time — and it well deserves it. Why? According to the special commission of the Tourist Association of Slovenia, Zreče can serve as an example to all Slovenes of what community spirit and joint creative endeavour by all the inhabitants,

from schoolchildren to the tourist workers and all local people, mean. They are striving like one man for the progress of their village which they have put in perfect order. In short, Zreče is a fine example of reciprocity and solidarity, which are reflected both in the external and the internal image of the village.

As has been pointed out by the members of the Commission, the town of Celje has two main features, the one characterized by the problems caused by its industry with which the people of Celje and the wider Slovene public have been wrestling, more or less successfully, over several years, and the other, a much more attractive one, involving a highly pleasant park along the Savinja river and other cleverly arranged green areas, well-kept gardens, masses of flowers, several large and small restaurants, the carefully preserved cultural heritage, well-arranged pedestrian zones, and most optimistic tourism enthusiasts, who are not dismayed even by the most gloomy weather forecast.

Veržej is a pleasant village spread out between fields of narcissi and green meadows. In its inns the visitor is welcome with genuine hospitality and in the shops one can find many things not available in our urban centres. Schoolchildren, together with their teachers, look after the flowers. The local people have managed to get all the local streets asphalted by collecting the necessary money entirely through their own voluntary contributions. And their new bus station is so modern that one feels as if one were in a space rocket.

Velenje is a town which has firmly kept its place among the tourist towns and villages of Slovenia, in spite of its rapid economic, urban and population growth. Although the ground has been sinking in places due to coal-mining the people of Velenje carry on with their efforts to preserve and even improve the appearance of their town.

As far as Cerklje na Gorenjskem is concerned, there is not much new to tell, for this village has been among the best-kept towns and villages of Slovenia at least ten times up till now.

Luče in the Savinjska dolina (The Savinja Valley) — one of the best-kept Slovene tourist towns

Even if Preddvor were without its natural beauty — a small artificial lake and Mt. Storžič in the background — it would still, according to the Commission, be able to compete well with other towns and villages. The good reputation Preddvor has in tourist circles has been further spread into the world, from Istanbul to Hamburg, by the popular local folk-dancing and singing group of young tourist enthusiasts.

Recent progress in the field of tourism has raised Dolenjske Toplice to an almost unbelievably high level as compared to the old days. The local people can be proud not only of the health-spa alone but also of their new school-building and the village as a whole.

Lesce prides itself upon its neatly-kept backyards, nice lawns, balconies full of flowers and other features displaying the traditional sense of tidiness characteristic for Gorenjsko. And, together with the people of Lesce, we can all be proud of one of the most beautiful and best looked after camping-sites, at Sobec.

Ptuj has entered the 1980 competition, as in past years, with several projects for its improvement. Thus new paths have been laid out, with parks, lawns, benches, and lights next to the River Drava. The facades of many buildings have been restored, and the restaurants, inns and shops are well laid-out.

Every year there are, in the towns and villages of Slovenia making the most effort, fewer high and shabby fences, fewer garden gnomes and similar objects, fewer old and ineffective door signs on shop and inns.

Apart from the towns and villages competing to be nominated the best-kept in Slovenia the special commission of the Tourist Association of Slovenia again made special recognition of Petrol's filling-stations, which are so well laid-out, with flowers and grassed areas, that they could serve as an example to Slovene towns and villages entering the competition.

Back to Healthy, Home Cooking

"Cabbage, turnips, carrots — a poor life" ("zelje, repa, korenje — slabo življenje"). In the past this Slovene proverb used to accompany the Slovene peasant throughout his life. The food which the Slovene soil provided was a synonym for poverty, for our

peasant had no money for meat and other luxuries. He used to eat simple popular dishes and he invented recipes of his own. If we consider a proverb from the Cerkljansko area, "Eighteen times cabbage and here comes Sunday again", we can see how important a role cabbage used to play in Slovene popular cooking.

The Association of School and Specialist Teachers of Domestic Science has recently organized a seminar for the purpose of promoting popular dishes in our everyday cooking, especially in kindergartens, school canteens and also restaurants.

There are over 1,000 popular dishes registered in Slovenia. Quite a lot of them are included in the everyday menu, yet the number of these is still too small considering their importance in healthy and good nutrition.

Dr. Dražgost Pokorn, a doctor and a specialist on nutrition, a writer of books on cooking, points out the following: »We can say that there is no popular Slovene dish which could not be included in our everyday ordinary and diet menus. Our everyday meals should consist of new popular dishes as well, for they are good, tasty and economical. In order to make this possible we should acquaint our children with these dishes so that they'll get used to them while they are young.«

Popular dishes are important also from the point of view of tourism. During the last twenty years several national restaurants have been opened in Slovenia, but gradually some of them have turned into restaurants offering mostly dishes of foreign origin and neglecting the genuine Slovene popular dishes.

According to the Director of the Catering and Hotel-keeping School Centre in Novo mesto, Marko Ivanečič, "The Slovene popular dishes form a part of our past, our history. They belong to our technological heritage and they prove, together with our popular customs, handiwork, national costumes and typically furnished houses, our originality, our national existence and way of life in the past. A lot of such evidence has been forgotten and discarded, which indicates a careless attitude towards our national heritage. This attitude has recently been changed to a certain extent thanks to a great number of tourists who ask for our original and typical popular dishes. They show a keen interest in our way of cooking, for it is also through the latter that the customs and culture of a particular people can be understood. It is very often

the case that a lot of people like the taste of, say, parsley, thyme, origano, saffron, etc., yet these spices are only seldom used in preparing food."

Prešeren's Homes

The treasures of Slovene Museums

France Prešeren was born on December 3rd 1800 at Vrba, a small, interesting Carniolan village, with a row of typical houses, a village square and a lime-tree in the centre. In the old days the 200-year-old lime-tree (which was planted in place of an even older one) used to be surrounded by sixteen stones. According to one of the authors of a guide-book around Vrba, Ivan Sedej, these stones corresponded to the sixteen households making up the village before the 18th Century, for, in accordance with tradition, each farmstead used to have a "seat" under the limetree. Fourteen farms used to enjoy a full right and two farms half common-land rights. It was under the lime-tree that the masters of the farms used to get together, talk about various things, settle minor disputes and complain about high taxes.

France Prešeren was the third child of his father Simen and mother Mina. When he was a boy he was first sent by his parents to stay with his great-uncle Jožef, a vicar at Kopanjski Grosuplje, so as to get prepared for school. Then he attended the first two years of elementary school in Ribnica. He completed the third grade of elementary school in Ljubljana, where his headmaster was Valentin Vodnik, an early Slovene poet. After six years of secondary Classical school, Prešeren entered the School of Philosophy, completed two years and left for Vienna where he finished his third year of philosophy. He then enrolled in the Department of Law at the University of Vienna where he graduated and was promoted Doctor of Law in 1828.

Prešeren wrote his first poems before 1825. According to written evidence, he had, by that time, written a whole volume of poems in the Slovene language and had shown them to some of his fellow-students in Vienna, and also to the well-known slavist, Jernej Kopitar. The latter did not understand Prešeren's poems. Only three poems from this early period have been preserved, the rest of them were destroyed by Prešeren himself.

Prešeren's first poem to be published was "Dekelcam" ("To the

Girls"), which appeared in "Ilirski list" ("The Illyrian Paper") in 1827. Then he introduced his poetry to the readers of the almanack "Kranjska Čbelica" by submitting three poems, "Povodni mož", "Lenora" and "Slovo od mladosti" ("A Farewell to Youth"), all published in the first volume and followed by his "Nova pisarija" in the second volume of "Kranjska Čbelica".

Julija

The poems belonging to the Period of Love, as Prešeren himself called them, were written mainly between 1831 and 1837. Among them is his famous collection of love sonnets, "Sonetni venec". The latter represents, according to literary experts on Prešeren's poetry, the most magnificent monument to the love Prešeren felt for Julija Primic.

Julija Primic, born in 1816, was one of the wealthiest heiresses in Ljubljana. After her father's and her brother's death she lived with her mother at Gledališka Street. Between 1833 and 1835 there lived with them Ana Jelovšek, the woman with whom, later on, Prešeren had an unfortunate love affair. When Ana Jelovšek gave birth to his second illegitimate child he wrote for her a beautiful poem, "Nezakonska mati" ("The Unmarried Mother").

Painter Matevž Langus made a portrait of Julija Primic which has been preserved and is now kept in the City

Museum of Ljubljana. While Langus was painting the portrait Prešeren often used to come to the painter's workshop and admire the emerging image of his beloved one. At that time he wrote the sonnets "Marsikateri romar gre v Rim, v Kompostelje", and "Bilo je, Mojzes, tebi naročeno". The latter expresses the poet's joy at the sight of Julija's picture, whereas the former is dedicated to Matevž Langus.

This sonnet was first published only in 1846, in "Poezije" (Collected Poems by Dr. France Prešeren).

In 1846 Prešeren already lived in Kranj, for after several applications he finally got permission to open a solicitor's office of his own. He was granted this permission only two years before his death and even then he was not allowed to have an office in Ljubljana, but only in Kranj.

The Prešeren Museum

In Kranj Prešeren settled down in a rented flat on the first floor of a house with two facades owned by the merchant, Franz Mayer. It used to bear the number Mesto 181, and its entrance used to be from the present Tavčarjeva Street, No. 8. A wooden staircase used to lead from the main hall up to the first floor, where there was a kitchen and three rooms.

The Prešeren Museum was ceremonially opened in 1964, upon the 115th anniversary of Prešeren's death. Instead of the former inn, on the ground

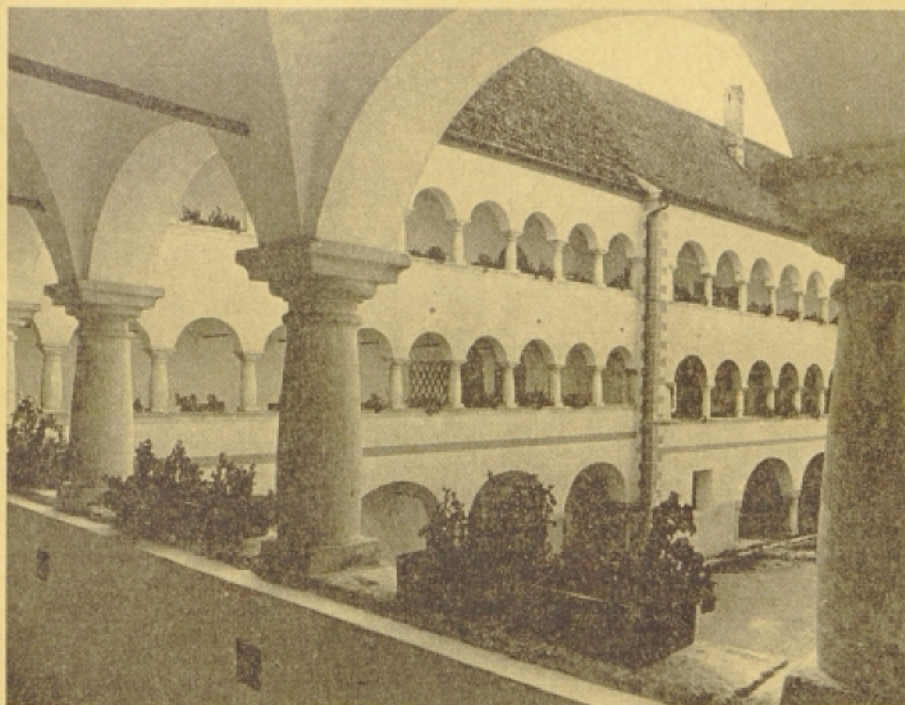
floor there is a large room with a number of exhibits, among which there is a bust of France Prešeren, made by the sculptor Frančišek Smerdu. It always attracts the particular attention of visitors. The former storage-room has also been rearranged and is now used as a gallery for various art exhibitions and exhibitions dealing with the history of literature. From the gallery one can enter a stone-paved inner yard with a beautiful Gothic fountain which used to adorn the garden around Kieselstein Castle.

Prešeren's Garden

The revolutionary year of 1848 found Prešeren still in Kranj. At the end of July 1848 he fell seriously ill and in November of the same year he took to his bed. He died on the morning of February 8th, 1849. He was buried at the old Kranj Cemetery which was later re-arranged into Prešeren's Garden. In 1852 his grave was moved and is now marked by a tombstone in Neo-Classical Style, situated next to the main path. The necessary funds for the tombstone were collected on the initiative of Prešeren's friends and admirers in 1849.

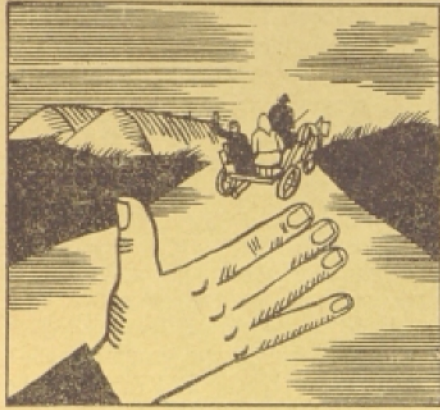
The memory of Prešeren does not become vivid only during a visit to Prešeren's Museum in Kranj or on a walk through Prešeren's Garden. His image and his hard work and life enter our minds even more forcefully when we take a look around the house at Vrba where he was born, at Ribič's, as the local people used to call it. Prešeren's cradle is still standing in the so-called "hiša" — the main room in the typical farmhouse of Gorenjska, where the family spent most of their time. An old-fashioned farm stove and the so-called "bohkov kot" — a corner with a table and benches and a small shrine in the recess between the windows — which are, according to Ivan Sedej, the two main elements of the "hiša", have also been preserved.

Next to the "hiša" there is a small bedroom and the so-called black kitchen with an open hearth as in the old days. One can see several other articles for everyday use belonging to the Prešeren family, which are typical for Gorenjsko, as well as a number of old and more recent editions of Prešeren's poetry. A small "treasure" among these is a facsimile of the manuscript of Prešeren's famous sonnet dedicated to his native village "Vrbi" ("To Vrba").

Kostanjevica (Dolenjsko) — a part of the restored monastery (photo by Janez Zrnc)

Through the American jungle

37. During the last days of that long summer Lojze lived in the exciting expectation of a big change. He didn't even feel like chatting with Peter Molk any more. He liked best to wander into the woods where he used to sit down for hours and hours without any thought.

One day Father got out the horse and carriage and they drove off to Ljubljana. This time Mother went with them. She wanted to see where her firstborn would live, and what the housekeeper was like who would be looking after him. Lojze set upright in the carriage and waved gently to the village urchins who had run part of the way behind the carriage.

38. All the way Mother showered pieces of good advice on Lojzek, but he only half-listened to them.

"Be sure to say please for everything you want," she warned him, "you won't be able to take what you like as you can at home. And don't forget to say thank-you, either. At school you must obey your teacher. Don't give cause for your Mother and Father to be ashamed of you. Uncle Martin recommended you. He promised to ask every so often how you're getting on. Make sure they speak well of you."

Meanwhile Lojze had shifted over on the seat and was looking with great interest at the tall town houses. Ljubljana seemed very big to him.

39. The house-keeper was waiting for them at the front door. She appeared to be very kind.

"You'll be staying with me, will you? Your're going to study to be a gentleman? That's really nice. A lot of young lads have stayed with me; one of them is going to be a bishop, so they say. And do you know how to behave yourself nicely? There have been great difficulties with some of them..." She would have gone on sighing at the door for a long time if Father hadn't said:

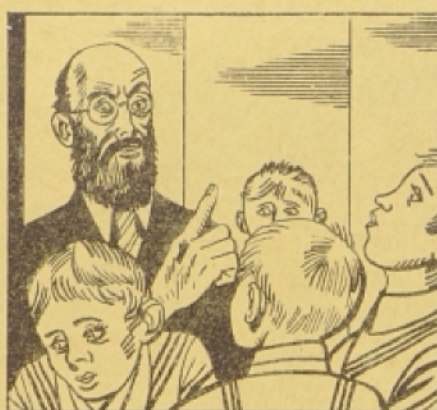
"Let's go in and agree about the boy's keep."

"You know," the housekeeper hesitated, "everything's so expensive these days."

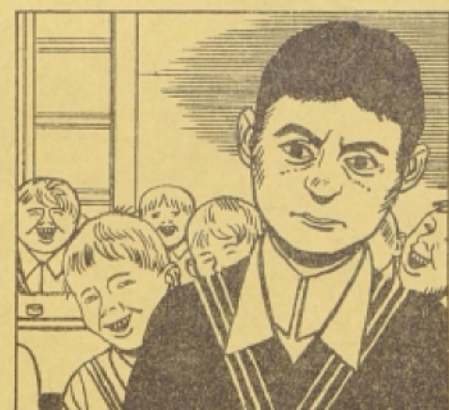
40. "I've got three lads, but one of them's going," she hurried to explain, while opening the door, "I can't stand a lad like that in my house. He's not satisfied with anything."

"There's your bed," the housekeeper said in a coaxing manner. "Just put your things down here. Would you two meanwhile come along to the kitchen with me, so we can talk business." Lojze remained standing in the middle of the room, the housekeeper quickly shut the door and hurried Mother and Father into the kitchen. Lojze picked up his suitcase and put it on his bed. Here I'll live, he thought, and found that he didn't mind it.

41. The next day Lojze went to school for the first time. The pupils were pushing through a dark entrance-hall and up a narrow staircase, all except for a bunch of newcomers, for the preparatory class, who had no idea of where to go. Then, as the bell rang to announce the start of classes, a tall, bony, and bearded teacher marched up.

"What are you all doing here?" he growled, and then, as though he had remembered something, he indicated that they should follow him. They followed him into a lofty classroom, where sixty boys were spread out along the benches. Lojzek sat down on the first bench next to the door.

42. It took the boys a long time to settle down. They pushed one another. Someone sniggered. The teacher suddenly banged his cane down on his desk, so that the boys became quite silent. Lojze looked over towards the door, unintentionally.

"What are you looking at in such a fright?" the bony figure thundered. "Would you like to escape? Stand up, when I'm talking to you! Where are you from?"

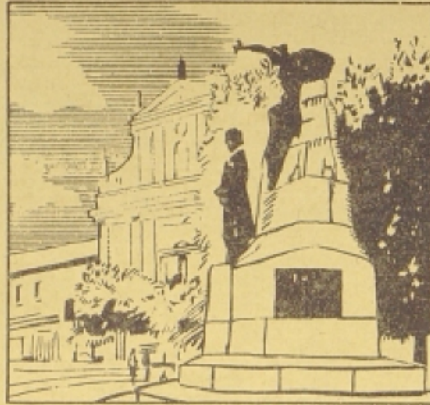
"From Blato," answered Lojze ("Blato" means mud or mire). The other boys in the class burst into scornful laughter. Lojze clenched his fists and vowed to get his revenge on them.

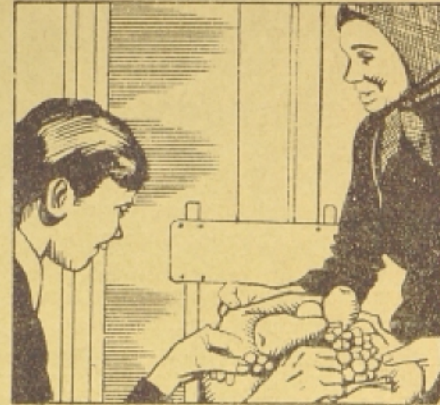
43. Lojze decided that he'd hit the first boy who tried to make fun of him on the nose. He didn't have to wait long. A few days later, when he wanted to enter the classroom, one of the town boys was waiting for him at the door.

"Look," he shouted, "what muddy boots he's got, as he comes from Blato. They never clean their boots there, otherwise they'd forget the name of the village where they were born. Ha, ha, ha!"

Lojze didn't make any answer but just put up his fists, so that the boy gave a cry and disappeared into the lavatory. From then on nobody troubled Lojze.

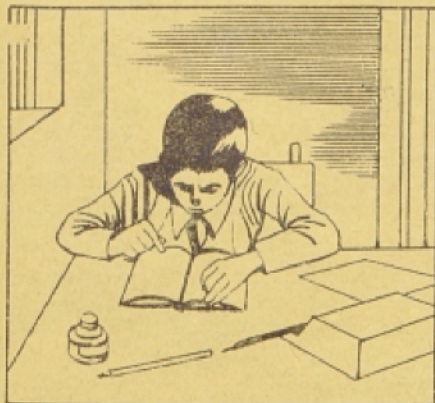
44. He became a loner. He didn't form a real relationship with any of the other boys. He didn't have trouble with his school lessons. He usually finished his preparatory work for the next day during the school breaks. He used to study during the school breaks, too. After school he used to wander usually by himself around the town. During his first year Ljubljana, with its 40 thousand inhabitants, seemed a very interesting town to him. He often dashed up to the Castle of Ljubljana, where there was a good view in all directions. He spent many days, particularly in the Spring, on the banks of the Ljubljanica River or wandering about the ruins of the Roman Wall.

45. His mother visited him every other month. She usually brought him lots of good things, which she put out onto the table slowly.

"I've brought you cherries," she said, "this year they're particularly sweet. And I've baked you a nut-roll. As an extra. The housekeeper is a good woman, but she can't cook properly. And mind you don't give it all away to the other boys. Uncle Martin asked how you're getting on. You haven't weakened at all, have you? Just keep going on with your studies. Not everyone can be a gentleman."

In this way Mother several times explained to him her great wish that she should see him standing in front of the altar in a few years time.

46, 47, 48. Lojze became more and more of two minds. How he would like to please his Mother, who was so fond of him, but how at the same time was he to attain his desire of going, one day, to America. When he later found out that many Slovene priests had gone to the United States where they were looking after Slovene believers, he remembered that it might be possible to combine both wishes, to please his Mother and to move to America in a few years time.

All sorts of figures appeared in his imagination. He saw himself preaching to Indians. He searched out every book that had something to tell him about America. He read many cheap novels which had

been translated into bad Slovene. But that didn't bother Lojze, as America had become his dream.

During the holidays he always liked to talk with Peter Molk. He listened to his stories with the greatest interest. Peter Molk's health had taken a turn for the better and he didn't cough so badly now. His mother watched their friendship anxiously.

"I'm still afraid for him," she confided to Father one day, "He's always with that American. They say he's a heretic and that he never goes inside a church."

"What are you worrying about?" Father replied. "The boy just likes listening to those stories about America."

"That's just why I'm worried. He's got such strange books up in his room. How I wish I could already see him at the priests' training-school."

"Go to sleep," said Father, "tomorrow we'll be mowing the hay, and let the boy help. Although he's to be a gentleman, some hard work won't do him any harm."

To Lojze Peter Molk seemed to be the most interesting man he had ever met. He felt instinctively that Peter Molk wouldn't look kindly upon his decision to become a priest, so for this reason he never told him of it.

Salvaron a los pilotos aliados

Edo Šelhaus, tras más de cuatro decenios de trabajo incansable como reportero, ha entrado oficialmente en su merecida pensión. Pero no ha renunciado ni a su cámara ni a una constante búsqueda de nuevos acontecimientos. Todos los días es visto en Ljubljana con sus bártulos de siempre al hombro: cámaras, objetivos y carretes que no deja ni cuando hace alpinismo.

Edo es de origen zagrebense. Su padre fue en su tiempo propietario de la casa de material fotográfico "Jadran", en la calle Vlaša, en el centro de la capital croata, donde Edo penetró en todos los secretos iniciales de la fotografía. Edo fue uno de los primeros reporteros gráficos partisanos durante de la Guerra de Liberación Nacional de Yugoslavia (1941—1945). Gastó rollo tras rollo en las zonas liberadas de Bela Krajina, en Eslovenia, haciendo muchas fotografías que lograron entrar en la historia. Como reportero cinematográfico, fue Edo quien tuvo a su cargo los cuadros finales de la liberación del país. Al término de la guerra, se emplea de reportero gráfico de periódicos y revistas de Zagreb. La apasionante obra sobre cómo se logró salvar a los pilotos aliados, apareció el año pasado en Ljubljana, capital de la República yugoslava de Eslovenia, bajo el título "Un centésimo de suerte".

"Fue al empezar a 'disfrutar' de mi pensión cuando me di cuenta de que yo no servía como jubilado y me dediqué a recopilar documentos sobre el salvataje de los pilotos y tripulantes aliados cuyos aviones eran tocados por las baterías antiaéreas alemanas sobre nuestro territorio. Los pilotos sabían muy bien que al tocar tierra, estaban en peligro de muerte, que los fascistas los acosaban y que su única posibilidad de sobrevivir era entrar en contacto con los combatientes partisanos... ", nos cuenta Edo Šelhaus.

"¿Qué le movió a iniciar ese libro?, le preguntamos.

"Andaba yo en pos de fotografías que había hecho entre los partisanos. Entre indagaciones, la gente me contaba como salvaban a los pilotos. Me lo contaban como si nada... , como una más de las tareas bélicas de un

combatiente partisano. Un día me enseñaron un árbol en el que quedó colgado un piloto inglés. Lo encontró la quinceañera Marjanca Žurga, de la aldea Bloke. Estaba herido y no podía ni andar. Con ayuda de su madre, mientras los alemanes merodeaban a centenares de metros en busca del aviador, logró arrastrar al británico hasta un lugar escondido dentro de la casa. Le lavaron las heridas con aguardiente, lo vendaron y le dieron algo caliente de comer. El padre de la niña se había ido con los partisanos y sirvió de enlace para que sus compañeros se llevaran al inglés a una base partisana... "

Šelhaus sonríe.

"Es que ocurrió algo divertido con aquel inglés. Cuando el obús antiaéreo alemán dio contra su avión, él estaba jugando a las cartas con sus compañeros de tripulación, descalzo. El problema fue más tarde para los partisanos cómo encontrarle calzado a un hombre que calzaba el 47. A alguien se le ocurrió ofrecerle al inglés unos zapatos con la puntera cortada para que le quedaran los dedos fuera... "

Le preguntamos a Šelhaus si fue el tema de Marjanca y su madre, mujeres tan valientes, lo que movió a iniciar la obra.

"Sí, efectivamente y así lo escribí en un artículo para la revista eslovena **Jana**. La gente se mostró muy perceptiva y empezaron a lloverme cartas donde se me pedían textos sobre otros salvadores, dándome detalles sobre dónde y cuántos pilotos se habían logrado salvar y gracias a quién... En lo que todas las cartas coincidieron fue en la necesidad de tener más informada al respecto a la gente... Me animé ante tanto apoyo y me fui en busca de materiales."

Edo nos enseña un montón de fotografías, cartas y documentos:

"Aquí tenemos todo el material sobre los diversos salvatajes de pilotos aliados. Es un material recogido en cuatro años de trabajo. Tuve que viajar por todo Eslovenia, andando kilómetros alpinos por entre aldeas remotas y enviar cientos de cartas a los aviadores cuyas direcciones logré encontrar. Les pedía en las misivas que se pusieran en contacto conmigo y me contaran sus impresiones, su versión de los salvatajes... "

"Escribí a los Estados Unidos, al Canadá, a Australia, a Gran Bretaña... Ni pedí ni recibí un sólo dinar por el trabajo. Todos los viajes, todas las investigaciones y todos los gastos corrieron por mi cuenta y tuve que sufragarlos con mis no muy abundantes ingresos... "

"A cuántos aviadores aliados lograron salvar en Eslovenia?

"Según datos oficiales se salvó en Eslovenia a más de 400 aviadores aliados, de los que yo conseguí localizar más tarde a 30, en países muy diversos y sin conseguir más direcciones aún a costa de grandes esfuerzos. Por muchas razones, una de ellas, en el caso de los norteamericanos, por ejemplo, es que en los Estados Unidos la gente se muda mucho de casa y muchas de mis cartas me fueron devueltas, a veces los destinatarios habían fallecido... Seguro que también hubo algunos que no quisieron revolver en su pasado desde sus alturas tranquilas y sedentarias del presente... "

Šelhaus nos muestra una larga lista de aviadores rescatados de lo desconocido en Eslovenia y nos dice:

"Joseph Swift, de Chicago, es el número 303 de la lista. Descendió cerca del lago Cerkniško Jezero el 5 de octubre de 1944. Era sargento, el grado más frecuente entre los aviadores norteamericanos de entonces. Le salvaron partisanos y activistas de Cerknica."

Ante nuestra admiración por su tenacidad, Šelhaus añade:

"Sólo así pude lograr algo. La mayor alegría fue para mí presenciar el encuentro entre salvadores y salvados el año 1976 en Kobarid. Llegaron dos aviadores, Bill Petty y Jerry Armstrong. Formaron una imagen inolvidable en la plaza de Kobarid. Las lágrimas se les escapaban a salvadores y salvados. Armstrong me escribió hace poco, al recibir mi libro. En su carta me decía que la obra es 'algo precioso para mí, algo que le agradeceré siempre'. Me comunica que ha encontrado un traductor de idioma esloveno en los Estados Unidos y que le encargó, pagando, la traducción de varios fragmentos del libro para leerse a familiares y amigos. Me sugiere que sería interesante editar el libro en inglés... 'Su libro es la joya de mi familia', leo en la carta de Armstrong."

Le preguntamos a Edo si considera su libro terminado o bien si su informe sobre salvadores y salvados continúa abierto.

"No, a pesar de que han transcurrido cuatro decenios, no lo está. Quisiera redondear el libro que he escrito con las muchas acciones que tuvieron lugar en toda Yugoslavia. Con mi obra quisiera presentar la contribución de nuestras gentes a la lucha contra el fascismo, una forma más de los yugoslavos de colaborar con la coalición aliada."